

Berahalar

Tora okumadan önce:

Barehu Et A-do-nay AMevorah.

Mübarek Tanrımız'ın Mübarek olduğunu ilan edin.

בְּרָכוּ אֶת יְהוָה הַמְּבָרָךְ.

[Halk:] Baruh A-do-nay AMevorah Leolam Vaed.

[Halk:] Mübarek Tanrımız ebediyen Mübarektir.

בְּרוּךְ יְהוָה הַמְּבָרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

Baruh Ata A-do-nay, E-loenu Meleh AOlam, Aşer Bahar Banu MiKol AAmim, VeNatan Lanu Et Torato. Baruh Ata A-do-nay, Noten ATora.

Tüm halklar arasından bizi seçen ve bize Torası'nı veren Evrenin Kralı, Sen, Tanrımız; Mübareksin. Tora'yı veren Sen, Tanrımız; Mübareksin.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, נוֹתֵן הַתּוֹרָה. (קהל - אָמֵן)

Tora okuduktan sonra:

Baruh Ata A-do-nay, E-loenu Meleh AOlam, Aşer Natan Lanu Torato, Torat Emet, VeHaye Olam Nata Betohenu. Baruh Ata A-do-nay, Noten ATora.

Bize Torası'nı – Gerçek Yasayı – veren ve içimize ebedi yaşamı diken Evrenin Kralı, Sen, Tanrımız; Mübareksin. Tora'yı veren Sen, Tanrımız; Mübareksin.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרָתוֹ תּוֹרַת אֱמֶת, וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, נוֹתֵן הַתּוֹרָה. (קהל - אָמֵן)

1 **פרשת שמות** א וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב
 2-3 אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: ב רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לֵוִי וַיְהוּדָה: ג יִשְׁשַׁכָּר זְבוּלֹן וּבִנְיָמִן:
 4-5 ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר: ה וַיְהִי כָל-נַפְשׁ יִצְחָק יֶרֶד-יַעֲקֹב שְׁבַעִים נַפְשׁ
 6-7 וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם: ו וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל-אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא: ז וּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֶאֱדָה מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: פ

gönderme yapmaktadır. Yosef'in ölümü Bereşit'in sonunda anlatılmaktadır. Onun yaşamı boyunca, Mısırlılar, Yosef'in kardeşlerine büyük saygı gösterdikleri halde, Yosef öldükten sonra tavırları değişmiştir. Dolayısıyla sanki ulus Mısır'a yeni "gelmekte" gibidir (*Midraş*).

Yaakov'la – “İle” anlamında genel olarak İbranice'deki **İm** sözcüğü kullanılır. Burada ise daha çok “dahil olma” ifade eden **Et** sözcüğüne yer verilmektedir. Tora bu şekilde, oniki kabileyi oluşturan ailelerin, Ata Yaakov'a içten bir şekilde bağlı olduklarını ima etmektedir. Bene-Yisrael'in gerçek gücünün ve her şeye rağmen varlığını devam ettirmesinin sırrı da budur. Yaakov'un her oğlunun şahsi bir ailesi olmasına rağmen, tıpkı tek bir gövdeden büyüyen dallar gibi, hepsi Yaa-kov'a bağlı kalmıştır (*Hirsch*).

5. Uyluğundan çıkanların – Bu, doğrudan Yaa-kov'un soyuna mensup kişileri ifade eden bir de-yimdir. Bkz. Bereşit 46:26; Bereşit 24:2 açık.

Yetmişti – Bkz. Bereşit 46:27.

Mısır'da olan Yosef – Tora, zaten bildiğimiz bu bilgiyi neden tekrar etmektedir? Amaç, Yosef'in, ulaştığı yüksek konumuna rağmen değişmemiş olduğunu açıklamaktır. Babasının çobanı ve öğrencisi olan Yosef ile Mısır'ın başveziri Yosef arasında hiçbir fark yoktu. Yosef, aynı Tsadik Yo-sef'ti (Raşi). Başka bir deyişle “Yosef Mısır'daydı – ama hala Yaakov'un oğluydu”.

Yosef'le birlikte – Çeviri *Targum Yonatan*'a göre yapılmıştır.

6. O neslin tümü – Yani Yaakov'la gelen 70 ki-şinin hepsi. Bu nesil yaşadığı süreçte, ulus manevi düzeyini korumuştur (*Sforno*; Raşbam). Otorite-ler, Yahudi Ulusu'nun en üst düzeyinde Atalar, 12 kabilenin ataları ve 70 kişi [içinde kardeşler hari-cindekilerin] yer aldıklarını söylerler. Bu nesil

öldükten sonra, manevi çöküş ve esaret hız ka-zanmıştır [Aşer'in kızı Serah bu konuda istis-nadır; bkz. Bereşit 46:17 açık.; Bamidbar 26:46 açık.].

İbn Ezra'ya göre ölen “nesil”, Yosef zamanındaki Mısırlılar'dır. İbn Ezra buna dayanak olarak, tah-ta yeni çıkan kralın Yosef'i tanımasını göster-mektedir.

7. Kaynarcasına – İbranice *Vayişrets*. Bu sözcük, büyük hızla çoğalan ve son derece kala-balık olan küçük çaplı hayvanları ifade eden *Se-rets* ile aynı köktendir; bkz. Bereşit 1:21. Pasukta Bene-Yisrael'in çoğalışını betimlemek için tam altı sözcük kullanılmıştır. Bu, kadınların bir batında altı çocuk doğurdukları şeklindeki gele-neksel bilgiye destek sağlamaktadır.

Şemot

[1. Yisrael'in Gelişimi]

1

¹ Ve bunlar, Mısır'a Yaakov'la gelen, Yisrael'in oğullarının isimleridir (her biri ailesiyle gelmişti): ² Reuven, Şimon, Levi ve Yeuda. ³ Yisahar, Zevulun ve Binyamin. ⁴ Dan ve Naftali; Gad ve Aşer. ⁵ Yaakov'un uyluğundan çıkanların tümünün sayısı, Mısır'da olan Yosef'le birlikte 70'ti. ⁶ Yosef, tüm kardeşleri ve o neslin tümü öldü. ⁷ Bene-Yisrael verimliydiler; kaynarcasına çoğaldılar ve çok çok güçlendiler. Ve ülke onlarla doldu.

1.

1-7. Nesil değişiyor.

1. Ve bunlar ... isimleridir – Şemot kitabı, Bereşit'in son bölümleriyle olan bağlantısını vurgulayan ve bağlacıyla başlamaktadır. Bereşit kitabında, Yaakov'un ailesi Mısır'a giderek sürgün sürecini başlatmıştır. Şemot kitabında ise öncelikle sürgün, sonraları da Mısır Çıkışı sırasında gerçekleşen mucizeler anlatılmakta ve özgürlüğün doruk noktasına – Sinay'da Tora'nın verilmesine kadar gelinmektedir. Dolayısıyla, Bereşit 48:6'nın ve bu peraşanın başlangıç sözcükleri aynıdır: O pasuk, bir halk olarak Bene-Yisrael için sürgünün başlangıcını belirtmekte, daha sonra araya Yaakov ve Yosef'in ölümleriyle ilgili anlatım girdikten sonra Şemot kitabı, sürgünle ilgili anlatıma kaldığı yerden bu noktada devam etmektedir (Ramban; Rabenu Behaye).

Sforno, Bereşit'teki o bölüm, Yaakov'un torunları da dahil olmak üzere, Mısır'a gelen herkesin ismini verirken, şimdiki bölümün sadece oğullarının ismini belirttiğine dikkat çeker. On iki oğlu, Mısır'ın yozlaşmış atmosferine direnmek ve Yaakov'un ailesinin ahlaki ve manevi büyüklüğünü koruma konularındaki görevlerini eşit bir şekilde yerine getirmişlerdi. Onlar ulusu Yaakov'un öngördüğü seviyede koruduklarından, kölelik onlar hayattayken başlamamıştır. Dolayısıyla isimleri burada tekrar verilmektedir. Fakat Yaakov'un torunları, babalarının manevi büyüklüğünü korumayı başaramadıklarından, buradaki listede yer alma onuruna sahip olamamışlardır. Yine de sahip oldukları düzey, köleliğin onlar hayattayken başlamasını engelleyecek derecedeydi (bkz. p. 6 aşk.).

Midraş Tanhuma'dan alıntı yapan Raşi, Yaa-

kov'un oğullarının isimlerinin, hayatta oldukları zaman listelenmesine karşın, burada – yani hayat sahnesinden çekilmelerinden sonra da listelenmesinin özel bir anlama sahip olduğunu belirtir [zira sevilen kişiler daima hatırdta tutulur (*Gur Arye*)]. Peygamber Yeşayau, Tanrı'nın yıldızları ortaya çıkardığında ve gizlediğinde, sürekli olarak isimleriyle ve adetleriyle hesap tuttuğunu belirtir (Yeşaya 40:26). Raşi, Yaakov'un, hem yaşamları sırasında hem de ölümlerinden sonra isimleriyle listelenen oğullarının da bu tarz bir sevginin hedefi olduklarını belirtmektedir. Başka bir deyişle atalarımız da, tıpkı yıldızlar gibi, Tanrı için özel bir değer ifade ederler. *Gur Arye*, 12 kabilenin yıldızlara benzetilmesinin nedeninin, kabilelerin 12 takımyıldızla bağdaştırılması olduğunu açıklar. Hem kabileler, hem de takımyıldızlar, "bireylerden" oluşmuşlardır. Tıpkı yıldızların bir araya gelerek takımyıldızları oluşturması gibi, bireylerin birleşmesi kabileleri, kabilelerin birleşmesi de ulusu oluşturur.

Rabi Yaakov Kamenetsky, Yaakov'un güneş, oğullarının da yıldızlarla bağdaştırıldığına dikkat çeker (bkz Bereşit 37:9-10). Güneş ortaya çıktığı zaman, yıldızlar görünmez; fakat güneş battığında, gökyüzüne yıldızlar hakim olur. Aynı şekilde, Yaakov'un ölümünden sonra, kabile atalarının önemi artmıştır. Onların ışıkları, gittikçe karanlıklaştıran Mısır sürgününde gelecek kuşakların umutlarını ayakta tutmuştur. Yahudiler kendi gerçek köklerinden haberdar oldukları sürece, içinde oldukları sürgün sadece coğrafik açıdan gerçekleşecektir; manevi özgürlükleri ise daima sürecektir.

Gelen – Fiil, şimdiki zamandadır. Başka bir deyişle "gelmekte olan" şeklinde de çevrilebilir. Bu, Yosef'in ölümüyle yeni bir dönemin başladığına

8-9 ה וַיָּקָם מֶלֶךְ-חֲדָשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדָע אֶת-יְוֹסֵף: ט וַיֹּאמֶר
10 אֶל-עַמּוֹ הַזֶּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעַצּוֹם מְמֹנָה: י הִבֵּה נָתַתְּכֶמָּה לָּן
פֶּן-יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי-תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם-הוּא עַל-שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם-בָּנוּ
וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:

görünce ebelere, erkek bebeklerin öldürülmeleri yönünde gizli bir emir vermiştir. Bu da işe yaramayınca plan resmileşmiş, bütün Mısırlılar'ın erkek bebekleri nehre atmaları emredilmiştir (p. 22 açk.). Planın son aşaması ise, bütün gizlenmiş çocukları bulmaları için askerlerini Yahudiler'in evlerine göndermektir.

8. Yeni bir kral – Ya da “yeni bir rejim”; “yeni bir hanedan”. Geleneğe göre bu, Miryam'ın doğduğu dönemde gerçekleşmiştir. Miryam 2361 [MÖ 1400] yılında doğmuştur. “**Mar** – Acı” sözcüğüyle bağlantılı olan Miryam'ın, bu ismi almasının sebebi budur (*Seder Olam Raba* 3). Bu tarihe göre söz konusu “yeni kral”, MÖ 1411-1397 yılları arasında krallık yapan IV. Thutmose olmalıdır.

Diğer yandan, kronolojilerdeki 163 yıllık belirsizliği (bkz. Bereşit 12:15 açk.) göz önünde tutarsak, tarih MÖ 1563 olabilir. Eski Mısır'da, 18. hanedanla başlayan Yeni Krallık MÖ 1575 yılında başa geçmiştir. Bu dönemde Hyksos'u Mısır'dan kovalayan Ahmose başta olmalıdır. Her ne kadar Bene-Yisrael bu dönemde kovulmadılarsa da, Hyksos, bir Sami [Şem'in soyuna mensup] bir kabileydi ve dolayısıyla politik atmosferdeki bu belirgin değişimin, Bene-Yisrael'i doğrudan etkilemesi oldukça büyük bir olasılıktır. Başka bir deyişle Sami olan Hyksos yerini düşmana bırakınca, o döneme kadar rahat yaşamış olan Bene-Yisrael, birdenbire, Sami ırkına genel olarak düşman olmaları muhtemel yeni Mısırlılar'ın düşmanca tavırla karşılaşmış olabilirler (krş. Josephus Flavius, *Contra Apion* 1:14:26. Ayrıca bkz. *Sefer Ayovelot* 46:11).

9. Bizden – Pasuğun basit anlamı “bizden daha kalabalık ve güçlü” şeklindedir. Ancak *Or Aha-yim*, alternatif bir açıklama getirmektedir: Paro'nun iması, Yahudiler'in güç ve zenginliklerinin kendilerinden değil, “bizden” – Mısır'dan kaynaklandığını açıklar. Başka bir deyişle “Yahudiler bizi sömürüyorlar ve bizim malımızla zengin ve güçlü hale geliyorlar” propagandası söz konusudur

(bkz. Bereşit 31:1). “Kuraklık sırasında ve sonrasında bizim misafirperverliğimizin avantajlarından yararlanarak zenginleştiler. Bu nedenle şimdi, aslında bizim olan her şeyi geri alma hakkına sahibiz!”

Rabi Yosef Dov Soloveitchik, bu pasukta, tarihi antisemitizmin temellerinden birini görür. Paro, kendi “*halkına*” hitap etmekte, orada yüz yıldan fazla yaşamalarına ve Yosef'in ülkeye yaptığı yadsınamaz katkılara rağmen, Yahudiler'den birer yabancı olarak bahsetmektedir. *Midraş*'ın p. 1 üzerine yaptığı açıklamada olduğu gibi, Mısırlılar, Yahudiler'e, “*gelen* – gelmekte olan” insanlar olarak bakmışlardır. Yahudiler, çok uzun süre orada yaşamış olsalar da, Mısırlılar'ın gözünde her zaman dışarıdan *yeni gelenler*dir.

10. Ondan – Sözcük tekil kullanılmıştır; çünkü Paro ulusu kastetmektedir.

Midraş'tan alıntı yapan Raşi, bu tekil kullanımın Tanrı'yı hedeflediğini belirtir. Paro şöyle demiştir: “Tanrı'dan daha akıllı davranalım ve [Bene-Yisrael'i yok etmek için] suyu kullanalım. Çünkü [Tanrı'nın cezalandırma şekli “*Mida Keneged Mida* – Kısasa Kısas”tır. Ve şimdi biz Yahudiler'i suyla yok edersek, Tanrı bize suyla karşılık veremez. Zira Tanrı] dünyaya bir daha tufan getirmeyeceğine dair yemin etmişti (bkz. Bereşit 9:11)”. Fakat Paro'nun bilmediği bir şey vardır: Tanrı'nın yemini “tüm dünyanın” tufanla cezalandırılmayacağı şeklindeydi. Fakat bu yemin, “bir halkın” suyla cezalandırılmayacağı anlamına gelmiyordu (*Midraş* – *Şemot Raba* 1:8). Nitekim Mısır'ın gördüğü en büyük ceza Kızıldeniz'de suyla gelmiştir (bkz. *Perek* 14; ayrıca bkz. p. 22 açk.).

Ülkeden sürebilir – Pasuğun tam çevirisi “ülkeden çıkabilir” şeklindedir. Bu açıdan bakıldığında Paro, Yahudiler'in ülkeden toplu halde göç etmelerine izin verilmeyecek kadar ekonomik önem taşıdıklarını söylemektedir (Raşi; İbn Ezra). Ancak *Midraş*'a göre Paro üstü kapalı konuşmuştur.

[2. Yeni Düzen]

⁸ Mısır'da, Yosef'i tanımayan yeni bir kral tahta çıktı.

⁹ Halkına [şunları] söyledi: "Bakın; Bene-Yisrael halkı bizden kalabalık ve güçlü hale geldi. ¹⁰ Gelin ondan daha akıllı davranalım ki [daha da] çoğalmasın ve olur da bir savaş çıkarsa o da düşmanımıza katılıp bize karşı savaşarak, [bizi] ülkeden sürmesin".

8-14. Paro'nun sinsi planı. Mısırlılar, Yisrael'in gelişiminden dolayı korkuya kapılırlar. Yahudiler gittikçe çoğalmakta ve güçlenmektedirler. Yerli halkı alt etme ihtimalleri doğmaktadır – fakat bunun yanında Yahudiler, ülkeden gitmelerine göz yumulmayacak kadar da yararlıdırlar. Antisemitizmin tarih boyunca tekrarlanacak iddiası ilk kez ortaya çıkmaktadır: Yahudiler ülkede kalmalarına izin verilmeyecek kadar tehlikeli, kaybedilmeyecek kadar değerlidirler. Bu görüşteki Paro bir öneride bulunur: Yahudiler'in gelişimini engellemek için onları köleleştirmek. Böylece devlet onların yeteneklerinden, ülkeyi terk etmeleri korkusu olmaksızın yararlanabilecek, bir yandan da onları baskılı bir kontrol altında tutabilecektir.

Fakat bir sorun vardır: Yosef usta yönetimi sayesinde Mısır'a önemli bir zenginlik ve gelişim sağlamıştır. Bu yapılması planlanan şey, bir tür nankörlük değil midir? Ancak buna da kolayca çözüm getirilir: Başa, "Yosef'i tanımayan yeni bir kral" geçer. Hahamlarımız bu ifadenin iki şekilde anlaşılabilceğini belirtirler. Ya gerçekten de yeni bir kral başa gelmiştir, ya da kral aynı kraldır; fakat yeni bir politika benimseyerek, Yosef'i ve ülkeye yaptığı anıtsal katkıları tanımazdan gelen bir tavrı takınmıştır (*Talmud – Sota 11a*). Büyük ihtimalle, Yahudi Yosef'in Mısır için yaptıklarının artık geçmişte kaldığını ve bir önem ifade etmediğini iddia edeceklerdir. 'Geçmişte yaptıkların beni ilgilendirmiyor. Son zamanlarda benim için ne yaptın?' tarzı antisemitizm, Yahudi tarihine yabancı olmayan bir başka tanındık durumdur.

Paro'nun "Yahudi sorunu"na bulduğu nankör çözüm, Yahudiler'i kandırıp, onlardan, ülkenin zenginliğini korumak için şehirler inşa ederek vatanseverliklerini ispat etmelerini istemektir. *Midraş*'ın öğrettiği gibi, kölelik güç kullanarak başlamamıştır. Paro, ihtiyaç zamanında herkesin Mısır'a yardım etmesi gerektiğini vurgulamış, bunun üzerine Yahudiler ülkenin refahı için hemen ön saflara çıkmışlardır. Hatta Paro, işgücüne katılmanın önemini vurgulamak için, bizzat eline

kazma kürek alarak inşaat alanına gitmiştir. Bu şekilde vatansever Yahudi gönüllüler harekete geçince – başka bir deyişle kendi zincirlerini kendileri takınca – onları köleleştirme aşaması çok daha kolay olmuştur. Yahudiler'in bu çalışma için bıraktıkları işleri yavaş yavaş Mısırlılar ele geçirmiş, maaşları kesilmiş, üstüne vergiler alınmaya başlamış, geri gelmek isteyenler sert davranışa maruz kalmış ve kölelik başlamıştır. Hahamlarımız (*Talmud – Sota 11b*) inşa edilecek şehirlerin yerlerinin, çekilen acıyı ve bedensel direncin çöküşünü hızlandırmak için özellikle seçildiğini belirtirler. Bu bölgedeki toprak bataklığı ve ağır tuğla duvarlar kısa süre dayandıktan sonra kayan toprakla yıkılmaktadırlar. Dolayısıyla her zaman yapılacak, sonsuza kadar tekrarlanacak bir inşaat işi vardır.

Levi kabilesi üyeleri, Tora öğrenimi ile meşgul olduklarından bu kampanyada gönüllü olmamışlardır. Dolayısıyla gittikleri zaman başkalarının kapacakları türde bir meşgaleye sahip olmadıklarından, Levi kabilesi kölelik yapmamıştır. Fakat Mısırlılar'ın baskısından elbette onlar da pay almışlardır [Tora'nın henüz alınmadığı doğrudur. Fakat Atalar, Avraam, Yitshak ve Yaakov'un Tora'yı bildikleri ve uyguladıkları bilinmektedir. Dolayısıyla Yahudiler, Atalar döneminden kalan kuvvetli bir Tora geleneğine sahiptirler].

Ramban da, Paro'nun gerçek amacının köle ihtiyacını karşılamak değil, Yahudiler'i yok etmek olduğunu belirtir. Çünkü Paro Yahudiler'i, Mısır'ı istila eden bir tehdit olarak görmektedir. Fakat bunu doğrudan ve açık bir şekilde söylemekten çekinmektedir; zira halkının böylesine korkunç bir suçu kabul etmeyeceğini bilmektedir. p. 9'dan anlaşıldığı kadarıyla, Paro onların işbirliğine ve onayına gereksinim duymuştur. Bu nedenle süreci aşama aşama planlamıştır: Başta gönüllü [hatta ücretli] olan işçilik, daha sonra vergiye mahsup olarak zorunlu olmuş, halkın çoğalmasını engellemeyi amaçlamıştır. Bunu engelleyemediğini

- 11 יֵא וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו שְׂרָי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיָּבֹן
 12 עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה אֶת־פֶּתָם וְאֶת־רַעְמֶסֶס: יב וְכֹאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ כֵּן
 13 יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: יג וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי
 14 יִשְׂרָאֵל בְּפָרָךְ: יד וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבָּנִים
 15 וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרָךְ: טו וַיֹּאמֶר
 מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילֻדֹת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאִחָה שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית
 16 פּוּעָה: טז וַיֹּאמֶר בְּיַלְדֶּכֶן אֶת־הָעִבְרִיֹּת וַרְאִיתִן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֶּן הוּא
 וְהִמַּתָּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחִיָּה:

da, Leviler'in sayılarını arttırmak için müdahale etmemiştir. Bamidbar'daki nispeten düşük nüfuslarının sebebi budur.

Canlarından bezdiler – İbranice *Vayakutsu*. Bu sözcük büyük bir memnuniyetsizlik ifade eder (Bereşit 27:46). Sözcüğü “iğrendiler” şeklinde çevirmek de mümkündür. Bu ifade bizlere, baskının farklı bir boyutunu anlatmaktadır. Yahudiler çoğaldıkça, Mısırlıların tavrı önce korkuya, sonra da tepkisel nefrete dönüşmüştür. Raşi bu sözcüğün “*Kots – Diken*” sözcüğüyle olan bağlantısına dikkat çeker ve Bene-Yisrael'in Mısırlıların gözüne çok fazla battığını belirtir. Bunun bir sonucu olarak halkın zorlandığı işçilik, verimli bir sonucu değil, tamamen Yahudiler'in bedensel dirençlerini kırmayı hedeflemiştir.

13. Bedensel dirençlerini kırarak şekilde – İbranice *BeFareh*. Ya da “*ezici / kırıcı / kırıntılara ayırmı şekilde*”. *Baal Aturim*, Rabi Elazar'ın *Talmud*'daki açıklamasını hatırlatır. *Befareh* sözcüğü “*BeFe Rah – Tath Dille*” şeklinde bölünebilir. Bu da, köleliğin düşmanlık ya da baskıyla değil, arkadaşça tavırlar ve milli duygularla başlatıldığına dair geleneksel bilgiye bir destektir (bkz 8-14 aşk.).

15-22. Çocuk katliamı. Yahudiler'in gelişimini kölelik ve ağır işle durdurmayı başaramayan Paro daha açık bir yok ediş şekli önermektedir. Yahudi ebeler erkek bebekleri öldürmek için baskı yaptığı takdirde, gelecek nesilde erkek olmayacak ve Yahudi kızlar da Mısırlıların içine karışacaklardır. Ancak Paro, onların Tanrı korkularını hesaba katmamıştır. Ebeler, bu emri yerine getirme-

mekle kalmamış, annelerin sağlıklı doğumlar yapmalarına ve doğumdan sonra da bebeklerine bakabilmelerine yardım etmişlerdir.

Hahamlarımız, Paro'nun çocuk katliamı için bir başka nedeni daha olduğunu öğretirler. Paro'nun astrologları Yahudiler'in kurtarıcısının doğmak üzere olduğunu söylemişlerdir. Bu nedenle Paro da tüm erkek çocukların öldürülmesini ister. Gerçekten de, Moşe bu zalimce emir yürürlükteyken doğmuştur.

15. [Baş] – Bene-Yisrael gibi son derece kalabalık bir halkın sadece iki ebenin hizmetinden yararlanmadığı açıktır. Dolayısıyla Şifra ve Pua, ebelerin başıdırlar (İbn Ezra; Sforno). Bir görüşe göre bu iki ebe Yahudi'dir (Raşbam) ve *Talmud* geleneğine göre (*Talmud – Sota* 11b), Şifra, Moşe'nin annesi Yoheved, Pua ise Moşe'nin ablası Miryam ya da Nahşon'un kızkardeşi Elişeva'dır (bkz. 6:23). Bu takma isimleri almalarının sebepleri ise Yoheved'in doğan bebekleri güzelleştirmesi [*LeŞaper*], Miryam ya da Elişeva'nın da güzel sesiyle bebeği sakinleştirici şekilde şarkı söylemesi ya da konuşmasıdır [*LiF'ot*] (Raşi).

Başka bir görüşe göre ebeler Mısırlı'dır (Malbim; Josephus Flavius, *Antiquites* 2:9:2). Bu doğrultuda pasuğun çevirisi “*İbraniler'den sorumlu ebeler*” şeklinde olmalıdır. Bir kaynak, söz konusu ebelerin sonradan Bene-Yisrael'in inancını kabul etmiş kişiler olduklarını belirtir (*Midraş Tadşe* 21; Yeosua 9, *Yalkut Şimoni* o.a.).

16. Doğum sandalyesine – İbranice *Ovnayim*. Tam çeviriyle “*çift taş*”. O dönemde kadınlar iki

¹¹ [Böylece Mısırlılar,] Ağır işleriyle [Yisrael halkına] eziyet etmek için onun üzerine angarya memurları atadılar. [Yisrael] Paro için, stok amaçlı şehirler Pitom ve Raamses'i inşa edecekti.

¹² Ancak [Mısırlılar] ona ne kadar eziyet ettiyse, [Yisrael] o kadar çoğalıyor ve yayılıyordu. [Mısırlılar] Bene-Yisrael sebebiyle canlarından bezdiler.

¹³ Mısırlılar Bene-Yisrael'i, bedensel dirençlerini kırarak şekilde köleleştirdiler.

¹⁴ Hayatlarını, harç, tuğla ve her türlü tarla çalışmasından oluşan ağır işlerle acılaştırdılar. Onları çalıştırdıkları her işte, bedensel dirençlerini kırmayı amaçlıyorlardı.

¹⁵ Mısır kralı, birinin ismi Şifra, diğerinki Pua olan İbrani [baş] ebelere konuşt-u. ¹⁶ "İbrani kadınların doğurmalarına yardımcı olduğunuz zaman, doğum sandal-yesine bakın. [Bebek] Erkekse onu öldürün; ve eğer kızsaa, yaşıasın".

Genel olarak insanlar, başlarına gelmesinden korktukları şeyleri doğrudan kendileriyle ilgili söylemezler ve düşmanlarına bağlarlar. Başka bir deyişle *Midraş*'a göre Paro "ülkeden çıkacaklar" derken, aslında Yahudiler'in çok güçlenip istilacı bir devletle birleşebileceklerini ve "Mısırlılar'ı topraklarından sürebileceklerini" ima etmektedir (Raşi). Çevirimiz bu yöndedir (*Talmud – Sota* 11a; Raşi; Saadya Gaon; Syriac).

11. Ağır işleriyle – Tam çeviriyle "yükleriyle". Mısır kralı adına yapılacak işlerde çalıştırılmak üzere, angarya memurları Bene-Yisrael'den adamlar toplamaktadırlar.

Ona eziyet etmek için – Çalıştırmanın tek amacı insanlara acı çekirtmektir. Alternatif olarak, Mısırlılar, bu kadar ağır işin, Bene-Yisrael'in çoğalma oranını düşüreceğini ummaktadırlar (İbn Ezra).

Pitom – Geleneğe göre burası Tanis'tir (*Targum Yonatan*). Tanis, Nil'in kuzeydoğu deltasında yer alan antik bir Mısır şehriydi. Mısır'ın bir numaralı ticari merkezi olmanın yanı sıra Hyksos yönetiminin de başkentiydi. Hyksos kovulduktan sonra buranın yıkılmış olma ihtimali vardır ve dolayısıyla tekrar inşa edilmesi gerekmektedir. Hyksos kuzey yönünde sürülmüş olmasına karşın, yeni bir savaş durumunda stok amaçlı kullanılacak bir merkezin varlığı büyük önem taşımaktadır.

Diğer yandan Pitom'u, eski tarihi belgelerde Süveyş kanalının kuzeyinde yer aldığı bildirilen Patamus ile bağdaştırmak da mümkündür (Herodot 2:158). Yine eski kaynaklarda (*Papyrus*

Anastasi 4:4:56) sözü edilen ve Tjeku [Sukot?] şehrinin yakınlığında bulunan Per-atum [tanrı Atum'un evi] şehri de olabilir. Burası Wasi Tumulat'ın doğu kıyısında yer alan Tell el Maskhuta ile özdeşleştirilir.

Pitom ismi, Eski Mısır dilindeki *pi tem* – "çığlık/yalvarma yeri" sözcüğüyle bağlantılı olabilir. (ayrıca bkz. 14:2 açık.)

Raamses – Bkz. Bereşit 47:11. Ancak oradaki yerin ismi Rameses'ken, burası Raamses'tir ve ikisi farklıdır (krş. İbn Ezra). Burasının Mısır girişindeki Pelusium olduğu sanılmaktadır (bkz. Bereşit 47:11 açık.; Herodot 2:141). Başkaları burasının Kantir olduğunu ileri sürer.

12. O kadar çoğalıyor – Tanrı, Mısırlılar'ın planlarını bozmuştur. Onlar Yahudiler'e eziyet ettikçe, Yahudi nüfusu daha da artmıştır. *Midraş*'a göre Tanrı şöyle demiştir: "Siz '**Pen Yirbe** – [Aman] **Çoğalmasın**' diyorsunuz. Ben ise '**Ken Yirbe** – [ne kadar eziyet ederseniz] **o kadar çoğalacaklar**' diyorum" (*Midraş – Şemot Raba* 1:11). Bu durum Mısırlılar'ı daha da kızdırır (Raşi) ve baskının ikinci aşamasına geçmelerine neden olur. Ramban'a göre, bu büyüme Mısır'ın nüfus kontrolü ile ilgili planlarına Tanrı'nın bir cevabıdır. Ramban buna ilginç bir delil sunar: Bamidbar kitabındaki nüfus sayımlarında, Leviler'in sayısının diğer kabilelerden çok daha az olduğu görülmektedir. Leviler Mısır'da kölelik yapmamışlardı. Evet; birçok alanda onlar da baskı görüyorlardı; onların çocukları da öldürülme tehlikesiyle yaşıyorlardı; fakat köleleştirilmemişlerdi. Asıl amacı nüfusun artmasını engellemek olan köleliğin tehdidi altında olmadıkları için, Tanrı

- 17 יִּוּ וַתִּירָאן הַמִּיֻלָּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא
 18 עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵן מִלֵּךְ מִצְרַיִם וַתַּחֲיֶין אֶת־הַיֻּלָּדִים: שְׁנֵי יָחַד וַיִּקְרָא
 מִלֵּךְ־מִצְרַיִם לַמִּיֻלָּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מִדּוּעַ עָשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתַּחֲיֶין
 19 אֶת־הַיֻּלָּדִים: יֵט וַתֹּאמְרָן הַמִּיֻלָּדֹת אֶל־פְּרֹעֶה כִּי לֹא כֹנָשִׁים הַמִּצְרַיִת
 20 הָעִבְרִית כִּי־חַיֹּת הִנֵּה בְטָרָם תְּבֹא אֵלֵהֶן הַמִּיֻלָּדֹת וַיִּלְדוּ: כִּי וַיֵּיטֵב
 21 אֱלֹהִים לַמִּיֻלָּדֹת וַיִּרְבּ הָעָם וַיַּעֲצֻמוּ מְאֹד: כֹּא וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ הַמִּיֻלָּדֹת
 22 אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים: כִּי וַיֵּצֵן פְּרֹעֶה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֶּן
 הַיָּלֹוד הַיֵּאֲרָה תִשְׁלַיְכֻהוּ וְכָל־הַבֵּת תַּחֲיֶין: פ

kılar ve bu şekilde “halk kalabalıklaşarak fazlasıyla güçlenir”. Bu, ebelerin hak kazandıkları ödülleri de arttırmıştır.

Rabi Moşe Feinstein, bu pasuğa farklı bir açıklama getirir. “*Tannı ebelere iyilikte bulundu*”. Nasıl? Ulusun kalabalıklaşarak güçlenmesine izin vererek! Bir kişiye verilebilecek ödüllerin en anlamlısı, özverili çabalarının bir sonuç verdiğiine şahit olmasını sağlamaktır. Ebelerin uluslarına duydukları sevgi o kadar büyüktür ki, yaptıklarının dolaylı bir sonucu olarak Bene-Yisrael’in kalabalıklaşması, onlar için bir ödül niteliğindedir. Tanrı ebelere ayrıca kişisel ödüller de vermiş; “*onlara [özel] hanedanlar bağışlamıştır*” (s.p.). Fakat ebeler için bu ikinci planda olduğundan, bu ödül sonra açıklanmaktadır.

21. Hanedanlar bağışladı – *Targum Yonatan*; Raşi; İbn Ezra. Tanrı, ebelerin bu fedakar bağlılıklarını ödüllendirmiş ve onlara özel aileler bağışlamıştır. Zaten Levi kabilesine mensup olan Yoheved [Şifra], ayrıca *Koenler*’in annesi olmuştur; zira oğlu Aaron daha sonra *Koen* olacak ve tüm *Koenler* onun soyuna mensup olacaktır. Miryam ise kraliyet ailesinin annesi olmuştur; zira Kral David, Miryam’ın soyundan gelmiştir (Raşi).

Pasuğun tam çevirisi “*onlara evler yaptı*” şeklindedir. Yukarıdakinden tamamen farklı bir görüşte olan Raşbam, pasuğu “[*Paro*] *onlara doğumhaneler açtı*” şeklinde açıklar. Amaç tüm doğumların belirli bir yerde yapılmasını sağlamaktır. Ebeler burada tutuklu olacaklar ve doğum yapacak olan kadınlar buraya gelmek zorunda kalacaklardır (*Lekah Tov*; *Tur*).

22. Tüm halkına – Paro’nun astrologları, Yahudiler’in kurtarıcısının doğacağı günü belirlemişler, fakat bu kurtarıcının İbrani mi yoksa Mısırlı mı olduğunu tespit edememişlerdir. Astrologların gördükleri bir başka şey de, bu kurtarıcının sonunun su yoluyla geleceğidir. Bunun sonucunda Paro, o gün doğan Mısırlı erkek bebeklerin bile öldürülmesini, bunun da onları suda boğarak yapılmasını emretmiştir (Raşi). Astrolojinin bazı şeyleri önceden belirlemekte başarılı olduğu doğru olsa da, bu bilgiler genel konularla sınırlıdır. Astroloji detaylar hakkında kesin bilgi almak için yetersizdir; dolayısıyla her zaman yanıltıcıdır. Nitekim Paro’nun astrologları bazı şeyleri doğru görmüşlerdir. O gün gerçekten bir Yahudi aileden Moşe doğmuştur. Fakat onun Paro’nun sarayında büyüyecek olması astrologları yanıltmış, söz konusu kurtarıcının Mısırlı da olabileceğini düşünmelerine yol açmıştır. Bu kurtarıcının sonunun suyla ilgili olduğu konusunda da haklı çıkmışlardır. Fakat bu, Nil’in suları değildir (bkz. Bamidbar 20:7-13). Dahası, annesi Moşe’yi nehrin sularına bir sepet içinde bıraktığı zaman, astrologlar “Yisrael’in kurtarıcısının nehre atıldığını” söylemişler ve Paro rahat bir nefes almıştır.

Nil’e – Burada ve konu boyunca tam çeviri “*nehre*”; bkz. Bereşit 41:1 açık.

¹⁷ Ebeler Tanrı'dan çekindiler ve Mısır kralının kendilerine konuştuğu şekilde yapmayarak, oğlanları yaşattılar.¹⁸ Mısır kralı ebeleri çağırttı ve onlara “Neden bunu yaptınız – oğlanları yaşattınız?” diye sordu.

¹⁹ Ebeler Paro'ya “İbrani kadınlar Mısırlılar gibi değiller” diye cevap verdiler. “Çünkü onlar ustalar; henüz ebeler onlara ulaşmadan, doğurmuş oluyorlar”.

²⁰ Tanrı ebelere iyilikte bulundu ve halk kalabalıklaşarak fazlasıyla güçlendi.

²¹ Ebeler Tanrı'dan çekindikleri için, [Tanrı] onlara [özel] hanedanlar bağışladı.

²² Paro tüm halkına emir vererek [şöyle] dedi: “Doğan her erkeği Nil'e atın; fakat tüm kızları yaşatın”.

destek üzerinde dik oturarak doğum yaparlardı ve böylece bebek “iki taş”ın arasında doğduğunda ebe tarafından tutulurdu.

Toplu katliamı resmileştirmekten henüz çekinen Paro, ebelerden, doğduğu anda bebeği öldürmelerini ve sanki bebek ölü doğmuş gibi davranmalarını istemektedir. Fakat ebeler onun sözünü dinlemeyince, katliam bir emirle resmi nitelik kazanacaktır.

17. Yaştattılar – Ebeler bebekleri sadece “hayatta bırakmakla” kalmamışlar, onları “yaştatmışlardır”. Başka bir deyişle bebeğin ani bazı ihtiyaçlarını karşılayarak, yaşamasına özellikle katkıda bulunmuşlardır.

18. Neden... - “Neden bunu yaptınız – Neden bana ihanet edip emrimi yok saydınız? Onları öldüreceğiniz konusunda size güvenmiştim; beklentim boşa çıktı! Oğlanları yaştattınız – Onları öldürmeyip emrimi yerine getirmemeniz yetmiyormuş gibi; bir de onların yaşaması için fazladan çağa gösterdiniz!” (Sforno).

19. Ustalar – İbranice **Hayot**. İbranice'ye yakın bir dil olan Aramca'da “ebe” sözcüğünün karşılığı **Hayata**'dır. Başka bir deyişle İbrani kadınlar, birer ebe gibi uzmandırlar. **Hayot** sözcüğünün tam karşılığı “yurtucu hayvanlar”dır. Yaakov'un oğullarına vermiş olduğu berahalardan da anlaşıldığı üzere, Bene-Yisrael hayvanlarla bağdaştırılmışlardır (bkz. Bereşit Perek 49). Hayvanlar doğum yaparken bir yardımcıya ihtiyaç duymazlar. Pasuktaki **Hayot** nitelendirmesinin bir başka açıklaması da budur (Raşi).

Ebeler elbette Paro'nun emrini hiçe saydıklarını söyleyecek değillerdir. Bunun yerine, Yahudi kadınların, doğum konusunda usta olduklarını ve daha kendileri ulaşmadan, doğumların yardım

almadan gerçekleştirildiğini söylemişlerdir. Ebelerle yönelik ihtiyaç, doğumdan sonra yardımda bulunmaktan ibarettir. Ve bu sırada da çocukları öldürmek imkansızdır. Ebelerin ancak işlevleri doğum sonrasında bebeğin ihtiyaçlarını karşılamak olduğu için Paro'nun “neden yaştattınız?” şeklindeki sorusu da cevap bulmaktadır.

Or *Ahayim*, Paro'nun o sorusuna ebelerin başka bir yanıt vermiş olabileceklerini belirtir: Ebeler Yahudi kadınların, kendilerinden Paro'yla işbirliği yaptıkları yönünde şüphelendiklerini, bu nedenle onları daha geç çağırdıklarını ve doğum sırasında orada bulunmamalarını temin ettiklerini öne sürerler. Bunun sonucunda ebeler, halkın güvenini tekrar kazanmak için yeni doğan bebeklere normalin üstünde bir ilgi göstermek zorunda kalmışlardır. Gösterdikleri bahaneye göre, amaçları güven tazelemek ve Paro'nun gelecekteki olası emirlerini yerine getirecek konumda olabilmektir. Bu da ikinci soruyu cevaplamaktadır.

20. Tanrı ebelere iyilikte bulundu – Fakat pasuk sanki ebelere yapılan iyiliğin ne olduğuyla değil, halkın kalabalıklaşmasıyla ilgili genel bir bilgiyle devam etmektedir. Nitekim Raşi, bu genel bilginin bir parantez olarak verildiği ve iyiliğin, bir sonraki pasukta belirtilen “hanedanlar bağışlanması” olduğu görüşündedir.

Diğer yandan Or *Ahayim* şu açıklamayı yapar: Tanrı herhangi birinin Kendisi'ne büyük fedakarlıklar yaparak hizmet etmeyi arzuladığını gördüğü zaman, o kişiyi başarıya ulaştırmakla kalmaz, bu başarı sayesinde daha da çok olumlu davranış sergilemesine olanak tanır. Bu şekilde, söz konusu kişi ödül üstüne ödüle hak kazanacaktır. Dolayısıyla ebeler, ulusun büyümesi yönünde çalıştıkları için, başarıya ulaşmakla kalmazlar, Tanrı onları bu yönde daha da başarılı

1-2 א וילך איש מבית לוי ויקח את-בת-לוי: ב ותהר האשה ותלד בן ותרא
 3 אתו כייטוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: ג ולא יכלה עוד הצפינו
 ותקח-לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את-הילד ותשם
 4 בסוף על-שפת היאר: ד ותתצב אחתו מרחק לדעה מה-יעשה לו:
 5 ה ותדר בת-פרעה לרחץ על-היאר ונערתיה הלכת על-יד היאר ותרא
 את-התבה בתוך הסוף ותשלח את-אמתה ותקחה:

ta'ya göre bu, papirüs bitkisidir [Cyperus Papyrus]. Eski Mısırlılar'ın papirüs demetlerinden küçük kayıklar yaptıkları bilinmektedir (krş. İbn Yanah; Radak, Şeraşim).

Asfalt – Radak, Şeraşim; Septuaginta. İbranice **Hemar**; bkz. Bereşit 11:3, 14:10. Bir görüşe göre ise bu kırmızı renkli kildir (İbn Ezra; İbn Yanah; krş. Ralbag). Bkz. Josephus Flavius, *Savaşlar* 4:8:4.

Sazlığa – İbranice **Suf**. Raşi'nin Fransızca'ya çevirisi, "sazlık" anlamındaki *resel*'dir. Eski Mısır dilinde *thuf* sözcüğü, kesilmemiş papirüs için kullanılırdı (krş. Radak, Şeraşim; Ralbag). Bkz. Yeşaya 19:6, Yona 2:6. Bir görüşe göre bu hasırotu ya da kedikuyruğudur [Typha Angustata]. İlginçtir; Etyopya dilinde *sufu* sözcüğü, kırmızı tepeli bir sazlık çeşidini tanımlamak için kullanılır. Bu, Kızıldeniz'in etimolojisine bir açıklama olabilir (bkz. 10:19).

4. Ablası – Miryam (15:20; Bamidbar 26:59; Divre Ayamim 5:29).

Ona ne olacağını bilmek için – Tam çeviriyle "ona ne yapılacağını bilmek için". Miryam, ebeveyninin Bene-Yisrael'in kurtarıcısını dünyaya getireceğini söylemişti; bu nedenle çocuğun kurtulacağından emindir. Tek merak ettiği bunun nasıl olacağıdır. Yani *ne yapılacağını*, başka bir deyişle Tanrı'nın onun kurtulmasını nasıl sağlayacağını görmek istemektedir (bkz. *Talmud* – *Sota* 12b-13a).

5. Prenses – Tam çeviriyle "Paro'nun kızı". *Talmud* geleneğine göre, Divre Ayamim 4:18'de ismi geçen "Paro'nun kızı Bitya"dır (*Targum* o.ç.; *Talmud* – *Sanedrin* 19b; *Pirke DeRabi Eliezer* 48). Ancak başka kaynaklar Bitya'nın, Kral Şelomo'nun eşi olduğunu öne sürerler (*Midraş* – *Bamidbar Ra-*

ba 10:4). Günümüzde bu isim yaygın olarak Batya şeklinde kullanılır. İlginçtir; Eski Mısır metinlerinde Bati ismine rastlanmaktadır. Başka antik kaynaklar, prensesin isminin Tarmut (*Sefer Ayo-velot* 47:5) ya da Thermutis (Josephus Flavius, *Antiquites* 2:9:5) olduğunu belirtirler. Bu, olasılıkla, Eski Mısır metinlerindeki Ne-termut ile aynıdır. Daha da eski kaynaklar, prensesin isminin Merris [Mısır'ca Meres] ve Moşe'yi evlat eden babanın isminin de Khenefiris olduğunu kaydederler (Eusebius'un *Preparation Evangelica* 9:27'de alıntı yaptığı Artapanus {MÖ 2. yy.}). Khenefiris ya da Kha-neph Ra [Sebek-hetep IV], 13. Hanedana mensup bir kraldı. Bir kaynağa göre söz konusu prensesin kendine ait bir çocuğu olmamıştır (Philo, *De Vita Moses* 2:201; *Wisdom* 19:6).

Bitya ismi "Tanrı'nın Kızı" anlamındadır. Yahudi geleneği, bu ismin prensese Bizzat Tanrı tarafından verildiğini belirtir. *Midraş*'a göre Bitya'nın bu noktada yıkanmak üzere nehre gelmesinin amacı Yahudi inancını kabul etmesidir. Zira Yahudilik'e geçiş prosedüründeki aşamalardan biri, bir *Mikve*'ye ya da doğal bir su kaynağına dalmaktır. Bitya Mısır'dan Bene-Yisrael ile birlikte çıkmıştır ve Divre Ayamim 4:18'de Moşe'nin anesi olarak tanıtılmaktadır. Bunun sebebi, Moşe'nin yaşamını kurtarmış ve onu evlat edinmiş olmasıdır.

Cariyesini – İbranice **Amata**. Pasuğun basit anlamına göre, Prenses Bitya, hizmetçilerinden birini sepeti alması için göndermiştir (Raşi; İbn Ezra). Ancak **Ama** sözcüğü aynı zamanda kolun dirsek ile bilek arasındaki bölümüne verilen isimdir. Başka bir deyişle, pasuk "*kohinu uzattı*" şeklinde de çevrilebilir. *Midraş* buradan yola çıkarak prensesin, uzakta olmasına karşın kolunu sepete uzattığını, mucizevi olarak kolunun uzadığını ve

2

[3. Moşe]

¹ Levi ailesinden bir adam gitti ve Levi'nin kızıyla evlendi. ² Kadın hamile kalıp bir oğul doğurdu. Oğlanın olağandışı olduğunu fark etti ve onu üç ay boyunca gizledi. ³ Onu daha fazla gizleyemeyince, onun için hasır bir sepet alarak asfalt ve ziftle sıvadı. Çocuğu [sepetin] içine koydu ve sepeti Nil'in kıyısındaki sazlığa yerleştirdi. ⁴ [Çocuğun] Ablası, ona ne olacağını görmek için uzakta konuşlandı.

⁵ Prenses nehirde yıkanmaya inmişti ve [kadın] hizmetkarları Nil'in kenarında yürüyorlardı. [Prenses] Sazların arasında sepeti gördü ve bir cariyesini göndererek onu aldı.

2.

1-10. Moşe'nin doğumu. Bu kısa bölüm, Tanrı'nın gizemli yöntemlerini [ve insanın en zeki analizlerinin bile Tanrısal İsteği anlamakta ve boşa çıkarmakta ne kadar yetersiz kaldığını] gösteren bir ders kitabı niteliğindedir. Miryam ve Aaron'un ebeveyni Amram ile Yoheved, Paro'nun emrinin ardından "bu dünyaya çocuğu, öldürülmesi için mi getireceğiz?" düşüncesiyle ayrılmışlardı. O sırada 6 yaşında olan Miryam, ebeveyninin bu kararlarının Paro'nunkinden daha kötü acımasız olduğunu öne sürmüştür. Ne de olsa Paro sadece erkek çocukların öldürülmesini emretmiştir; oysa onların kararı, kız çocuklarının doğmasını da engeller niteliktedir. Ayrıca Paro bir ölümlüdür ve emirlerinin ne kadar süreyle yürürlükte kalacağı meçhuldür. Buna karşılık bir Tsadik olan ve o dönemde Bene-Yisrael'in manevi lideri olan Amram'ın davranışı kesinlikle kalıcı olacaktır (*Talmud – Sota* 12a). Miryam bu şekilde anne-babasının, Yisrael'in kurtarcısını dünyaya getireceklerine dair kehanette bulunmuştur (bkz. 15:20 açık.). Miryam'ın bu argümanı anne ve babasını ikna eder ve Yoheved tekrar Amram'la evlenerek, Bene-Yisrael'in kurtarcısını doğurur.

Olayların devamında Moşe'nin hayatını kurtaran, Paro'nun kızından başkası değildir. Tanrı'nın ilginç bir oyunuyla, Moşe, aslına Bene-Yisrael'in kurtuluşunu önlemek için kendisini öldürmeyi amaçlayan emrin sahibi olan Paro'nun evinde büyümüştür. *Tanah*'ta okuduğumuz gibi: "İnsanın kalbinde tasarı çoktur; fakat Tanrı'nın öngördüğü şey – sadece o gerçekleşecektir" (Mişle 19:21).

1. Bir adam – Bu, Levi'nin oğlu Keat'ın oğlu Amram'dır (6:18; Bamidbar 3:18, 26:58; Divre Ayamim I 5:29, 23:13). Amram Bene-Yisrael'in önemli bir lideriydi (*Talmud – Sota* 12a; Josephus

Flavius 2:9:3); öyle ki, Yoheved'den boşandığında halk onu örnek alıp eşlerinden ayrılmaya başlamıştır. Antik bir kaynağa göre Amram Kutsal Topraklar'da birkaç yıl yaşamıştır (*Sefer Ayovelot* 46:10).

Levi'nin kızıyla – Yoheved (6:20; Bamidbar 26:59).

Amram ve Yoheved'in isimlerinin burada verilmemesinin sebebi, yeniden evlenme kararlarının, kendilerine ait olmayıp, Tanrı'nın isteği ve Miryam'ın aracılığıyla gerçekleşen dış etkiyle verilmiş olmasıdır (*Zoar*). Yoheved Moşe'yi doğurduğunda 130 yaşındadır (Raşi; bkz. Bereşit 46:15 açık.).

2. Oğul – Bu, aslında onun üçüncü çocuğudur. En büyük kardeş Miryam'dır (p. 4) ve ağabeyi Aaron, Moşe'den 3 yaş büyüktür (7:7).

Olağandışı olduğunu fark etti – Tam çeviriyle "Onun iyi olduğunu gördü". Söz konusu olağandışılık ile ilgili olarak *Talmud* iki görüş öne sürmektedir: Doğduğu zaman ev ışıqla dolmuştu, ya da Moşe doğduğunda sünnetlidir ve bu, manevi mükemmelliğin bir işaretidir (*Talmud – Sota* 12a).

Üç ay boyunca gizledi – *Midraş*'a göre Mısırlılar çocukları öldürme konusunu öylesine ciddiye almışlardır ki, kimin ne zaman doğuracağını hesaplamaktadırlar. Moşe normalden üç ay önce doğmuş ve bu sayede annesi tarafından üç ay boyunca saklanabilmiştir. Ancak bu süre dolunca artık bu mümkün olmamıştır.

3. Hasır – İbranice **Gome** (bkz. Yeşayau 18:2; İyov 8:11, 35:7). *Talmud*'da bu sözcük *gemi* olarak geçmektedir. Raşi'nin Fransızca'ya yaptığı çeviri ise "kamuş" anlamına gelen *jonc*'tur. Sözcük, eski Mısır dilindeki *gom* ile bağlantılıdır. *Septuaginta*

וּתַפְתַּח וְתִרְאֶהוּ

אֶת־הַיֵּלֶד וְהִנֵּה־נָעַר בִּכְהָ וַתַּחֲמֵל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיֵּלְדִי הָעֶבְרִים זֶה:
 7 וַתֹּאמֶר אַחֲתּוֹ אֶל־בֶּת־פְּרָעָה הָאֵלֶךְ וְקִרְאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקָת מִן
 8 הָעֶבְרִית וַתִּינֶק לָךְ אֶת־הַיֵּלֶד: ה וַתֹּאמֶר־לָהּ בֶּת־פְּרָעָה לְכִי וְתֵלְךְ
 9 הָעֶלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אִם הַיֵּלֶד: ט וַתֹּאמֶר לָהּ בֶּת־פְּרָעָה הִלֵּיכִי
 אֶת־הַיֵּלֶד הַזֶּה וְהִינֵקְהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֶת־שְׂכָרְךָ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֵּלֶד
 10 וַתְּנִיקְהוּ: י וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד וַתְּבֹאֵהוּ לְבֶת־פְּרָעָה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
 11 מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַיָּמִים מָשִׁיתִּהוּ: שְׂדִישִׁי יֵא וַיְהִי | בְּיָמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל
 מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֲחִיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ־עֶבְרִי
 מֵאֲחִיו:

Başka bir düşünce: Eski Mısır dilinde doğrudan Moşe sözcüğü de vardır ve “oğul” anlamındadır. Bu açıdan ismin verilışinden hemen önce, tam çeviriyle “ona bir oğul oldu” sözlerinin gelmesi önem kazanmaktadır (krş. İbn Ezra; *Adar Zekeinim*). Dikkat çekici başka bir nokta da moşe son ekinin özellikle 18. Hanedana mensup firavunların isimlerinde sıkça rastlanmasıdır. *Ka-moşe* – “[Ra] Hazretlerinin oğlu”; *Ah-moşe* [*Ahmose*] – “ayın oğlu” ya da “ay doğdu” ve *Tot-moşe* [*Tutmo-se*] – “Tot’un oğlu” gibi örnekler verilebilir. Diğer yandan moşe sözcüğü Sami kökenli olup, Sami bir kabile olan Hyksos tarafından da Mısır lisanına dahil edilmiş olabilir (bkz. ö.a.).

Başka antik kaynaklara göre Moşe sözcüğü, Eski Mısırca’da *mo* – “su” ve *uses* – “-den çekilmiş” sözcüklerinin birleşimidir (Josephus Flavius, *Antiquities* 2:9:6 ve *Contra Apion* 1:31; Philo, *De Vita Moses* 2:17; Malbim). Diğer kaynaklar Moşe’nin isminin Yahudi olmayanlar arasında da korunduğunu belirtirler. Buna örnek olarak, Orpheus’un öğretmeni efsanevi Musaeus verilebilir (Eusebius’un *Preparatio Evangelico* 9:27’de Artapanus’tan yaptığı alıntı).

11-15. Moşe, halkıyla özdeşleşiyor. Moşe, sarayın büyüleyici ve anti-semitik ortamında büyümesine karşın, yine de Amram ve Yoheved’in oğlu olarak kalmıştır. Annesi ona sadece ilk yıllarında bakabildiği halde, ona kendi halkına yönelik sevgi ve bağlılığı o kadar iyi aşılayabil-

miştir ki, kraliyet ortamında yetiştirilmiş olmasına rağmen, Moşe hiçbir zaman bir Mısır prensi olmamış; Yahudi benliği daima kuvvetli olmuştur. Moşe olgunlaştıkça, ezilmiş kardeşlerine yönelik derin bir şefkat beslemiş, bu da onun gelecekte Yisrael’in kurtarıcısı olarak mühürlenmesinde önemli rol oynamıştır.

11. Moşe büyüdüğü zaman – Önceki pasuk, Moşe’nin süttten kesildiğini belirtme amacındaydı. Şimdi ise, Moşe’nin sorumluluk alma konusunda da büyüdüğü belirtilmektedir; zira bu noktada Paro, kendisini sarayda yardımcısı olarak görevlendirmiştir (Raşi). Moşe’nin buradaki yaşı hakkında farklı görüşler vardır: 12 (*Midraş – Şemot Raba* 5:1), 18 (*Sefer Ayaşar*), 20 (*Midraş – Şemot Raba* 1), 21 (*Sefer Ayovelot* 47:10), 29 (*Şalşelet Akabala*), 32 (*Midraş – Bamidbar Raba* 14:40), 40 (*Midraş – Şemot Raba* 1), 50 (Artapanus) ya da 60 (Rabi Moşe Adarşan, *Bereşit Rabati*) yaşındadır. Pasukta Yahudiler’den iki kez “kardeşleri” olarak bahsedilmesi; Moşe’nin, Yahudiler’in bulunduğu duruma karşı duyarlı olma açısından da büyüdüğünü ve kendisini onlardan biri gibi hissettiğini göstermektedir.

İstiraplarını gördü – Moşe’nin amacı, Bene-Yisrael’in çektiği eziyeti bizzat tecrübe etmek ve ıstıraplarına ortak olmaktır (Raşi). *Midraş*’a göre, Moşe edindiği bilgileri Paro’ya iletmış ve onu, kölelere haftada bir gün dinlenme hakkı vermesi durumunda daha çok verim alınacağına ikna

⁶ [Sepeti] Açınca çocuğu gördü. Oğlan birden ağlamaya başlayınca ona karşı şefkati uyandı. “Bu çocuk İbraniler’den” dedi. ⁷ [Çocuğun] Ablası, prensese “Gidip, İbrani kadınlar arasından, çocuğu sizin adınıza emzirecek bir sütanne çağırayım mı?” dedi. ⁸ “Git” dedi prenses ona. Genç kız gitti ve çocuğun annesini çağırdı. ⁹ Prensese [çocuğun annesine] “Bu çocuğu götür ve benim adıma emzir” dedi. “Sana ücretini ödeyeceğim”. Böylece kadın çocuğu alıp emzirdi.

¹⁰ Çocuk biraz büyüdüktan sonra [annesini] onu prensese getirdi. [Prensese] Onu evlat edindi ve “Çünkü onu sudan çıkardım” diyerek ismini Moşe koydu.

¹¹ O dönemdeydi. Moşe büyümüş, kardeşlerine [bakmak üzere] çıkmaya başlamıştı. İstiraplarını görüyordu. [Bir gün] Bir Mısırlı’nın, kardeşlerinden bir İbrani’yi dövdüğüne şahit oldu.

sepete eriştiğini belirtir (*Targum*; Raşi). Her iki görüş *Talmud*’da yer almaktadır (*Sota* 12b). Kotzk’lu Rabi Menahem Mendel, bu *Midraş*’tan önemli bir ders çıkarır: Kişi hiçbir şeyi imkansız olarak nitelendirmemeli ve ne olursa olsun üzerine düşen çabayı göstermelidir. Bitiya sepetten uzakta olmasına karşın kolunu uzatmış; Tanrı da onun amacına ulaşmasını sağlamıştır.

6. Birden ağlamaya başlayınca – Ya da “çocuk ağlıyordu”. Pasuk önce “*Yeled* –Erkek çocuk” demek, daha sonra genelde 13 yaşını doldurmuş bir genci ifade eden [ve “oğlan” diye çevirdiğimiz] *Naar* sözcüğü ile devam etmektedir. Raşi’ye göre Moşe’nin görüntüsü bir bebek gibidir; fakat sesi bir gencinkini andırmaktadır. İbn Ezra’ya göre ise vücudu bir bebeğinkinden çok daha gelişmiştir ve prenses onun sünnetli olduğunu görmesine karşın, olağandışı güzelliği sebebiyle bebeğe acımıştır.

Sforno ise bu durumu *Naar* sözcüğünün köküne inerek açıklar. İbranice’de *Lenaer* sözcüğü, “bir şeyi çalkalamak, hızla hareket ettirmek” anlamındadır. Dolayısıyla bir gence *Naar* denmesinin sebebi, onun enerjik ve sürekli hareketli olmasıdır. Bu sözcüğün aynı zamanda “hizmetkar” anlamına gelmesi de dikkat çekicidir; zira hizmetkarlar efendilerinin söylediklerini hızla yerine getirmekle yükümlüdürler. Sforno buradan yola çıkarak, temelde *Naar* ile *Yeled*’in her ikisinin de çocuk anlamına geldiğini, ağlama sırasında *Naar* sözcüğünün tercih edilmesinin ise, bebeğin aşırı hareketliliğinin vurgulanması amacını taşıdığını belirtir. Ramban da benzer bir açıklama yapmaktadır.

Bu çocuk İbraniler’den – Tam çeviriyle “İbraniler’in çocuklarından bu”.

7. İbrani ... bir sütanne – Prensese bebeği emzirecek bir sütanne arar, fakat Tanrı “*Şehina* ile konuşacak ağız, temiz olmayan [yiyeceklerle üretilmiş] süt mü içecek? Mısırlı bir kadın ‘*Şehina* ile konuşan kişiyi ben emzirdim’ diye övünsün mü?” demiş ve bebek Mısırlı bir kadından süt emmeyi reddetmiştir (*Talmud* – *Sota* 12b; Raşi). Bunun üzerine olayı baştan beri izlemekte olan Miryam araya girer.

9. Ve onu emzirdi – Bu da, çocukların yaşamasını sağlayan Yoheved’e verilmiş bir ödüldür. Kendi çocuğu sadece kurtulmakla kalmamış, onu bizzat beslemiş ve etkiye en açık olduğu dönemde, Yahudi inançlarını ona aşılayabilmiştir (*Midraş*).

10. Biraz büyüdüktan sonra – Moşe iki yaşına gelmiştir (*Midraş* – *Şemot Raba* 1:31).

Onu evlat edindi – Tam çeviriyle “[Bebek] ona bir oğul oldu”.

Sudan çıkardım – İbranice *Maşa* kökü; bkz. Şemuel II 22:17; Teilim 18:12; Bereşit 47:11 açık. Mısır dilinde *mase* ya da *maşe* sözcüğü “doğurmak” anlamındadır. Dolayısıyla pasuk “*sudan doğurdum*” şeklinde de çevrilebilir. Başka görüşlere göre isim Sami orijinlidir ve İbranice *Muş* sözcüğüyle ilişkilidir (Raşi; *Hizkuni*; *Tur*).

Moşe – Bitiya, bebeğe Eski Mısır dilinde “*sudan çekilmiş, çıkarılmış*” anlamına gelen Monys ismini takmıştır. “Moşe”, bu ismin İbranicesi’dir (İbn Ezra; krş. Abravanel; Josephus Flavius, *Contra Apion* 1:26-28).

- 12 יב ויפן כה וכה וירא כן אין איש ויד את-המצרי ויטמנהו
 13 בחול: יג ויצא ביום השני והנה שני-אנשים עברים נצים ויאמר לרשע
 14 למה תכה רעה: יד ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני
 אתה אמר כאשר הרגת את-המצרי וירא משה ויאמר אכן נודע
 15 הדבר: טו וישמע פרעה את-הדבר הזה ויבקש להרג את-משה ויברח
 16 משה מפני פרעה וישב בארץ-מדין וישב על-הבאר: טז ולכתן מדין
 שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את-הרהטים להשקות צאן
 17 אביהן: יז ויבאו הרעים ויגרשו ויקם משה ויושעו וישק את-צאנם:

bir mucize olur, boynu sertleşir ve etraftakiler geçici olarak kör olur. Bu sırada Moşe kaçır (Raşi; bkz. 18:4).

Midyan ülkesine – Moşe, Mısır'ı genç yaşta terk etmiştir. Yukarıda (p. 11 açk.) belirtilen yaş olasılıklarının en kabul edilenleri, Moşe'nin yaşının 12 ya da 20 olduğu yönündekilerdir. Ancak her durumda Moşe Mısır'a tekrar döndüğünde 80 yaşında olacaktır; bu nedenle 60 yaşında bile olsa, anlatımda uzun seneleri kapsayan bir boşluk vardır. Bazılarına göre Moşe, Mısır'dan kaçtıktan kısa bir süre sonra Midyan'a yerleşmiştir. Bazı kaynaklar ise Moşe'nin oldukça uzun bir süre boyunca farklı yerlerde yaşadığını ve sonradan Midyan'a geldiğini söylerler. Hatta bazı *Midraşlar*'a göre gittiği bir yerde uzunca bir dönem hükümdarlık bile yapmıştır. Tora bu olaylara yer vermez; çünkü anlatımla doğrudan hiçbir ilgisi yoktur. Aynı şekilde, Tora'da, Avraam ve Yitshak'ın son yılları hakkında da herhangi bir bilgi yoktur, çünkü bu yıllar, Yahudi Ulusu'nun gelişimi açısından önem taşımaz.

Midyan – Bkz. Bereşit 25:2. İroniktir; Yosef'in Mısır'a satılmasında ve dolayısıyla Bene-Yisrael'in Mısır'a gelmesinde rol oynayan Midyanlılar (Bereşit 37:28), şimdi ise halkı Mısır'dan çıkarmak olan kurtarıcıya sığınma sağlamaktadırlar. Midyan, Akabe Körfezi'nin kuzeydoğusundaydı; dolayısıyla Moşe Sinay Yarımadası'nı boylu boyunca geçen ticaret yolunu takip etmiş ve yaklaşık 460km. uzaklaşmıştır.

Kuyu başında oturuyordu – Tora Moşe'nin Midyan'a yerleştiğini söyledikten sonra, bu yerleşime

yol açan olayları açıklamaya girişmektedir: Moşe ilk geldiğinde, herkesin su çekmek için geldiği merkezi kuyunun başında oturur (İbn Ezra). Belki de eşini kuyu başında bulan Atası Yaakov'dan esinlenmiştir (Raşi; *Midraş – Şemot Raba* 1:32). Belki de sadece soluklanmaktır (Raşbam). Ama her durumda, o da müstakbel eşiyile burada tanışmıştır. Fakat bunu yapmadan önce bir kez daha, güçlülerin ezmeye çalıştığı kurbanları koruma konusundaki istekliliğini göstermiştir.

16-22. Moşe evleniyor.

16. Reisinin – Ya da “*rahibinin*” (*Lekah Tov; Targum*). İbranice **Koen**. Tora'nın bu noktada isim vermeden sunduğu bu lider Yitro'dur. Kendisi, Midyan'da hem yönetici hem de rahip konumundaydı. Uzun süre Midyan putlarına rahip olarak hizmet verdikten sonra, putperestliği bırakmış ve yaşamını sadece prestijli bir lider olarak sürdürmüştür (*Midraş – Tanhuma*). Raşi, farklı bir *Midraş*'tan alıntı yaparak, Yitro'nun putperestliği reddedişinin ardından Midyanlılar'ın kendisini dışladığını ve davara su içirmeye gelen kızlarını da sürekli rahatsız ettiklerini belirtir.

17. Moşe ayağa kalktı – Yitro'nun dışlanmışlığı sebebiyle kızlar her zaman diğer çobanları beklemek zorundaydılar. Fakat o gün kızlar erken davranıp çobanlardan önce gelirler ve su çekerler. Yalakları doldurdıkları zaman ise çobanlar onları kovalamaya çalışırlar. Ancak yalakadaki suyu kızlar çekmişlerdir; Moşe bu haksızlığa seyirci kalmaz ve çobanları kovalayarak kızları sıkıntıdan kurtarır. Yalakadaki su yetmeyince de bizzat kendisi su çeker. Bu sayede kızlar eve her zaman

¹² [Moşe] İki yöne göz attı ve kimsenin olmadığını görünce Mısırlı'yı öldürerek kuma gömdü.

¹³ Ertesi gün [Moşe tekrar] çıktı ve işte – iki İbrani adam kavga ediyorlardı. Haksız olana “Akranına neden vuracaksın?” dedi.

¹⁴ [Adam] “Kim seni üzerimize yönetici, başkan ya da yargıç diye atadı ki?” diye karşılık verdi. “Yoksa Mısırlı'yı öldürdüğün gibi beni de öldüreceğini mi ima ediyorsun?”

Moşe korkmuştu. “Anlaşılan konu öğrenilmiş” diye düşündü. ¹⁵ Paro söz konusu olayı duyunca Moşe'yi idam ettirmek istedi; fakat Moşe Paro'nun önünden kaçtı ve Midyan ülkesine yerleşti.

[Moşe] Kuyu başında oturuyordu. ¹⁶ Midyan reisinin yedi kızı vardı. [Bu kızlar o sırada] Geldiler, su çektiler ve babalarının davarını sulamak için yalıkları doldurdular. ¹⁷ [Başka] Çobanlar gelip onları kovalamaya çalışınca, Moşe kalkıp [kızları] kurtardı ve davarını suladı.

etmiştir. Paro bunu kabul edince de, Moşe bu dinlenme günü olarak *Şabat*'ı belirlemiştir.

Mısırlı'nın – Pasuğun tam çevirisi, “Mısırlı kişinin, kardeşlerinden bir İbrani kişiyi...” şeklindedir. Pasukta geçen “**İş** – Kişi/Adam” sözcüğü, mevki ifade eder (bkz. Bereşit 43:3 açk.). Dövülen kişi Yahudi kölelerin başındaki sorumlu Yahudi görevlilerdendir; Mısırlı ise onları denetleyen polistir. *Midraş*'a göre Mısırlı, İbrani'yi gece yarısı kalkıp çalışmaya gönderdikten sonra, onun eşiyile zina etmiştir ve kavganın temelinde bu vardır. Nitekim geleneğe göre söz konusu kadın, Vayikra 24:10,11'de ismi geçen, Dan kabilesinden Şelomit bat Divri'dir (*Midraş* – *Şemot Raba* 1:32; *Midraş* – *Tanhuma* 9). Başka bir görüşe göre ise dövülen kişi, Moşe'nin ailesi Keat'a mensup bir Levi'dir (*Pirke DeRabi Eliezer* 48).

Dövdüğüne – Ya da “öldürmek üzere olduğuna” (*Midraş* – *Şemot Raba* 1:32).

12. Kimsenin olmadığını – *Midraş*'a göre Moşe “her yöne bakmış”, Mısırlı saldırganın gerek evde gerekse de dışarıda İbrani'ye yaptıklarını, ayrıca *Ruah Akodeş* ile onun tüm geleceğini görmüş ve geniş değerlendirmesi sonucunda, ne ondan ne de soyundan olumlu bir kişinin çıkmayacağını görünce, Tanrı'nın gizemli bir İsmi'ni telaffuz ederek onu öldürmüştür (Raşi). Mısırlı'nın ölmesi, ölümü hak ettiğinin kanıtıdır; zira Tanrı'nın İsmi, masum bir insanın ölümüne neden olmaya-caktır. Moşe'nin, Mısırlı'nın gelecek nesilleri hakkındaki endişesi, insanın karmaşık bir durum

söz konusu olduğunda harekete geçmeden önce, onu her açıdan incelemesi gerektiğini gösterir.

13. İki İbrani adam – Geleneğe göre bu ikisi, Bamidbar 16:1 ve 26:9'da sözü geçen Datan ve Aviram'dır (*Talmud* – *Nedarim* 64b).

Haksız – İbranice **Raşa**. Ya da “kötü”. Peki onun kötü olduğunu nereden biliyordu? Moşe “Akranına neden vuracaksın?” demektedir. Başka bir deyişle henüz vurmuş olmamasına karşın sadece arkadaşına elini kaldırması bile onun **Raşa** olarak adlandırılmasına yeterlidir. Diğer yandan vurduğu kişi de “akranıdır”; başka bir deyişle onun kadar **Raşa**'dır; bkz. ö.a. (Raşi).

14. Konu öğrenilmiş – Basit anlamla, Moşe, Mısırlı bir saldırganı öldürdüğünün artık bir sır olmadığını belirtmektedir. Diğer yandan bu sözler aynı zamanda “konu anlaşıldı” şeklinde de çevrilebilir. *Midraş*'a göre, Moşe, aklını sürekli kurcalayan “Bene-Yisrael ne yaptılar da bu kadar acı çekmeyi hak ediyorlar?” sorusuna bu noktada cevap bulmuştur: “Konu şimdi anlaşıldı: Sürekli aralarında tartışma içindeler ve birbirlerine karşı, kendilerini barıştırmaya çalışan bir kişiyi ihbar etmekle tehdit edebilecek kadar sebepsiz nefret duyabiliyorlar”. Pasuğun başında belirtilen “korkusunun” sebebi de budur. Moşe, bu durum sebebiyle halkın kurtarılmayı hak etmeyeceğinden endişe etmiştir (Raşi).

15. İdam ettirmek istedi – *Midraş*'a göre Moşe tutuklanıp Paro'nun önünde yargılanır ve idama mahkum edilir. Fakat kılıç boynuna indiği sırada

18-19 יְהוָה וַתִּבְּאֶנָּה אֶל־רַעְוָאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדּוּעַ מִהֲרַתָּן בָּא הַיּוֹם: יֵט וַתֹּאמְרוּ
 אִישׁ מִצְרֵי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשָּׁק אֶת־הַצָּאֵן:
 20 כ וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֵיהֶן וְאִין לָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכַל
 21 לָחֶם: כֹּא וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה לָשֻׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צַפְרָה בְּתוֹ לְמֹשֶׁה:
 22 כב וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גִּרְשֵׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיהָ:
 23 פ כג וַיְהִי בִימֵים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנֲחֻ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 24 מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה: כד וַיִּשְׁמַע
 אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק
 וְאֶת־יַעֲקֹב:

ve Moşe'nin yetişmesi – birleşmiş olmaktadır.

23. O uzun dönem sırasında – Moşe'nin Mısır'dan kaçışından yaklaşık 80 yaşına gelişine kadarki dönemden (Raşbam; Sforino) ya da Midyan'da geçirdiği süreden (Raşi) bahsedilmektedir. Alternatif olarak pasuk belirli bir zaman noktasından söz ediyor da olabilir. Ancak acı çekilen zamanlar, mutluluk zamanlarından daima daha uzun gibi gözükür. Bu nedenle, Mısır'da bitmek bilmeyen zorluklar, günleri çok ve sonu gelmez kılmıştır (Ramban).

Mısır kralı öldü – Alışılmış kronolojiye göre bu, 2444 [MÖ 1317] yılında firavun Ay'ın ölümünden ve MÖ 1317-1290 yılları arasında hüküm sürmüş olan Horemneb'in tahta çıkışından bahsetmektedir. Bu durumda Mısır çıkışı sırasında başta olan Paro, Horemneb olmalıdır ve büyük olasılıkla Mısır'dan Çıkış dönemindeki felaketler zinciri 18. Hanedanın sonunun gelmesinde önemli rol oynamıştır.

Diğer yandan 163 yıllık belirsizliği göz önünde bulundurursak söz konusu ölüm, II. Thutmose'nin 2434 [MÖ 1490] yılındaki ölümüdür ve bu durumda Mısır Çıkışı sırasında başta olan Paro, MÖ 1490-1436 yılları arasında hüküm sürmüş olan güçlü III. Thutmose olmalıdır. Mısır Çıkışı ve ardından gelen olaylar, yaklaşık bir yüzyıl sonra İkhnaton monoteizminin doğrudan sebebi olabilir.

Alışılmış kronolojiye göre MÖ 609-495 yılları arasında hüküm sürmüş firavun Necho'nun, MÖ

443 [3316] yılında Kral Yoşiyau'yu yenilgiye uğratmış olması (Melahim II 23:29; Seder Adorot) 163 yıllık belirsizliğe yönelik delillerden biridir.

Kölelik sebebiyle inliyorlardı – Nefret edilen bir zalimin ölümü, sevinç ve umudu yükseltir; çünkü kurbanlar ileride daha güzel günlerin geleceğini umarlar. Fakat yeni firavunun eskisinden iyi olmadığı açıklık kazanınca, halk umutsuzluk içinde inleyip sızlamaya başlamıştır (Ramban). Bene-Yisrael Mısır'da oldukça düşük bir manevi düzeye sahiptirler. Bazıları, Mısır'ın yozlaşmış kültürüne puta tapacak derecede asimile olmuştur. Burada Tora bize yakarılarının, hatalarından dolayı duydukları pişmanlığı ifade etme ya da dua amaçlı değil, çektikleri eziyetin bir sonucu olduğunu belirtmektedir. Fakat yine de, Tanrı onları duymuş ve merhametle cevap vermiştir (*Or Aha-yim*).

24. Avraam'la – Bereşit 15:14.

Yitshak'la – Bereşit 17:21, 26:3.

Yaakov'la – Bereşit 46:4.

Anlaşması – Bkz. Bereşit 50:24. Yahudiler Tanrı'nın yardımını hak etmedikleri zamanlarda bile, Tanrı Atalar'la yaptığı antlaşmaya daima sadıktır. Belki Atalar'ın *erdemleri*, Tanrı'nın kurtuluşunu kazanmak için yeterli değildir. Fakat *antlaşma* söz konusu olduğunda, tanım gereği, bu bozulmaz (bkz. *Talmud – Şabat* 55a, *Tosafot* o.a., *Uş-muel* k.b.).

¹⁸ [Kızlar] Babaları Reuel'e geldiklerinde, [babaları] "Bugün neden çabuk geldiniz?" diye sordu.

¹⁹ "Bir Mısırlı bizi çobanların elinden kurtardı" diye cevap verdiler. "Üstelik bizim için su bile çekti ve davarı suladı".

²⁰ [Reuel] "Nerede peki?" dedi kızlarına. "Adamı niye bıraktınız?! Onu bana çağırın da bir şeyler yesin".

²¹ Moşe adamın yanında yaşamaya karar verdi. [Ev sahibi,] Kızı Tsipora'yı Moşe'yle evlendirdi. ²² [Tsipora] Bir oğul doğurdu ve [Moşe] "Çünkü yabancı bir ülkede göçmen olarak yaşadım" diyerek, [çocuğun] ismini Gereşom koydu.

[4. Yeni Baskılar]

²³ O uzun dönem sırasında Mısır kralı öldü. Bene-Yisrael kölelik sebebiyle inliyorlardı. İşten dolayı haykırdıklarında, yakarışları Tanrı'ya kadar geldi.

²⁴ Tanrı onların çığlıklarını duydu ve Tanrı, Avraam'la, Yitshak'la ve Yaakov'la olan antlaşmasını hatırlama getirdi.

kinden erken varırlar. Yitro'nun onların erken gelişini sorgulamasının sebebi budur (Ramban).

18. Babaları Reuel – Bir açıklamaya göre Reuel, kızların büyükbabası, Yitro'nun babasıdır (krş. Bamidbar 10:29; *Targum Yonatan*; Raşbam; İbn Ezra; Radak, *Şeraşim*, *Hatan* k.b.). Pasukta "babaları" denmesinin sebebi, çocukların büyükbabalarına da "baba" diye hitap etmesinin normal oluşudur (*Sifri*). Bu genel bir kullanımdır ve "ataları" şeklinde anlaşılabilir. Diğer yandan Reuel'in bizzat Yitro olduğunu söyleyenler de vardır (bkz. 3:1; *Mehilta*; 18:1, Raşi o.a.; Josephus Flavius 2:12:1; Bamidbar 10:29, *Sifri* o.a.). *Mehilta*'ya göre bu, Yitro'nun 7 isminden biridir (bkz. 4:18, Raşi o.a.). Reuel ismi Bereşit 36:4'te de başka bir kişinin ismi olarak geçmektedir.

19. Bir Mısırlı – *Midraş*, Moşe ile Yosef'i karşılaştırır. Sürgünde bir esir olan Yosef, kökenini hiçbir zaman saklamamıştır. Sahibinin eşi onu aşağılayıcı bir biçimde 'İbrani' diye çağırırdı (Bereşit 39:14). Fakat Moşe, anlaşılan kendisini Mısırlı olarak tanıtmıştır. Sonuç olarak Yosef, Erets-Yisrael'de gömülme şerefine erişmiş, fakat Moşe Vaadedilmiş Topraklar'a öldükten sonra bile girememiştir (*Midraş – Devarim Raba* 2:8).

20. Nerede peki? – "Bir yabancından olağanüstü bir iyilik görüp, onu eve davet etme nezaketini bile göstermemek yakışık almaz" (*Or Ahayim*).

21. Karar verdi – İbranice *Vayoele*. Bu, "yemin" anlamındaki *Ala* sözcüğüyle bağlantılıdır (krş.

Bereşit 24:41). *Talmud*'a (*Nedarim* 65a) göre, Yitro, kendisinden izin almadan yanından ayrılmayaacağına dair Moşe'nin yemin etmesinde ısrar etmiştir.

Tsipora – Tam anlamıyla "dişi kuş".

22. Göçmen – İbranice *Ger*. Tam anlamıyla "yabancı; konaklayan kişi".

Gereşom – "*Ger Şam – Orada bir Yabancı*" sözcüklerinin birleşimidir. Moşe, Midyan'da doğmadığı için, orada bir yabancısıdır (*Sforno*). Daha derin bir bakışla, Tanrı'ya her zaman yakın olmak isteyen *Tsadikler* gibi, Moşe, dünya üzerinde kendini bir yabancı gibi hissetmektedir (*Or Ahayim*). Moşe'nin bu yabancılık duygusu, Bene-Yisrael'den uzakta olmaya mecbur kaldığı dönemde daha da güçlenmiştir. Zira Yahudiler, köle oldukları halde, Tanrı'ya diğer tüm uluslardan daha yakındılar.

23-25. Tanrı, kurtuluş zamanının geldiğine karar veriyor. Tora, Moşe'yi kısa bir arayla bırakarak Yahudiler'in Mısır'daki acılarına dönmemektedir. Yaakov'un Mısır'a gelmesinin üzerinden yaklaşık 210, köleliğin başlangıcından 116, çökertici baskının başlangıcından itibaren de 86 yıl geçmiştir (Bu sayılar, Mısır Çıkışı'na göre yıl sayısını vermektedir). Yahudiler inleyip sızlanmaktadır. Tanrı onların yakarışlarını duyar, çektikleri acılara dikkatini verir ve kurtuluş sürecinin başlaması gerektiğinde karar kılar. Böylece, önceki anlatımın iki farklı kolu – Yisrael'in köleleştirilmesi

25 כֹּה וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים: ס

1 רַבִּיעִי א וּמֹשֶׁה הָיָה רָעָה אֶת־צֹאן יִתְרֹן חֹתֶנִּי כִּתָּן מִדֵּין וַיִּנְהַג
2 אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֲרֹבָה: ב וַיֵּרָא מֶלֶךְ
יְהוָה אֵלָיו בְּלִבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנָּה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסִּנָּה בָּעַר בְּאֵשׁ וְהַסִּנָּה
אֵינָנָה אֵכָל:

Yine de bu görüşte bir tür zorluk vardır; zira burada sözü edilen “Tanrı’nın Dağı” anlaşıldığı kadarıyla, Midyan ve Mısır arasındaki yol üzerinde (4:27) ve Bene-Yisrael’in yaşamakta oldukları bölgeden azami üç günlük yolda [yaklaşık 222km.] (3:18) olmalıdır. Bu temel baz alındığında, Sinay dağının, Süveyş kanalının kuzey ucundan 60km. kadar uzakta bulunan Cebel Yallak ya da acı göllerin 110km. kadar doğusundaki Cebel Sin Bishr olduğu sonucu çıkarılabilir. Bu konunun çözümlenmesinin, Mısır’dan çıkışın ardından izlenen rotayı belirlemek için önemli olduğu aşiktir.

Bu bölgenin **Horev** olarak adlandırılmasının sebebi, kuru [**Harev**] olmasıdır (İbn Ezra).

Tanrı’nın Dağı’na – Burası Sinay dağıdır ve ileride Tora’nın verildiği yer olduğu için “Tanrı’nın Dağı” ismini alacaktır. Bu pasukta *gelecekteki* ismi ile anılmaktadır (Raşi).

2-5. Moşe’nin ilk peygambersel vizyonu. Tora Moşe’nin vizyonunu üç farklı şekilde tasvir etmektedir: Ateş, bir melek ve en sonunda Tanrı. Bu Moşe’nin ilk vizyonu olduğundan, tıpkı karanlık bir odadan çıkmış birinin ışığa yavaş yavaş alışması gibi, buna kademeler halinde alışması gerekmektedir. Moşe, önce garip bir ateş görür. Gariptir çünkü ateş, içinde bulunduğu çalılırları yakmamaktadır. Bu durum onun ilgisini çeker ve araştırmaya karar verir. Bunun sebebinin Tanrısal bir kutsiyet olduğunu bilse, Moşe, hiçbir şekilde oraya yaklaşmayacaktır. Bu sebeple Tanrı ilk olarak onun ilgisini garip bir olayla çekme yolunu seçmiştir. Moşe daha sonra ateşin içinde bir meleğin olduğunu fark eder ve bu yepyeni görüntüye aşına olduğu zaman da, kendisine, Bizzat Tanrı’yla ilgili bir vizyon verilir (Rabenu Behaye). Bu kademeli tanıtıma bir başka örnek de, Tanrı’nın Moşe ile konuşmaya başlama şeklidir. Tanrı kendisini öncelikle “Moşe’nin babası

Amram’ın Tanrısı” olarak tanıtmış, “Atalar’ın Tanrısı” olduğunu ise ancak ondan sonra belirtmiştir (p. 6).

Tanrı’nın İsimleri’nden **E-lo-im**, O’nun katı Yargı Niteliği’ni ifade eder. Bu bölüm boyunca bu isim kullanılmaktadır; çünkü Tanrı, Bene-Yisrael’e yönelik aşırı baskılarından dolayı Mısır’ı yargılamak üzeredir. Diğer yandan, Tanrı’nın Moşe’yle temasa hazırlandığı ya da doğrudan temas ettiği üç istisnai yerde (p. 2, 4, 7), Tanrı’nın Merhamet Niteliği’ni ifade eden **A-do-nay** İsmi geçmektedir. Bu da, söz konusu temasın temel amacının, Tanrısal Merhametin tarihi bir şekilde gösterilmesiyle Bene-Yisrael’in kurtarılmasını başlatmak olduğunu göstermektedir (bkz. p.7, Ramban o.a.).

2. Çalılığın – İbranice **Sene**. Bu, büyük ihtimalle *rubus sanctus* cinsi kara ahudududur (*Talmud Yeruşalmi* – *Maaserot* 1:2; krş. *Septuaginta*; *Vulgate*). Bu cinsin meyvesi önce kırmızı, sonra da koyu bir renk alır. *Midraş* bunun dikenli bir çalılık olduğunu belirtir (*Şemot Raba* 1:9; 2:9).

Sinay isminin bu sözcükten [**Sene**] türemiş olma olasılığı çok yüksektir (Devarim 6:1, Ramban o.a.; Radak, *Şeraşim*, **Sene** k.b.). Bazı kaynaklar Sinay dağındaki kayaların, **Sene**-çalılığını andıran kristalleşmiş izlere sahip olduğunu kaydederler (*More Nevuim* 1:66, Norbonne’li Rabi Moşe o.a.). Krş. Şemuel I 14:4.

Parlak bir ateşle – İbranice **BeLabat Eş**. Ya da “ateşin alevinde” (*Targum*; Raşi; *Sehel Tov*); ya da “ateşin kalbinde” (*Midraş* – *Tanhuma* 14; İbn Ezra; *More Nevuim* 1:39; Radak, *Şeraşim*, **Lavav** k.b.); ya da “ateşin özünde” (İbn Yanah).

Tükenmediğini – Ateş içinde olmasına karşın yanıp tükenmeyen çalının görüntüsü, aslında Mısır esaretini simgelemektedir. Tanrı, bu bodur dikenli çalıda Kendisi’ni göstermektedir; çünkü

²⁵ Tanrı Bene-Yisrael'i gördü. Tanrı biliyordu.

[5. Yanan Çalılık]

3

¹ Moşe, kayınpederi, Midyan reisi Yitro'nun davarını güdüyordu. Davarı çölün derinliklerine kadar yönlendirdi ve Horev bölgesindeki, Tanrı'nın Dağı'na geldi.

² Tanrı'nın bir meleği, çalılığın içinden parlak bir ateşle kendisine göründü. [Moşe] Baktığında, çalılığın, ateş içinde yanmasına rağmen, tükenmediğini fark etti.

25. Tanrı biliyordu – Ya da “*Tanrı harekete geçmek üzereydi*” (krş. *Targum*). Tanrı olaylara seyirci kalmamış ve dikkatini vermiştir (Raşi). Tanrı Mısırlılar'ın Yahudiler'e açık bir şekilde uyguladıkları eziyeti görmüş; bunun yanında uyguladıkları birçok gözden ırak aşağılamayı, insanlar görmese de, *bilmiştir* (İbn Ezra; Rabenu Behaye). Alternatif olarak, Tanrı o ana kadar Avraam'a vermiş olduğu bilgi (Bereşit 15:13) gereği, bir süre için görmemeyi seçtiği köleliği *görme* – ona dikkatini verme zamanının geldiğine karar vermiştir ve Bene-Yisrael'in çektikleri duygusal sıkıntıların, acıların, düşük morallerinin *bilincindedir* (Sforno; Ramban). *Or Ahayim*'e göre, Bene-Yisrael'in haykırırları, Tanrı'dan yardım istemeleeri, Tanrı'nın tavrındaki değişikliğin sebebidir. Tora burada çeşitli örneklerde olduğu gibi insani terimlerle konuşmaktadır ve Tanrı'nın, önce duyduğu haykırırlara yoğunlaştığını ve *gördüğü* şey sebebiyle halka [*Or Ahayim*'in, “*biliyordu*” yerine kullandığı çeviriyle] *merhamet ettiğini* belirtmektedir.

Pesah Agadası'ndan tanıdık gelen bir açıklamaya göre, Mısırlılar, doğrudan Yahudi aile yaşamını hedeflemişlerdir. Amaçları Yahudi ailesini parçalamak, karı-kocanın bir araya gelmesini engellemektir. Bunun için erkeklere kadın işi, kadınlara erkek işi vermekte, onları iyice yıldırarak yaşamdan bezdirmeyi denemişlerdir (bkz. 38:8 açık.). Verdikleri gizli zararın boyutlarını da ancak Tanrı bilmektedir.

3.

1-10. Çoban ve kurtarıcı.

Moşe, kayınpederinin sürülerinin çobanlığını yapmaya başlar. Bu deneyim, gelecekte Bene-Yisrael'in ‘çobanı’ olacak Moşe için kendini kanıtlayacağı bir zemin oluşturacaktır. *Midraş*, sürüden bir kuzunun ayrıldığını ve Moşe'nin onu takibe koyulduğunu anlatır. Kuzu bir su kenarına gelene

kadar yoluna devam eder ve Moşe, kaçış sebebinin susama olduğunu görünce, onun su içmeyi tamamlamasını bekler ve sonra yorgun kuzuyu sırtına alarak sürüye geri getirir. *Midraş*, bu olay üzerine, Tanrı'nın, yardıma muhtaç basit bir hayvan için bile şefkat gösteren bir kişinin, tüm ulusun başına geçmeye de mutlaka uygun olduğunu söylediğini anlatır. Kral David de, gayretliliğini, Evel, Atalar ve Yaakov'un oğulları gibi diğer erdemli kişilerin de uğraşısı olan çobanlıkla göstermiştir. Yisrael'in lideri olmayı hak edecek kişinin sahip olması gereken bir diğer özellik de, kişisel bütünlüktür. Moşe, davarı özel arazilerde otlamak yerine, çölün derinliklerine götürerek bu bütünlüğünü ispatlamıştır. Kral David de çobanlık döneminde bu şekilde davranırdı.

Tanrı'nın Moşe'yle ilk teması da dolayısıyla bu özelliklerini göstermiş olduğu yer olan çölde gerçekleşmiştir. Tanrı onu Yisrael'in lideri olarak görevlendirmiştir. Son derece alçakgönüllü bir kişiğe sahip olan Moşe, bu görevi önce istememiş, fakat daha sonra Tanrı ona Kendisi'ne itaat etmesini emretmiştir.

1. **Yitro** – Bkz. 18:1, 2:18 açık.

Horev bölgesi – Burası, Sinay dağının bulunduğu bölgedir (Devarim 1:6, Ramban o.a.; 4:10; krş. Ben Sira 48:7). Bu sebeple Sinay'dan bazı zamanlarda “Horev dağı” olarak da söz edilir (33:6). Başka bir görüşe göre ise Sinay dağının iki zirvesi vardır ve Horev, bu zirvelerin alçak olanının ismidir (Devarim 1:6, İbn Ezra o.a.). Eski kaynakların çoğu, Sinay dağı, Sinay yarımadasının güney bölümündeki Cebel Musa ya da Catherine dağı ile özdeşleştirirler. Burası Mısır'dan beş günlük yol [yaklaşık 370km.], Kızıldeniz'den de 74km. kadar uzaktadır (*Masaot Binyamin* 24; *Masa Rabi Ovadya MiBartanura* 3). Buna göre, Moşe, Akabe körfezinin batı sahili boyunca yaklaşık 185km. ilerlemiştir.

3 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאַרְאֶה אֶת־הַמְּרֹאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה
 4 מִדּוֹעַ לֹא־יִבְעַר הַסֵּנֶה: ד וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים
 5 מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי: ה וַיֹּאמֶר אֶל־תִּקְרַב הָלֶם
 6 שְׁלִינְעִלֶיךָ מֵעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ
 7 הוּא: ו וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אֲבֹרָהּ אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי
 8 יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהִבֵּיט אֶל־הָאֱלֹהִים: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה
 9 רְאֵה רְאִיתִי אֶת־עֲנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי
 10 נַגְשָׁיו כִּי יִדְעָתִי אֶת־מַכְאֲבֵיו: ח וְאֶרְדָּ לְהַצִּילוֹ | מִיַּד מִצְרִיִּם וְלַהֲעֲלֹתוֹ
 11 מִן־הָאֶרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ
 12 אֶל־מָקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנִזִּי וְהַיְבוֹסִי: ט וְעַתָּה הִנֵּה
 13 צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם־רְאִיתִי אֶת־הַלָּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרִיִּם לֹחֲצִים
 14 אֹתָם:

Kenaani ... – Bkz. Bereşit 15:19-21. O pasukta sözü geçen Keni, Kenizi, Kadmoni, Refaim ve Girgaşi'ye bu pasukta yer verilmemiştir; bu pasuktaki Hivi ise, orada görülmemektedir (bkz. *Lekah Tov*). Bkz. 13:5, Bereşit 10:15-18.

Kenaan'da temel yedi tane ulus vardır. Pasukta bunlardan Girgaşi'ye yer verilmemiştir; çünkü ülkenin onların yönetimindeki bölümü o kadar zengin değildir. İkinci bir olasılık, Mısır çıkışından sonra zaferden zafere koşan Bene-Yisrael'den çekinerek, daha önceden bu toprakları terk etmiş olmalarıdır. Nitekim bir kaynak, Girgaşiler'in Yeosu'a yönetimindeki Bene-Yisrael gelmeden önce buradan ayrılarak, isim benzerliğinin kolayca fark edildiği Gürcistan bölgesine gittiğini belirtmektedir (Rabi Hayim Yitshak Şaki, *La İstoriya Cudiyā Universal*).

İndim – Bkz. Bereşit 11:5 açık. Tanrı, kurtuluş sürecini başlatmak için bu dağa *"inerek"* Moşe'yle temas etmiştir (Ramban). Alternatif olarak, ahlsız Paro'yla muhatap olmak, Tanrı'nın Onuru'na aykırı görüldüğünden bir tür *"miş"* niteliğindedir. Fakat Tanrı, Bene-Yisrael'i esaretten kurtarmak için bunu yapmaya hazırdır (*Or Aha-yim*).

9-10. Vakit gelmiştir. Her iki pasuk *"Veata – Ve*

Şimdi" sözcüğüyle başlamakta, bu da, Moşe'nin görevinin çok acil olduğunu göstermektedir.

9. Tam şu anda – Tam çeviriyle *"ve şimdi"*. Tanrı p. 7'de Yahudiler'in yakarışlarını duyduğunu söylemiş olduğu halde, burada tekrarlamaktadır. Bunun nedeni, halkın yalvarışlarının Tanrısal Taht'a ulaştığını vurgulamaktır. Bu da, kurtuluşun daha fazla ertelenemeyeceğini göstermektedir (Ramban).

Midraş, Tanrı'nın daha önce Avraam'a, bir esaret dönemi olacağını, fakat kurtuluşun da belirli bir zamanda gerçekleşeceğini bildirdiğini hatırlatır. Tanrı burada, Moşe'ye zamanın işte *şimdi – tam şu anda* geldiğini söylemektedir.

Baskıyı – Mısırlılar, büyük nüfusa sahip ve sürekli çoğalan Bene-Yisrael'i, henüz 70 kişilik bir aile iken yerleştikleri Goşen bölgesinin sınırlarına sıkıştırmıştır (Rabenu Hananel). Başka bir deyişle, Bene-Yisrael'in hayatlarını sürekli olarak dayanılmaz kılmaya çalışmaktadırlar – tıpkı Ortaçağ Avrupası'nda kalabalık getolarda olduğu gibi. Ramban'a göre, burada söz edilen *"baskı"*, Mısırlılar'ın Yahudiler'i yok etme konusundaki istek ve çabalarını ifade etmektedir.

Mısırlılar'ın kısıtlı bir baskı uygulaması, bir an-

³ Moşe [kendi kendine] “Yolumu değiştirip bu muhteşem görüntüyü araştırıyım. Acaba çalılık neden yanmıyor?” dedi.

⁴ Tanrı onun araştırmak için yolunu değiştirdiğini gördü. Tanrı ona çalılığın içinden seslenerek “Moşe! Moşe!” dedi. “Efendim” dedi [Moşe].

⁵ “Buraya [daha fazla] yaklaşma” dedi [Tanrı]. “Ayakkabılarını ayaklarından çıkar; çünkü üzerinde durmakta olduğun yer, kutsal topraktır”.

⁶ [Tanrı devam ederek] “Ben babanın Tanrısı; Avraam’ın Tanrısı, Yitshak’ın Tanrısı ve Yaakov’un Tanrısı’yım” deyince, Moşe [hemen] yüzünü gizledi; zira Tanrısal [görüntüye] bakmaktan korkmuştu.

⁷ Tanrı “Mısır’daki Halkım’ın düşkünlüğünü mutlaka gördüm” dedi. “Başlarındaki angaryacıların [yaptıkları] yüzünden [ettikleri] feryatlarını duydum; çünkü acılarının bilincindeyim. ⁸ Onu Mısır’ın elinden kurtarmak, iyi ve geniş bir ülkeye – süt ve balın aktığı ülkeye – Kenaani, Hiti, Emori, Perizi, Hivi ve Yevusi’nin bölgesine [götürmek üzere] o ülkeden çıkarmak için indim.

⁹ “Ve işte tam şu anda bile Bene-Yisrael’in feryadı Bana ulaşıyor. Mısırlılar’ın onlara uyguladığı baskıyı da görmekteyim.

Yisrael sürgündeyken, sanki Tanrı da acı çekmektedir. Bene-Yisrael’i temsil eden çalı, ateş içinde olmasına karşın yanmamaktadır; çünkü Tanrı, Ulusu’nun yok olmasına izin vermemektedir (*Midraş*).

4. Efendim – Bkz. Bereşit 22:1 açık.

5. [Daha fazla] Yaklaşma – *Şehina* dağın üzerine çökmüş olduğu için, bütün dağ, tıpkı On Emir’in verildiği zaman olacağı gibi, kutsaldır. Bu nedenle ölümlülerin oraya yaklaşması yasaktır (bkz. 19:12). Tora verildiği zaman, Moşe, dağa çıkabilecek kutsallık düzeyine erişmiş olacaktır. Fakat peygamberliğinin bu erken döneminde böyle bir şey yapmasına henüz izin verilmemiştir (Ramban).

Ayakkabılarını ... çıkar – Tanrı ona ayakkabılarını çıkarmasını emretmektedir; zira *Bet-Amikdaş* gibi çok kutsal yerlerde *Koenler* bile ayakkabı giyemez (Ramban). Ayakkabıların çıkartılması, Moşe’nin, üzerinde bulunduğu yerin kutsiyetine kendisini kayıtsız şartsız – yerle kendisi arasında hiçbir engel olmayacak şekilde – teslim etmesinin gerekliliğini ifade etmektedir: “Bulunduğun boyutun ötesindeki bir bilinmeyen araştırmaktansa, kendini, şu anda bulunduğu ortamın yüksek amaçlarını anlamaya ve bunlara ulaşmaya ada” (Hirsch).

7. [Yaptıkları] – Raşbam.

Feryatlarını – Diğer endişeler bir yana, Tanrı ezilmişlerin umutsuz yakarılarına mutlaka cevap verir (Alşeh).

Çünkü acılarının bilincindeyim – “Ve bu bilinç sebebiyle Kendimi ne görmekten ne de duymaktan alıkoydum”. Tanrı, Halkı’nın yakarılarını gördüğünü ve duyduğunu söyledikten sonra, Bene-Yisrael’in ne gibi süreçlerden geçtiklerinin bilincinde olduğunu belirtmektedir. Bilgi, görmek ve duymanın en üst noktasıdır. Zira insan görüp duyduğunu anlamaz ve gerekli sonuçları çıkartmazsa – yani bunu bilgiye çevirmezse – bakış açısının hiçbir değeri olmaz. Tanrı burada insani terimler kullanarak dolaylı olarak bir ders vermektedir. Bu sebeple önce “gördüğünü ve duyduğunu” söyledikten sonra, “durumun bilincinde olduğunu” belirtmektedir (Rabenu Behaye).

8. İyi ve geniş... – Bu cümle Erets-Yisrael için yapılan bildik övgüleri listelemektedir. Ramban övgüleri şu şekilde açıklar: Ülkenin “iyi” olması, ikliminin güzel ve toprakların lezzetli meyvelerle dolu oluşunu belirtir. “Geniş” olması, tüm ulusun yeterli yaşama alanına sahip olacağını gösterir. Bu avantajlara sahip topraklar, bol “süt” verecek sağlıklı hayvanların yetişmesini sağlayacak ve yüksek miktarda “bal” kadar tatlı meyveler üretecektir.

10 י וַעֲתָה לָכֶּה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל-פְּרָעָה וְהוֹצֵא אֶת-עַמִּי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל
 11 מִמִּצְרַיִם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִי אֵלךְ אֶל-פְּרָעָה וְכִי
 12 אוֹצִיא אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: יב וַיֹּאמֶר כִּי-אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה-לָּךְ הָאוֹת
 כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת-הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת-הָאֱלֹהִים
 עַל הָהָר הַזֶּה:

çağından endişe ettiği için, Tanrı'yla ters bir diyaloga girmeye hakkı olduğunu düşünmüştür. Aynı şekilde, Moşe de kendisine, yerine getiremeyeceği kadar büyük bir görevin verilmesine karşı çıkma hakkını kendinde bulmaktadır.

Burada bir nokta gözden kaçmamalıdır. Moşe, hayatını kurtarmak için kaçmış olduğu Mısır'a geri dönmeyi göze alamadığını hiçbir şekilde söylememektedir. Başka bir deyişle Moşe, Tanrı'nın emrini reddetmek için kişisel güvenlik endişelerini konu bile etmemiştir.

11. Ben kimim ki... Moşe Tanrı'ya, farklı iki soru sormaktadır: “Ben kimim ki *Paro*'ya gideyim? – Benim ne önemim var ki krallarla konuşacağım? – Bene-Yisrael'i Mısır'dan nasıl çıkarabilirim ki? – Ve diyelim ki belirli bir önemim var. Bene-Yisrael Mısır'dan çıkmayı hak edecek ne yaptı?” (Raşi).

Moşe'nin Bene-Yisrael hakkındaki şüphelerine farklı bir perspektifle yaklaşan *Keli Yakar* ve *Sefat Emet*'e göre, Moşe tam olarak, yıllardır Mısır'da yaşayan Yahudiler'in, kendilerini manevi kirlilikten nasıl kurtaracaklarını merak etmektedir. Zira kendilerini bundan kurtaramadıkları takdirde, kurtuluşlarının amacını da gerçekleştirmemiş olacaklardır. Tanrı bunu, Mısır'dan çıktıkları anda Mısır'ın adetlerini terk edeceklerini ve Tanrı'nın Moşe'yle temas kurduğu bu dağda Torayı alacaklarını söyleyerek cevaplamıştır.

12. Tanrı, Moşe'nin sorularına sırayla cevap vermiştir. “*Paro*'dan korkmana gerek yok; *çünkü yanında olacağım*; yani kendini önemli görmüyorsan bile, bu senin değil Benim meselemdir. Yahudiler'in bunu ne ile hak ettiklerini soruyorsan, Mısır'dan çıktıktan 3 ay sonra *bu dağ üzerinde Tanrı'ya hizmet edeceksiniz*” (Raşi). Bu, insanların potansiyelleri doğrultusunda yargılanabileceklerini, hatta ödüllendirilebileceklerini gösterir. Ulusun, Tanrı'nın sözünü dinlemesini ve O'nun

Torası'nı kabul etmesini sağlayacak potansiyele sahip olması bile, Çıkışı'ı haklı kılmak için yeterlidir.

Ve bu ... kanıttır – Tam çeviriyle “*işarettir*”. “*Bu – yani çalılıkla ilgili gördüğün olağandışı olay, senin için bir kanıttır. Sana verdiğim elçilik görevinde başarılı olacağının garantisidir. Çünkü tıpkı çalılığın, ateş içinde olmasına karşın, sırf Benim emrimi yerine getirdiği için tükenmemesi gibi, sen de Benim elçim olduğun için zarar görmeyeceksin (Raşi). Ve Benim elçim olduğun için halkı Mısır'dan çıkarabileceksin. O zaman bu dağ üzerinde Tanrı'ya hizmet edeceksiniz*”. Pasuğun alternatif bir çevirisi şöyledir: “*Seni gönderenin Ben olduğuma dair kanıt, sen halkı Mısır'dan çıkardıktan sonra gelecektir. O zaman hepiniz bu dağ üzerinde Tanrı'ya ibadet edeceksiniz* [ve o zaman herkese seni Benim gönderdiğimi bildireceğim (bkz. 19:9; *Daat Zekenim*)]”.

Rambam, gerçek inancın hiçbir zaman mucizelere dayanmadığını belirtir. Çünkü mucizelerin göz yanılgısı olarak her zaman üretilebileceği ya da Tanrı dışında bir takım güçler tarafından gerçekleştirilmiş de olabileceğine dair şüpheler daima ortaya çıkar. Bu, Moşe'nin, Yahudiler'in kendisine inanmayacakları konusunda duyduğu korkunun temelidir – mükemmel bir inancı mucizeler bile aşılayamayacaktır. Bu korkuyu atmak için, Tanrı Moşe'ye güvence vermektedir: Tüm Bene-Yisrael, On Emir'i *bu dağda* alacağı zaman, Tanrı'nın, Kendisi'ni açığa çıkarışına şahit olacaktır. Böylece Bene-Yisrael'in, Moşe'ye ve peygamberliğine olan inancı, Sinay'da toplu halde yaşanacak olan deneyimin üstüne kurulacaktır. Orada, Tanrı'nın kendilerine Bizzat konuştuğu tartışma götürmez bir gerçek halini alacaktır (*Yad - Yesode Aтора* 8:2).

Rabi Samson Raphael Hirsch ve diğerlerine göre, söz konusu ifade “*Ve bu senin adına bir işarettir*” şeklinde de çevrilebilir. Başka bir deyişle “bu al-

¹⁰ Şimdi git – seni Paro’ya gönderiyorum – ve Halkım Bene-Yisrael’i Mısır’dan çıkar”.

¹¹ Moşe Tanrı’ya “Ben kimim ki Paro’ya gideyim?” dedi. “Bene-Yisrael’i Mısır’dan nasıl çıkarabilirim ki?”

¹² “Çünkü yanında olacağım” diye cevap verdi [Tanrı]. “Ve bu, sana, seni gönderenin Ben olduğuma dair kanıttır. Halkı [bu sayede] Mısır’dan çıkardığın zaman, bu dağ üzerinde Tanrı’ya ibadet edeceksiniz”.

lamda Tanrı’nın Avraam’a söylediklerinin doğrulanması olacağından kabul edilebilirdi. Fakat Mısırlılar bununla yetinmeyip tüm sınırları aşmışlardır.

10. Şimdi git – Her iki sözcük de aciliyet belirtmektedir. Zaman gelmiştir ve Moşe kurtarıcıdır. Görünüşte, dönemin süper gücüne karşı, bir kişiden tek başına umutsuz bir mücadele vermesi beklenmektedir. Fakat Tanrı, başarılı olacağına dair Moşe’ye güvence verir.

11-17. Moşe’nin endişeleri ve Tanrı’nın güvenesi. Tam yedi gün boyunca, Tanrı Moşe’nin Mısır’a gitmesini istemiş, fakat Moşe bunu reddetmiştir (Raşi 4:11). Moşe’nin argümanı üç konuda yoğunlaşmaktadır: [a] Moşe, kendisini bu büyük görev için değersiz ve yetersiz görmektedir. [b] Başarısız olacağını düşünmektedir; çünkü ya Paro, ya Yahudiler, ya da her iki taraf, kendisine büyük olasılıkla inanmayacaktır; [c] Yahudiler, Tanrı’nın mucizevi yardımını hak edecek düzeyde değildirler. Tanrı ile arasındaki uzun konuşma sırasında, Moşe’nin düşüncelerinde dördüncü bir endişe daha belirmiştir: Ona göre, bu noktada Mısır’da halkın lideri konumunda olan ağabeyi Aaron varken, Bene-Yisrael’in lideri olmak, Moşe’nin gözünde uygun değildir.

Moşe’nin Tanrı’nın bu özel buyruğuna uymaması garip, hatta anlaşılmasız görünmektedir. Kendisi başarısız olacağından emin olsa bile, kendi yargısını nasıl olup da Tanrı’nın önüne koyabilmektedir? *Midraş*, Moşe’nin tereddütlerinin anahtarını p. 10’da bulabileceğimize işaret eder. Burada, Tanrı Moşe’ye, Paro’ya gidip Bene-Yisrael’i Mısır’dan çıkartmasını emretmekte, böylece bu görevin Moşe’ye ait olduğunu vurgulamaktadır. Bunun sonucunda Moşe, kurtuluşun Tanrı’nın mucizevi yardımı sonucu gerçekleşmeyeceği, bu görevi kendi ikna gücü ve etkileyiciliğini kullanarak bizzat kendisinin yerine getirmesinin beklendiği fikrine kapılmıştır (*Midraş* – Şe-

mot Raba 3:4). Bu şekilde düşünmesi mantıksız da değildir; zira genel bir kurala göre, insan, işini mucizelere bırakmaması gerekir. Ayrıca *Midraş*, Moşe’nin, söz konusu görevle ilgili her türlü olasılığı hesaba katması ve bu şekilde hareket etmesi gerektiği sonucuna vardığını belirtir (a.k. 3:5). Bu kadar soru sormasının ve itirazda bulunmasının sebebi budur.

Moşe’nin kendi kendini tartması ve bu görev için yeterli olup olmadığına karar vermesi gerekmektedir – ve insanların en alçakgönüllüsü olan Moşe, buna yeterli olmadığına kanidir. Ramban’ın [4:2’ye yaptığı açıklamasında] dediği gibi, aralarındaki uzun diyalog sırasında, Tanrı Moşe’ye, Paro’nun onun mesajına aldırış etmeyeceğini söylemiş, dahası Yahudiler’in hepsinin ona hemen inanacaklarını garanti etmemiştir. Durum böyle iken, mantık, Paro’nun reddinin, Yahudiler’in Moşe’yi Tanrı’nın elçisi olarak kabul etmemelerini çok doğal kılacağını söylemektedir; ve böyle de olmuştur (5:21). Tüm bunlar, Moşe’nin Tanrısal seçimi sorgulamasını haklı çıkarmaktadır. Zira [Moşe’nin gözüyle] “yetersiz olduğu gün gibi ortada” bir kişinin, kapasitesini aşan bir görevi yerine getirememesi kadar doğal bir şey yoktur. Ve Moşe, bu durumun sonucunda Tanrı’nın İsmi’nin küçük düşmesine yol açmaktan çekinmektedir [*Hilul Aşem*].

Benzer şekilde Avraam, ağır günahlarıyla kötü ün kazanmış Sedom ve Amora şehirlerinin, kesinlikle hak etmiş oldukları cezalarını affetmesi için Tanrı’ya aktif bir şekilde yalvarmıştı. Yakarışlarının bir yerinde, Avraam, Tanrı’nın Sedom’a verdiği cezanın, olduğu gibi uygulanmasının, Tanrı’nın dürüstlüğü ile uyumlayacağını belirtecek kadar ileri gitmişti (Bereşit 18:25). *Mihtav Meeliyan*’a göre, Avraam, Tanrı’nın yargısının, kendi kavrayış kapasitesinin ötesinde işlediğinin farkında olmasına karşın, yine de Tanrı’ya yönelik hizmetinde olumsuz etki yap-

13 יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הֲנֵה אֲנִי בֶּאֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מֶה־שְּׁמוֹ
 14 מָה אָמַר אֱלֹהִים: יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר
 15 כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם: טו וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים
 אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי
 אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה
 זִכְרִי לְדֹר דֹּר: חמישי

edilmemesi gereken Dört Harfli İsmi'dir [YE-V-E] (krş. *Talmud – Sanedrin* 90a; Philo, *De Vita Moses* 3:519, 529). Bu İsim, Tanrı'nın asıl İsmi'dir ve “*Şem Ameforaş – Açık/Belirgin İsim*” olarak da bilinir. Tora'nın okunuşu ve dualar sırasında “*A-do-nay – Efendimiz*” şeklinde okunur; günlük konuşmalarda ise sadece “*İsim [Tanrı'nın İsmi]*” anlamında *Aşem* kullanılır. İsim, Tanrı'nın mutlak üstünlük ve ulaşılmazlığını temsil eder (*Kuzari* 2:2; *More Nevuim* 1:61). Aynı zamanda evrenin varlığını her an sürdürebilmesi için gereken yaratıcı güç de bu İsim'le singelenir. Dolayısıyla Tanrı Moşe'ye, sadece Yaratılış'ın birincil amacına ulaşmak üzere olunduğunu değil, aynı zamanda bu sürecin sürekli mevcut da olacağını bildirmektedir.

Gur Arye, Tanrı'nın bu bölümde geçen iki farklı İsmi'nin – bir önceki pasukta geçen *Olacağım* ile bu cümledeki *Aşem*'in belirli özellikleri hakkında şu açıklamayı yapar: Yukarıda belirtildiği gibi, Tanrı, sıkıntılı dönemlerinde onların yanında olacağını Yahudiler'in bilmelerini istemiştir. p. 14'te Moşe'den, halka Kendisi'ni bu şekilde tanıtmamasını istemesinin sebebi budur. Fakat diğer yandan, Tanrı tam bir bilinmezdir ve insanoğlunun o kadar yükseğindedir ki, O'nu tanımlamak mümkün değildir. Tanrı'nın bu özelliği *Aşem* İsmi ile belirtilmektedir. Bu İsim, Tanrı'nın “*Tarifi Olmayan*” Varlık olduğunu belirtir. Yisrael de,

kendisine verilen Tora ve onu derinliğine öğrenebilme yeteneği ile, yeryüzündeki diğer uluslardan farklı, eşsiz bir ulustur. Ulusun bu kadar yüksek bir seviyeye çıkabilme yeteneği Atalar'dan kaynaklanmaktadır. Atalar, Yahudi ulusunun eşsizliğinin kökleridir. Dolayısıyla bir anlamda, Tanrı ile Atalar arasında bir benzerlik vardır ve bu anlam-

da, *Aşem* İsmi, sadece yabancı etmenlerden bağımsız olduğu takdirde bir kişi veya bir ulusla bağdaştırılabilir. Bu nedenle, bu İsmi'nin Moşe'nin görevi kapsamında kullanılması, Yisrael'in Mısır'a bağımlılığından tamamen kurtulacağını açıkça göstermektedir.

Rabi Samson Raphael Hirsch, bu ve bir sonraki pasukta, Atalar'ın bireysel olarak vurgulanmasında, Yisrael'e yönelik yeni bir mesaj görür: Atalar hayatları boyunca birçok farklı dönemden geçmişlerdir. Büyük başarılar kadar, düşüş ve sürgünü de yaşamışlardır. Fakat Tanrı her zaman onlarla beraber olmuştur. İşte bu nedenle, Tanrı her zaman onların soylarının yanında olacaktır. Başarmak için, hatta hayatta kalmak için çok az bir umut var gibi görünse bile.

Ebediyen – Ya da “*Bu Benim Ebedi İsmim'dir*” (Rabi Arye Kaplan). Dört harfli İsim, geçmiş, şimdi ve geleceğin birbirinden farksız olduğu düzeyi de singeler (*Tur, Orah Hayim* 5; *Sefer Yet-sira* 1:1, Garmiza'lı Rabi Eliezer o.a.). Pasukta geçen “*Leolam – Ebediyen*” sözcüğü, “o” sesini veren *Vav* harfi kullanılmadan yazılmıştır ve bu haliyle “*Lealem – Gizlemek*” şeklinde de okunabilir. Bu, Tanrı'nın İsmi'nin yazıldığı gibi okunmaması gerektiğine dair başka bir işarettir (bkz. ö.a.).

Bu şekilde anılacağım – Tam çeviriyle “*anılışım budur*”. Pasukta iki kez “bu” sözcüğü geçmektedir. Bunların ilki Tanrı'nın Dört Harfli İsmi'ni ifade etmekte olduğuna göre ikincisi başka bir şeyi işaret ediyor olmalıdır. Bu da, Tanrı'nın Moşe'ye, İsmi'nin “anılış” şekli olan *A-do-nay*'ı da bu noktada bildirdiğini göstermektedir (*Midraş*'tan alındı yapan Raşi; *Talmud – Pesahim* 50a).

¹³ Moşe Tanrı'ya "Bene-Yisrael'e gelip 'Atalarınızın Tanrısı beni size gönderdi' dedim, bana hemen 'İsmi ne?' diye soracaklardır. Onlara ne diyeceğim?" diye sordu.

¹⁴ "Olacağım Gibi Olacağım" diye cevapladı Tanrı. [Tanrı sonra] Açıkladı: "Bene-Yisrael'e şöyle söyleyeceksin: 'Beni size Olacağım gönderdi'".

¹⁵ Tanrı devam ederek Moşe'ye [şöyle] dedi: "Bene-Yisrael'e şöyle söyleyeceksin: 'Beni size, Atalarınızın Tanrısı; Avraam'ın Tanrısı, Yitshak'ın Tanrısı ve Yaakov'un Tanrısı Aşem gönderdi'. İsmim ebediyen budur. Ve her nesilde bu şekilde anılacağım.

çakgönüllü tavrın, söz konusu göreve neden özellikle senin uygun olduğunu gösteren bir işaretir". Zira Moşe'nin yoğun alçakgönüllülüğü, aslında görevi için çok önemli bir özelliktir; zira kimse Mısır karşısında elde edeceği zaferin, onun karizması ve liderlik özelliklerinin bir sonucu olduğunu iddia edemeyecek, onun sadece Tanrı'nın aracısı olduğunu herkes kabul edecektir.

Tanrı'ya ibadet edeceksiniz – Ya da "Tanrı'nın kulları haline geleceksiniz" (Hirsch); ya da "Tanrı'ya tapmacaksınız" (krş. Ramban).

13-17. Tanrı'nın İsimleri

13. İsmi ne? Yahudiler'in, Tanrı'nın çeşitli isimlerini bildikleri açıktır; dolayısıyla bu soru, yüzeysel anlamıyla anlaşılmalıdır. Tanrı'nın birçok İsmi vardır. Her bir İsim, Tanrı'nın o İsim kullanıldığı andaki tavrını, hangi Tanrısal Niteliği'ni kullanmakta olduğunu ifade eder. Örneğin bir yerde **A-do-nay** İsmi'nin kullanılması, Tanrı'nın Merhametli bir tavır içinde olduğunu gösterir. Bu İsim, aynı zamanda Tanrı'nın sonsuzluğunu da ifade eder (bkz. Bereşit 2:4 açık.). Diğer yandan Tanrı, katı Yargı Niteliği'ni ön plana çıkarmaya karar verdiğinde, **E-lo-im** İsmi kullanılır. Ve bunun gibi, Tanrı'nın diğer isimleri de O'nun belirli bir Niteliği'nin ön planda oluşunu gösterir. Moşe'nin sorusunun temelinde de bu vardır. Halk Moşe'nin Tanrı'nın elçisi olduğunu kabul ettiği anda, Mısır'dan kurtuluş süreci sırasında Tanrı'nın hangi Niteliği'nin ön planda olacağını mutlaka merak edecektir (Ramban).

14. Olacağım Gibi Olacağım – İbranice **Eye Aşer Eye**. Bu, Tanrı'nın bir İsmi'dir (*Talmud* – Şevuot 35a) ve bu sebeple Onkelos tarafından çev-

rilmeden bırakılmıştır. Bu İsim, Tanrı'nın mutlak mevcudiyete sahip olduğunu (*More Nevu'im* 1.63; krş. *Septuaginta*) ve zaman sınırlarının ötesinde olduğunu (*Sforno*) belirtir. Kabalistlere göre bu İsim, yaratılışın Tacı'nı [**Keter**] ifade eder; başka bir deyişle Tanrı'nın yaratma işine başlamasına sebep olan Tanrısal düşünce ve isteğin temelidir. İsmi'nin "Olacağım" olmasının sebebi budur; zira bu düşüncenin ortaya çıktığı an temel alındığında her şey gelecektir. Bu ilk düşünce ile "Yisrael" kavramı arasında doğrudan bir bağ mevcuttur (*Midraş* – Bereşit Raba 1:5; *Talmud* – Berahot 6a; *Tikune Zoar* 17a; *God, Man and Tefillin* s. 35 v.d.). Dolayısıyla bu İsim, tam olarak burada, Yisrael halkının yaratılma aşamasında açıklanmaktadır.

İsim "Nasıl Olacaksam, Öyle Olacağım" şeklinde de çevrilebilir. Raşi, *Talmud*'dan (*Behorot* 9b) şu alıntıyı yapar: Tanrı Moşe'ye "Şimdiki sıkıntınızda nasıl yanınızda olacaksam, gelecekte başınıza gelecek olan sıkıntılarda da aynı şekilde yanınızda olacağım" demiştir. Fakat Moşe "Dünyanın Hakimi; gelecekte de sıkıntı çekeceklerini şimdiden ima mı edeyim? Şimdiki sıkıntıları yeterli!" deyince, Tanrı "Güzel konuştun" diye cevap verir ve bir sonraki pasuktaki açıklamayı yapar. Tanrı, pasuğun devamında *Olacağım* sözcüğünü sadece bir kere kullanmıştır.

15. Atalarınızın Tanrısı – Tanrı, bir önceki pasukta Yahudiler'in bu noktadaki sıkıntılarına yanıt niteliğindeki İsmi'ni söyledikten sonra, Moşe'nin Bene-Yisrael'e, her ne kadar bu İsim pek bilinen bir İsim değilse de, onları kurtarmak üzere olan Tanrı'nın, Atalar'ın Tanrısı'ndan farklı olmadığını söylemesini istemektedir (*Or Ahayim*).

Aşem – Bu, Tanrı'nın hiçbir şart altında telaffuz

- 16 טו לך ואספֹּת את־זקני יִשְׂרָאֵל ואמַרְתָּ אֲלֵהֶם
 יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פֶּקֶד
 17 פֶּקֶדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הָעַשְׂוִי לָכֶם בְּמִצְרַיִם: יוּאמַר אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מִעֲנִי
 מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי וְהָאֹמִרִי וְהַפְּרִזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי אֶל־אֶרֶץ
 18 זְבֹת חֶלֶב וּדְבָשׁ: יח וְשָׁמְעוּ לְקֹלְךָ וּבֵאתָ אֵתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ
 מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה
 נִלְכְּה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

edilebilir]. İkinci olarak, Tanrı kötü insanlara karşı da merhametli olduğu için, Moşe'den, Pa-ro'ya mantıklı herhangi bir hükümdarın kabul edeceği isteklerde bulunmasını emretmiştir. *Korban*lar yapmak üzere üç günlük yola gitme konusunda ricada bulunmak, çok abartılı bir durum değildir. Dahası, Moşe ve ileri gelenler Tanrı'nın kendilerine "*rastgeldiğini*" (bkz. p. 18 açık.) söyleyerek, bunun özel bir durum olduğunu ve sık bir şekilde tekrarlanmasının söz konusu olmadığını ima edeceklerdir (*Or Ahayim*). Dolayısıyla Pa-ro'nun herhangi bir kuşkuyla kapılmasına gerek yoktur. Diğer yandan Tanrı hiçbir zaman yalan söylemediği için (Şemuel I 15:29), bu rica öyle bir şekilde yapılmalıdır ki, Yahudiler'in bu olay sonundaki davranışları, Pa-ro'ya söyledikleriyle çelişmemelidir. Bu yüzden istek dikkatlice formüle edilmiştir. Pa-ro'ya "üç günlük yolculuk yapacaklarını" söyleyecekler, fakat her ne kadar dinleyen bir kişi, olasılıkla döneceklerini farz edebilecekse de, onlar "geri döneceklerini" kesinlikle söylemeyeceklerdir. İkinci olarak Mısırlılar'dan değerli eşyalarını istemekle ilgili kullanılan fiil *Li-şol*'dur. Bu fiil "*ödünç almak*" anlamına geldiği gibi, doğrudan "*istemek / talep etmek*" anlamını da taşır. Başka bir deyişle, bu isteklerinde bulunurken, Bene-Yisrael, iki anlama gelebilecek bir Mısır terimi kullanacaklardır (bkz. Bereşit 27:19 açık.).

Tanrı'nın Pa-ro'yu böylesi dolaylı bir aldatmacayla yanlış yönlendirmesinin başka bir nedeni de, Pa-ro ve halkını bunca yıllık kötülüklerinden dolayı cezalandırmak istemesidir. Tanrı bu cezayı, Kızıldeniz'in yarıldığı sırada gerçekleştirecektir. Geleneksel bilgiler, Mısır'daki On Bela'nın, Kızıldeniz'de Mısır'ın ordusunun başına gelenle-

rin yanında hafif kaldığı yönündedir. Dolayısıyla Tanrı'nın, hükümdar ve halkını denize çekmek için seçtiği yol, onları "kölelerini" ve "ödünç verdikleri" malları geri almak için endişelendirmek-tir.

¹⁶ “Git ve Yisrael’in ileri gelenlerini topla ve onlara [şöyle] söyle: ‘Atalarınızın Tanrısı Aşem – Avraam, Yitshak ve Yaakov’un Tanrısı – bana görünerek [şunları] söyledi: Sizi kesinlikle hatırdâ tuttum ve Mısır’da size yapılanları [biliyorum. Bu yüzden] ¹⁷ Dedim: Sizi, Kenaani, Hiti, Emori, Perizi, Hivi ve Yevusi’nin ülkesine – süt ve balın aktığı ülkeye – [götürmek üzere] Mısır sefaletinden çıkaracağım’.

¹⁸ “Seni ciddiye alacaklar ve sen, Yisrael’in ileri gelenleriyle birlikte Mısır kralına geleceksin. Ona ‘İbraniler’in Tanrısı Aşem bizle temas kurdu. Şimdi – [izin verin] çölde üç günlük bir yolculuk yapıp Tanrımız Aşem’e *korbanlar* sunalım’ diyeceksiniz.

16. Bu, bir önceki pasuğun tekrarıdır. Tek farkı, Moşe’nin aynı mesajı doğrudan halkın ileri gelenlerine iletmesini istemesindedir. Abravanel’e göre, Moşe, bu mesajın gerçek önemini anlayabilecek kişiler oldukları için sadece halkın ileri gelenlerine gidecek, basit halka ise konuşmayacaktır. Fakat *Or Ahayim* farklı bir açıklama yapar. p. 15’ten anlaşıldığı kadarıyla Moşe’den istenen, bu mesajı gördüğü her Yahudi’ye iletmesidir. Zira bu şekilde halk içinde belirli bir hareketlenme oluşacaktır. Dahası, halkın büyükleri onunla görüşmeyi, ancak Mısır’a gelişi halk tarafından önemli bir olay sayıldığı takdirde kabul edecekler, aksi takdirde ise onu dikkate almayacaklardır.

Yisrael’in ileri gelenleri – İbranice *Zekenim*. Tam anlamıyla “yaşlılar”. Bunlar Bene-Yisrael’in yönetim kademelerinde rol sahibi olan 70 bilge kişidir (24:1, 24:9, Bamidbar 11:16, 11:24). Bu kişiler ileride büyük *Sanedrin*’i oluşturacaklardır. Tüm diğer peygamberler gibi, Moşe de bu kimliğini öncelikle *Sanedrin*’e onaylatmakla yükümlüdür (Rav Ay Gaon, *Teşuvot Ageonim*, *Şaare Teşuva* 14).

Kesinlikle hatırdâ tuttum – Bunlar, Yosef’in kulandığı sözlerin aynısıdır (Bereşit 50:24-25).

18. Seni ciddiye alacaklar – Tam çeviriyle “*sesini / sözünü dinleyecekler*”. Tanrı, halkın liderlerinin Moşe’nin çağrısına kulak vereceklerini garanti etmektedir. Zira onlar, Yaakov ve Yosef’ten öğrenmiş oldukları geleneksel bilgilere göre, gelecek kurtarıcının “*Pakod Pakadti – Kesinlikle hatırdâ tuttum*” sözcüklerini kullanacağını bilmektedirler (bkz. ö.a.; Raşi). Söz konusu ifade gizli bir söz olmayıp herkesçe bilindiği halde, gelenek, ancak Tanrı’nın kurtarıcı olarak seçtiği insanın bu cümleyi kullanacağı yönündedir (Ramban). Bkz. Bereşit 50:24 açk. Ramban ayrıca,

Midraş’tan alıntı yaparak, Mısır’dan henüz genç yaşta iken kaçtığı için (bkz. 2:15, *Midyan ülkesine* k.b.) Moşe’nin bu geleneği bilmediğini ve halkın kendisine bu sebeple inandığını öne sürer.

Bizle temas kurdu – Ya da “*bize Kendisi’ni açığa çıkardı*” (*Targum Onkelos*). Tam çeviriyle “*bize rastgeldi*” (*Targum Yonatan*; Raşi). Başka bir deyişle “Biz peygambersel herhangi bir temasla Tanrı’dan bir şey istemiş değiliz. Bize *korbanlar* yapmamızı Kendisi emretti” (Sforno).

Üç günlük bir yolculuk – Yaklaşık 222km. Bkz. 3:1 açk.

❧ Hilekar görünüşlü istek

Tanrı’nın emri, Moşe’nin Paro’dan, “*korbanlar* sunmak amacıyla” sadece üç günlük bir izin istemesi üzerinedir. Her ne kadar bu “izin”den dönme konusunda hiçbir niyet olmasa da, Moşe tam bir özgürlük isteginden Paro’ya bahsetmeyecektir bile. Dahası p. 22’de Mısırlılar’a ait bazı değerli eşyaları – hiçbir zaman geri vermeyecek olmalarına karşın – “ödünç istemeleri” emredilmektedir. Tüm bunlar pek dürüstçe davranışlar gibi görünmemektedir. Tanrı Bene-Yisrael’in Mısır’dan Çıkışı’nı bu “yakışksız” görünen yollar kullanılmadan gerçekleştiremez miydi?

Otoritelerin açıklamalarından şu sonuçlar çıkmaktadır: Köleliğe zorlanan Yahudiler’in özgürlüğe ve 116 yıldır hiçbir ücret almadan zorla çalıştırıldıkları için tazminat olarak, Mısır servetinin önemli bir bölümünü almaya hakları olduğu kesindir. Dolayısıyla, Bene-Yisrael’in hırsızlıkla suçlanması söz konusu değildir. [Mısır’ın malları üstünde Yahudiler’in yasal hakka sahip olmasıyla ilgili bir başka bakış açısını da Sforno sunmaktadır. Buna göre Kızıldeniz’in yarılışından sonra, bu eşyalar savaş ganimeti sınıfında kabul

יט ואני

20 יִדְעֵתִי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהֵלֵךְ וְלֹא בֵּינִי חִזְקָה: כ וּשְׁלַחְתִּי
 אֶת־יָדִי וְהִכִּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן
 21 יִשְׁלַח אֶתְכֶם: כֹּא וְנָתַתִּי אֶת־חֶן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תֵּלְכוּ
 22 לֹא תֵּלְכוּ רִיקָם: כב וּשְׂאֵלָה אֲשֶׁה מִשְׁכָּנְתָּהּ וּמִגֶּרֶת בֵּיתָה כְּלִי־כֶסֶף וְכָל־
 זָהָב וּשְׁמָלֹת וּשְׂמֹתָם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם:

1 א וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמָעוּ בְּקִלְי כִּי יֹאמְרוּ
 2 לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה: כ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מִנָּה [מִהֲנֶה] בִּידְךָ וַיֹּאמֶר
 מִטָּה:

cesi, sadece “halkın ileri gelenlerinin Paro’ya giderken kendisine refakati kabul edecekleri” ile sınırlıdır. Ve dolayısıyla Moşe, onların, Paro’nun kesin muhalefetine tanık olduktan sonra, artık “kendisine inanmayacaklarını” ve bu olayın ardından kendisini bir daha hiçbir zaman “ciddiye almayacaklarını” ifade etmektedir. Hatta kendisine “Tanrı sana görünmedi – çünkü Paro, Tanrı’nın gerçek bir elçisini reddedemez” (Sforno) ya da “sana [Merhamet Niteliği’ni yansıtan İsmi ile] Aşem görünmedi – çünkü öyle olsaydı Merhameti’ni hemen gösterirdi” demelerinden çekinmektedir (bkz. p. 1).

- Peygamber olmanın bazı ön gereklilikleri vardır. Bunlar arasında bilgelik, servet ve fiziksel kusursuzluk da sayılabilir. Moşe kendisinde bu özelliklerin olmadığını hissetmektedir; zira zengin olmak bir yana Yitro’nun çobanlığını yapmaktadır, bilge olmadığını düşünmektedir ve konuşma güçlüğüne sahiptir. Moşe, halkın bu nedenle, onun gerçekten Tanrı’yla konuştuğundan şüphe edeceklerini düşünmektedir. Tanrı, kendisiyle yanan çalıda ilk kez temas kurduğu zaman Moşe bu soruyu sormamıştır; çünkü Tanrı’nın İsmi’ni açıkladığı anda bir mucizenin olacağını ve kendisinin peygamberliğe uygun bir kişiye dönüşeceğini düşünmüştür. Fakat böyle bir şey gerçekleşmeyince, Moşe de peygamberliğe uygun olmadığı için itiraz etmektedir (*Or Ahayim*).

- *Sefat Emet* ise konuya bambaşka bir açıdan yaklaşmaktadır. Moşe Mısır’daki Yahudiler’in kendisine inanacaklarından emindir; fakat görevi, Tanrı’nın güvencesinin tüm tarih boyunca ge-

çerli olacağını bildirmeyi de kapsadığı için (bkz. 3:14 açk.) bir konuyu açıklığa kavuşturma gereği duymaktadır: Acaba Tanrı, Yahudiler’in inançlarının zayıfladığı dönemlerde bile Merhameti’ni gösterecek midir?

2. Bu elindeki ne? – Bu elbette bilgi alma amaçlı bir soru değildir. İbranice *Ma Ze Beyadeha*. Ancak Sefer-Tora’larda ilk iki sözcük tek kelime halinde *Maze* şeklinde yazılıdır. *Midraş*’tan alıntı yapan Raşi bu yazılış şeklinin bir mesaj içerdiğini belirtir. Sözcük bu haliyle “*Mize – Bundan*” şeklinde de okunabilir. Dolayısıyla Tanrı Moşe’ye “İnsanlardan haksız yere şüphelendiğin için şu elindekinden ceza görmeye layıksın” der gibidir. Raşi bir misalle ikinci bir açıklama yapar. Bir ilüzyonist, el çabukluğuyla “değiştireceği” bir nesneyi seyirciye gösterip, örneğin “şu önündekinin taş olduğunu kabul ediyor musun?” deyip “evet” cevabını aldıktan sonra “bak şimdi onu ağaca çevireceğim” diyerek, seyirciyi konuya adapte eder. Tanrı da Moşe’yi, “elindeki asanın” [daha doğrusu “elinin” ve “asanın”] dönüşüm geçirmesine hazırlamaktadır. Tabii ki; örnekten farklı olarak, Tanrı ilüzyonist değildir!

Sforno da, “el” ve “asa” sözcüklerinin pasukta bağdaştırılmaları üzerinde durur ve bunun, ölüm ve yaşam gücünün, Tanrı’nın elinde olduğunu vurgulama amacını taşıdığını belirtir. Zira Moşe birazdan, cansız bir varlık olan asanın canlı bir yılanı, hayat taşıyan elinin ise ölüm ile eşdeğer olan *Tsaraat* (bkz. p. 6 açk.) yarası ile kaplanmasına şahit olacaktır.

¹⁹ “Fakat Ben, Mısır kralının sizin gitmenize, buna zorlanmadığı sürece izin vermeyeceğini [şimdiden] biliyorum. ²⁰ [O zaman] Gücümü gösterecek ve Mısır’ı, [ülke] içinde yapacağım bütün mucizelerimle vuracağım. [Paro] Sizi [ancak] ondan sonra salıverecek.

²¹ “[Ayrıca] Bu halkın [Bene-Yisrael’in] Mısırlılar’ın gözünde statü kazanmasını sağlayacağım ve gittiğiniz zaman, boş elle gitmeyeceksiniz. ²² Her kadın, komşusundan ve evinde oturan kadından, gümüş ve altın eşyalarla giysiler isteyecek. Bunları oğullarınıza ve kızlarınıza yükleyecek ve böylece Mısır’ı boşaltacaksınız”.

4

¹ Moşe cevap vererek “Fakat onlar bana inanmayacak ve beni ciddiye almayacaklardır. ‘Tanrı sana görünmedi’ diyeceklerdir” dedi.

² Tanrı ona “Bu, elindeki ne?” diye sordu.

“Asa”

19. Buna zorlanmadığı sürece – Ralbag; *Septuaginta*. Tam çeviriyle “*Kuvvetli bir elle değil*”; başka bir deyişle “sizi göndermeyecek ama bunu kendi gücü sayesinde değil, Ben henüz istemiyorum diye yapacak; çünkü öncelikle Ben Mısır’ı belalarla hak ettiği şekilde cezalandıracağım. O yüzden isteğini reddettiği zaman hemen cesaretin kırılmasın” (Raşi; Raşbam). Ya da “*tek bir el vuruşuyla değil* – süreci aşama aşama geliştirerek çıkmanızı sağlayacağım” (Rabenu Behaye).

Alternatif olarak “*kuvvet tehdidi altında bile* – ta ki tüm mucizelerimi gösterene, Paro Gazabımı en üst düzeyde hissedene kadar” (Ramban; Hirsch); “*bir kuvvet gösterisinin ardından bile* – çünkü on belanın hepsinin gerçekleşmesi için bir aşamadan sonra onun kalbini güçlendireceğim” (Hizkuni; Sforno); “Mucizelerim’den sonra bile” (Abravanel).

20. Gücümü gösterecek – Tam çeviriyle “*elimi uzatacak*”. Bu genelde zarar verme amacıyla yapılan ya da yapmaya hazırlanan hareketi yansıtan bir deyimdir; bkz. Bereşit 22:12.

21. Boş elle gitmeyeceksiniz – Bkz. Bereşit 15:14.

22. Yükleyecek – Ya da “*giydirecek*” (*Targum Yonatan*).

4.

1-17. Moşe, halkın inancından kuşku duyuyor. Tanrı’nın güvencesinden sonra bile, Moşe, halkın kendisine inanmayacağı konusunda ısrar etmek-

tedir. Bunun üzerine Tanrı, halkın güvenini kazanması için Moşe’ye üç mucize gösterir. Fakat *Midraş* (*Şemot Raba* 3:15) bu mucizelerin, Moşe’ye sert mesajlar ilettiklerini belirtmektedir. Bu mesajların gönderilme nedeni, Tanrı daha önce halkın kendisini dinleyeceğini garanti etmiş olmasına karşın, Moşe’nin yine de karşı çıkarak uygunsuz davranmasıdır.

Moşe’nin, Bene-Yisrael’in kendisine inanacağı hakkında Tanrı’nın verdiği güvenceyi kuşkuyla karşılamasını anlamak oldukça zordur. Bu konudaki olası bazı açıklamalar şöyledir:

- İbn Ezra’ya göre 3:18’deki “*seni ciddiye alacaklar*” sözleri, sadece halkın ilerigelenleri ile ilgili söylenmiştir ve Moşe burada tüm halkın kendisine inanacağına dair bir garanti görmemiştir.

- Ramban ise, halkın liderleri Moşe’ye inandığı takdirde tüm halkın da aynı yoldan gideceği düşüncesiyle olsa gerek, İbn Ezra’nın görüşüne açıklık getirmektedir: Halk genelde liderini takip eder; fakat bu “kesin” değildir. Buna göre Moşe, Tanrı’nın daha önce söylediklerini, halkın kendisine mutlaka “inanacağı” şeklinde bir güvence olarak algılamamıştır. Onun anlayışıyla Tanrı, “halkın bu durumda sana inanmasından daha mantıklı bir şey olamaz” der gibidir. Fakat Bene-Yisrael’in kendisine inanmamaları ihtimali, Moşe için daha mantıklıdır (Ramban).

- Ramban’ın kendi görüşü ise farklıdır. 3:18’deki “*seni ciddiye alacaklar*” ifadesi, tam çeviriyle “*sözünü dinleyecekler*” anlamındadır. Buna göre, Moşe’nin anladığı kadarıyla Tanrı’nın bu güven-

ג וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכְהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיֵּנֶס מִשֵּׁה
 4 מִפְּנֵיו: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בִּזְנֻבּוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ
 5 וַיִּחַזְקֻבּוּ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ: ה לִמְעַן יֵאֱמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי
 6 אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא עוֹד
 7 הִבֵּא־נָא יָדְךָ בַּחֲתִיקְךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בַּחֲתִיקוֹ וַיּוֹצֵאֵה וַהֲנֶה יָדוֹ מִצְרַעַת כַּשָּׁלֵג:
 8 ו וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֲתִיקְךָ וַיָּשֻׁב יָדוֹ אֶל־חֲתִיקוֹ וַיּוֹצֵאֵה מִחֲתִיקוֹ
 9 וַהֲנֶה־שָׂבָה כַּבְּשָׂרוֹ: ה וַהֲיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת
 10 הָרֵאשׁוֹן וַהֲאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן: ט וַהֲיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשֵׁנִי
 הָאֲתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹלְךָ וְלִקְחָתָה מִמִּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָה הַיִּבְשָׁה
 וַהֲיָה הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיָּאֵר וַהֲיָה לָדָם בַּיִּבְשָׁתָה: י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִכִּי גַם מִתְּמוֹל גַּם מִשְׁלָשׁ גַּם
 מֵאֵן דְּבַרְךָ אֶל־עַבְדְּךָ כִּי כְּבִד־פֶּה וְכַבֵּד לְשׁוֹן אֲנִכִּי:

Konuşma becerisine sahip – Tam çeviriyle “sözcükler adamı”. Moşe bu noktada, küçük-lüğünden beri konuşma zorluğuna sahip olduğunu belirtmekte ve dolayısıyla bu yaşlı halinde, akıcı konuşmayı gerektiren bir görevde başarılı olmasının mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bunun gerektirmesi, böylesi bir göreve bu denli sorunlu bir kişinin gönderilmesinin uygun olmayacak olmasıdır. Tanrı’nın Moşe’yi görevlendirmesinden sonra, bir mucize yaparak onun konuşma zorluğunu da düzeltmesini beklemek mantıklı olabilirdi; fakat böyle bir şey – bir ihtimal Moşe bunun için dua etmediğinden – gerçekleşmemiştir. İkinci ve belki daha kuvvetli bir olasılık olarak, belki de Tanrı, ağzından inciler saçan bir hatip göndermeyerek, Mısır’da Paro karşısında gerçekleşen mucizeyi vurgulamak istemiştir (Ramban). Moşe’nin konuşma güçlüğü, aynı zamanda, herhangi bir inancı yayma konusunda belki de en önemli role sahip etken olan “hitabet yeteneği”nin, Yahudilik’in bir temeli olmadığını ispatlamaktadır. *Midraş’a* göre Moşe normal konuşması sırasında güçlük çekerek; fakat Tanrı’nın bir sözünü Bene-Yisrael’e ilettiği zamanlarda konuşması akıcı olurdu. Bu da, halk için Moşe’nin sözlerinin doğrudan Tanrı’dan kaynaklandığına dair kanıtlardan biriydi (bkz. s.a.).

[İlk] Konuştuğun zamandan beri – Bu, Mo-

şe’nin Tanrı’nın Sesi’ni daha önce de duyduğunu, ya da Yanan Çalılık’ta oldukça uzun bir zaman geçirdiğini göstermektedir. Birçok *Midraşal* kaynağa göre, bu noktada diyalog yedinci gününe girmiştir. Moşe’nin bu kadar uzun bir süredir direnmesinin temelinde ise, yine bir peygamber olan ağabeyi Aaron’dan daha üstün görünme endişesi vardır (bkz. p. 13; Raşi; *Seder Olam Raba*). Alternatif olarak; “*Sen benimle konuştuktan sonra bile durum değişmedi*” (Ramban; *Lekah Tov*).

Konuşma ... uygun dil kullanımı – Moşe Mısır’ı genç yaşta terkettiği için Mısır dilini artık akıcı bir şekilde konuşmadığını vurgulamaktadır. Moşe’ye göre, Tanrı’nın, kendisini ifade bile edemeyen biri tarafından temsil edilmesi alay konusu olacaktır. Çevirimiz bu görüş doğrultusundadır (bkz. p. 12; Raşbam; *Lekah Tov*; Hizkuni; Ralbag).

Tam çeviriyle “ağır ağızlı ve ağır dilli biriym ben”. Bu, Moşe’nin konuşma konusunda güçlük çektiğini belirtmektedir (Raşi; İbn Ezra; Ralbag; Rabenu Hananel’den alıntı yapan Rabenu Behaye). “Ağır ağızlı” ifadesi, Moşe’nin dudaklarla çıkarılan b, p, m gibi sesleri, “ağır dilli” ifadesi ise, dille çıkarılan l, d, t sesleri çıkarmakta güçlük çektiğini belirtmektedir. Başka bir deyişle, genelde kekeme olduğu söylenen Moşe Rabenu’nun

³ “Onu yere at”

[Moşe asayı] Yere atınca [asa] bir yılanla dönüştü ve Moşe ondan kaçtı.

⁴ Tanrı Moşe’ye “Elini uzat ve kuyruğunu tut” dedi. [Moşe] elini uzatıp onu sıkıca tuttu ve [yılan,] avucunda bir asaya dönüştü.

⁵ “[Bu,] Atalarının Tanrısı’nın – Avraam’ın Tanrısı, Yitshak’ın Tanrısı ve Yaakov’un Tanrısı’nın sana görüldüğüne inanmaları içindir” [dedi Tanrı].

⁶ Tanrı devam ederek ona “Elini koynuna yerleştir” dedi.

[Moşe] elini koynuna yerleştirdi. Çıkardığında – eli kar gibi [beyaz renkte] *Tsaraat* [ile kaplı] idi.

⁷ “Elini tekrar koynuna yerleştir” dedi [Tanrı].

[Moşe] elini tekrar koynuna yerleştirdi. Onu koynundan çıkardığında, derisi normale dönmüştü.

⁸ [Tanrı devam etti:] “Eğer sana inanmazlar ve ilk mucizevi işareti ciddiye almazlarsa, ikinci işaretin ifade ettiklerine inanacaklardır.

⁹ “Ve bu işaretlerin her ikisine de inanmazlar ve seni ciddiye almazlarsa, Nil’in sularından [biraz] al ve kuru toprağa dök. Nil’den alacağın bu su, kuru toprak üzerinde kana dönüşecek”.

¹⁰ Moşe Tanrı’ya “Yalvarıyorum Aşem” dedi; “Konuşma becerisine sahip biri değilim ben – ne dün, ne önceki gün [öyleydim], ne de kulunla [ilk] konuştuğun zamandan beri [durum değişti]. Hem konuşma, hem de uygun dil kullanımı konusunda güçlük çeken biriyim ben”.

3-9. Üç işaret. Bu noktada Moşe’ye üç mucizevi işaret verilmektedir. Moşe, kabul edilirliliğini ispatlamak için bu işaretleri Yahudiler’e tekrarlayacaktır. Fakat söz konusu işaretlerin ilk ikisi – yılan ve *Tsaraat* yarası – aynı zamanda Moşe’ye yönelik mesajlar içermektedir. Zira Moşe Bene-Yisrael’in inanmayacağını iddia ederek, tıpkı Eden bahçesinde yılanın yaptığı gibi iftirada bulunmuştur. Asanın yılanla dönüşmesi bu mesajı verme amaçlıdır ve Moşe cezanın da aynı yerden geleceğini düşünerek geri kaçmıştır. Fakat bilindiği üzere iftira günahının cezası *Tsaraat*’tır (bkz. Vayikra Perek 13). Dolayısıyla Moşe bu konudaki cezayı ikinci işaretle almıştır (Ramban). Diğer yandan bu işaretler, Moşe’nin görevini kolaylaştırma rolüne de sahip olacaktır. Bu olayı Bene-Yisrael’e anlatıp, hatası sebebiyle Tanrı’nın kendisini *Tsaraat* ile cezalandırdığını söylediği anda Yahudiler’in inancı kuvvetlenecektir. Zira Tanrı’nın, tıpkı Avraam ve Sara zamanında Paro ve Avimeleh’e yaptığı gibi, Bene-Yisrael’e zıt gidenleri cezalandırdığını tarihten bilmektedirler. Üçüncü işaret ise Nil’in sularının kana dönüşmesi olacaktır. Bu da benzeri bir işarettir. Zira Nil, bir Mısır tan-

rısıydı ve bu işaret, Tanrı’nın, bir ulusu cezalandırdığı zaman, öncelikle onların ‘tanrı’ saydıkları şeylerin güçsüzlüklerini kanıtlamak olduğunu göstermektedir (Raşi).

6. *Tsaraat* – Genel olarak “*cüz zam*” şeklinde çevrilse de, bu, *cüz zam* benzeri fiziksel özellikler gösteren, fakat gerçekte, özellikle iftira, dedikodu gibi manevi eksiklikler sebebiyle ortaya çıkan bir rahatsızlıktır. Geniş bilgi için bkz. Vayikra Perek 13.

10. Moşe’nin umutsuz ricası. Bütün argümanları çürütülünce, Moşe Tanrı’nın merhametine sığınmaktadır. Bu sebeple O’na, Merhamet Niteliği’ni yansıtan İsmi *A-do-nay* ile seslenmekte (Or *Ahaqim*) ve görevden affedilmek için yalvarmaktadır. “*Yalvarıyorum*” şeklinde çevrilen İbrance sözcük **Bi’d**’dir. İbn Ezra, Rabi Yeuda Alevi’den alıntı yaparak bu sözcüğün, tam karşılığı olan “*Bende; içimde*” şeklinde çevrilmesi gerektiğini belirtir. Başka bir deyişle Moşe şöyle demiştir: “Bu reddim sebebiyle her türlü cezanın *bende / içimde* olmasına [başına gelecek her türlü ceza-ya] hazırım; yeter ki beni bu görevden affet”.

יֵא וַיֹּאמֶר יְהוָה

11

אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי־יִשְׁוֹם אֵלִים אוֹ חֹרֶשׁ אוֹ פֶקֶח אוֹ עוֹר
הָלֹא אֲנֹכִי יְהוָה: יב וְעַתָּה לֵךְ וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר

12

תְּדַבֵּר: יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בְיַד־תְּשַׁלַּח: יד וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּמֹשֶׁה

13-14

וַיֹּאמֶר הָלֹא אֶהְרֶן אֶחֱיךָ הַלֹּוֹי יִדְעָתִי כִי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא
יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרֹאֶךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ: טו וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשָׁמַתָּ אֶת־הַדְּבָרִים

15

בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂנוּ:

טז וְדַבַּר־הוּא לֵךְ אֶל־הָעָם וְהִזְיָה הוּא יְהִי־לָךְ לִפֶּה וְאַתָּה תְּהִי־לָן

16

לְאֱלֹהִים:

da sakinleşmesi elbette söz konusu değildir. Yine de *Talmud* (Zevahim 102a), bu ifadenin kullanıldığı her örneğin, “öfke”nin hedefi olan kişi, yer vs. üzerinde kalıcı bir olumsuz etkiyi belirttiğini öğretir. Bu örnekte öfkenin hedefi olan Moşe, kendisine ait olması gereken *Koen Gadol* rütbesini kaybetmiştir. Moşe Tanrı’ya bu kadar çok karşı gelmese, *Koen Gadol*, sonradan gördüğümüz gibi Aaron değil, Moşe olacaktır. *Koenlik* özelliği babadan oğula geçtiği için ebedi bir rütbedir; dolayısıyla bu “öfke”nin Moşe üzerinde ebedi etkisi, *Koenlik*’in kendisinden alınarak Aaron’a verilmesidir (Raşi).

İşte ... - Tam çeviriyle “Ağabeyin, *Levi* [kabilesinden] Aaron yok mu?” ya da “*Levi* [kabilesinden] Aaron, senin ağabeyin değil mi?”.

Levi – Tanrı burada Aaron’un “*Levi*” olduğunu özellikle vurgulayarak, Moşe’ye *Koenlik* özelliğini kaybettiğini dolaylı olarak bildirmektedir. Bir anlamda Moşe’ye; “Hani kardeşin ‘Levi’ olan Aaron var ya? O artık Levi değil, ‘*Koen*’ olacak; sen ise *Koen* olacakken, itirazların sebebiyle Levi olarak kalacaksın” demektedir (Raşi).

Kalpden sevinecek – “Sen lider olduğun takdirde Aaron’un bundan üzüntü duyacağını düşünmüştün. Fakat düşündüğünün aksine, senin yükseldiğini görünce, ağabeyin Aaron samimi bir şekilde – *kalpten* – sevinecek” (Raşi). *Midraş*, bunu, Aaron için çok onurlu bir hareket olarak değerlendirir. Buna göre, Aaron, Moşe’nin bu düzeye yükselmesinden duyduğu mutluluğu Tora’nın

kaydedeceğini [başka bir deyişle kendisinin, kardeşinin iyi durumu sebebiyle doğal olarak hissettiği mutluluğun, Tanrı tarafından, gelecek nesillere örnek gösterilecek kadar önemli sayıldığını] bilse, Moşe’yi davullarla ve danslarla karşıladı. *Midraş* buradan, Tanrı’nın, yapılan hiçbir olumlu hareketi gözardı etmediği sonucunu çıkartır. Yapılan her olumlu davranış, Peygamber Eliyau tarafından belgelenecek ve *Maşiah* tarafından mühürlenecektir!

16. Sözcün – Tam anlamıyla “ağzın”.

Amiri – İbranice *Eloim*. Tam anlamı “Tanrı” ya da *yargıç*’tır. Bu sözcük Tanrı’nın İsimleri’nden biri olmasına karşın, aynı zamanda yöneticilik ve düzey üstünlüğü de ifade eder. Alternatif olarak “*rehber*” (Rallbag) ya da “*usta; mentor*” (*Targum*; Raşi; Raşbam).

¹¹ “İnsana Kim ağız verdi? [İnsanı] Kim dilsiz yapar?” dedi ona Tanrı. “Ya da sağır, ya da görebilen, ya da kör? [Bunları yapan] Ben – Tanrı – değil miyim?”

¹² “Şimdi git! Ben ağzınla olacağım ve konuşman gerekeni sana öğreteceğim”.

¹³ “Yalvarıyorum Tanrım!” dedi [Moşe]. “Lütfen daha uygun birini gönder!”

¹⁴ Tanrı Moşe’ye öfkelenildi. “İşte ağabeyin, Levi [kabilesinden] Aaron!” dedi. “Onun konuşmayı pekala becerdiğini biliyorum. Ayrıca; seni karşılamak üzere çıkıyor ve seni gördüğünde kalpten sevinecek.” ¹⁵ Onunla konuş ve sözcükleri onun ağzına yerleştir. Bana gelince; hem senin ağzınla, hem de onunkiyle olacak ve yapmanız gerekenleri size öğreteceğim. ¹⁶ Senin için halka o konuşacak. O senin sözcün olacak, sen de onun amiri olacaksın.

durumu, bunun çok daha ötesindedir. Dolayısıyla **Pakod Pakadti** gibi iki sözcüğü sorunsuz bir şekilde telaffuz edebilmesi bile, onu tanıyan kişilerin ağızlarını açık bırakmaya yetecektir; bkz. 3:16.

11-12. Tanrı’nın cevabı. Tanrı, Moşe’nin her iki argümanını da çürütmektedir: Ona gereken iletişim yeteneğini vermek de, bunun dışındaki her türlü rehberliği yapmak da Tanrı’nın sonsuz yetenekleri içindedir.

11. Ağız – Yani “konuşma yeteneği” (Ramban). Dolayısıyla devamındaki “dilsiz” ile bir zıt ikili oluşturmaktadır.

Raşi, bu pasuktaki sözcükleri farklı bir şekilde açıklar: “İnsana – sana – kim ağız verdi – Mısırlı’yı öldürdüğün için Paro’nun önünde yargılanırken sana konuşma yeteneğini kim verdi? Seninle ilgili idam kararını açıklama konusunda Paro’yu kim dilsiz yaptı; bu emri vermek istediğinde hizmetkarları kim sağır yaptı, idam sehpasından kaçabilmen için cellatları kim kör yaptı?” (bkz. 2:15 açk.).

Sağır – Bu sözcükten önce “duyabilen” gibi bir sıfatın gelmesini beklerdik. Bu şekilde konuşma yeteneği-dilsizlik ve görülebilirlik-körlük gibi zıt ikililer gibi duyabilirlik-sağırılık ikilisi oluşurdu. Fakat duyma yeteneği, konuşmayı gerektirir. Başka bir deyişle bir kişiyi duyabilmemiz için, öncelikle o kişinin konuşabilmesi gerekir. Dolayısıyla duyma yeteneği, konuşma yeteneğinin içinde gizli bir şekilde mevcut olduğundan, ayrıca yazılmamıştır (Rabenu Behaye).

İbn Ezra ise “görebilen” şeklinde çevrilen ve temelde “belirli bir duyuyu yeteneğine sahip” manasını taşıyan **Pikeah** sözcüğünün aynı zamanda “duyabilen” anlamına da gelebileceğine dikkati çeker

ve bu sözcüğün her iki yeteneğe gönderme yaptığını belirtir.

13. Daha uygun birini gönder – *Targum*. “Senin verdiğin görevi yapmaya hazır ve uygun olan, konuşmakta yardım gerektirmeyecek birini gönder” (Sforno). Tam çeviriyle “göndereceğin kişiyle gönder”. “Başka kimi istersen gönder” (Raşi; Raşbam); ya da “Normal şartlarda göndereceğin kişiyi – Aaron’u – gönder” (Raşi). Zira aynı zamanda peygamber olan Aaron, babası Amram öldükten sonra Levi kabilesinin ve dolayısıyla tüm Bene-Yisrael’in lideri konumundadır. Rütbe olarak ağabeyinin üstüne çıkma fikri Moşe’yi rahatsız etmektedir.

Moşe, Bene-Yisrael’i Erets-Yisrael’e sokacak kişinin kendisi olmayacağını *Ruah Akodes* yoluyla bilmesine karşın, buna hangi olayın sebep olduğundan haberdar değildir (bkz. Bamidbar 20:12). Bu açıdan Moşe, Mısır’dan çıkışın da başka bir alternatif liderin önderliğinde gerçekleşmesinin daha uygun olacağını öne sürmektedir. Dolayısıyla bu noktada Moşe, uygun lider olmadığını, kuvvetli sayılabilecek bir argümanla öne sürmektedir. Zira ne şu anda Mısır’daki Yahudiler’in lideridir; ne de Erets-Yisrael’e giren Yahudiler’in lideri olacaktır.

14-17. Moşe’nin itirazları gözardı ediliyor. Tanrı artık, elçisi olması için Moşe’nin rızasını beklememekte ve ona gitmesini *emretmektedir*. Fakat Tanrı yine de, endişelerini hafifletmek için, Paro’nun önünde Moşe’nin sözcüsü olarak Aaron’u görevlendirmektedir.

14. Tanrı Moşe’ye öfkelenildi – Tam çeviriyle “Tanrı’nın burnu, Moşe’ye karşı [öfkeden] tıttı”. Bu figüratif bir tanımdır; zira Tanrı’nın kızması ya

17 יו וְאֶת־הַמָּטָה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֵתָת׃
 18 פ שְׂשִׁי יח וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב | אֶל־יִתְרוֹ חַתָּנוֹ וַיֹּאמֶר לּוֹ אֵלֶכָה־נָּא
 וְאֶשׁוּבָה אֶל־אֶחָי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאַרְאֶה הַעֲוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה
 19 לָךְ לְשָׁלוֹם׃ יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר לָךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי־מָלְתוּ
 20 כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ׃ כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
 וַיֵּרֶכְבֵּם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מָטָה הָאֱלֹהִים
 21 בְּיָדוֹ׃ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרַיִמָּה רְאֵה
 כָּל־הַמִּפְתִּיחַ אֲשֶׁר־שָׁמָּתִי בְּיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲה וְאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת־לְבּוֹ
 וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעָם׃

20. Oğullarını – Bu, Moşe'nin ikinci oğlu Eli-ezer'in (18:4) doğduğunu belirtmektedir. Büyük olasılıkla Eliezer yeni doğmuştur, yola çıktıklarında henüz sünnet olmamıştır ve dolayısıyla henüz isim almamıştır. Bkz. p. 24.

Eşeğe – Pasukta geçen sözcük **A-Hamor**'dur. İbranice'de bir ismin başına E harfi geldiği zaman, İngilizce'deki *the* sözcüğü gibi, belirtme, kesinleştirme sıfatı görevi yapar. Dolayısıyla bu örnekte de herhangi bir eşekten değil "*the* eşek"ten; başka bir deyişle özel ve bildik bir eşekten söz edilmektedir. *Pirke DeRabi Eliezer*'den alıntı yapan Raşi, söz konusu eşeğin, Avraam'ın *Akeda* sırasında bindiği ve gelecekte de *Maşiah*'ın bineceği eşektir. Eşek, dünyeviliği simgeleyen bir hayvandır. Buradan yola çıkan *Gur Arye*, 'eşeğe binmek' kavramının, dünyevi yaşama karşı üstünlüğü simgelediğini açıklar ve *Midraş*'tan alıntı yaparak, Avraam, Moşe ve Kral *Maşiah*'ın hepsinin bu üstünlüğe sahip olduklarını vurgular. Avraam, herkes tarafından "*Tanrı'nın bir başkanı*" olarak kabul edilmişti (Bereşit 23:5) ve elbette *Maşiah* da o şekilde kabul edilecektir. Moşe ise Yisrael'in lideri olmuştur ve yakın zamanda Pa-ro'ya ve bütün Mısır'a üstünlüğünü gösterecektir.

Yola koyuldu – Sforno'ya göre pasuğun açıklaması şöyledir: "Moşe [Yitro'ya gelmeden önce; çölde konakladığı yerden Midyan'a dönmek üzere] eşini ve oğullarını alarak eşeğe bindirdi; [Midyan'a gelip Yitro ile anlaştıktan sonra da, eşi ve çocuklarını onunla bırakarak] Mısır'a dönmek üzere [yalnız başına] yola koyuldu". Buna göre,

Moşe'nin Yitro'yu iknasında, Tsipora ve çocukların onun yanında kalacak olmaları rol oynamıştır.

İbn Ezra ise Mısır'a hep birlikte dönmek üzere yola çıktıklarını, fakat Eliezer'in sünneti ile çözüme kavuşan sorunun (p. 24) ardından, Moşe'nin yalnız devam ettiğini, Tsipora ve çocukların ise Midyan'a döndüklerini öne sürer. Bu, 18:2 ile uyum içindedir. Ramban bu olasılığı kabul etmekle birlikte, Mısır'a yine hep birlikte gelmiş, ancak Tsipora ve çocukların daha sonra tekrar Midyan'a dönmüş olabileceğini de belirtir.

21. Eline teslim ettiğim – Raşi'ye göre çeviri "*eline teslim edeceğim*" şeklinde olmalıdır. Zira Moşe'nin şu ana kadar gördüğü işaretler sadece Bene-Yisrael'e gösterme amaçlıdır. Pa-ro'nun önünde gerçekleştirilecek mucizevi işaretler ise, Moşe'ye daha sonra öğretilcektir.

Tüm mucizevi güçleri göz önünde bulundur – Rabi Arye Kaplan. Tam çeviriyle "*mucizeleri*". "Bu mucizeleri çekinmeden yapabileceğinden emin ol; görevini güçlü ve cesur bir şekilde yerine getir (Raşi).

İnatçı davranmasını sağlayacağım – Tam çeviriyle "[*Pa-ro'nun*] *kalbini güçlendireceğim*". Tanrı'nın Pa-ro'yu inatçı kılması, son beş bela için geçerlidir. İlk beşinde bunu Pa-ro kendi özgür iradesiyle yapmıştır; bkz 7:3 açık.

¹⁷ “Bu asayı da eline al; işaretleri onunla yapacaksın”.

[6. Moşe Midyan’dan Ayrılıyor]

¹⁸ Moşe yola çıkıp kayınpederi Yeter’e geri döndü. Ona “Lütfen” dedi; “gidip Mısır’daki kardeşlerime geri döneyim ve hala hayatta olup olmadıklarını göreyim”.

Yitro Moşe’ye “Selametle git” dedi.

¹⁹ Tanrı Midyan’da Moşe’ye “Git ve Mısır’a dön; çünkü canını [almak] isteyen tüm insanlar öldü” dedi.

²⁰ Moşe, eşini ve oğullarını alarak eşeğe bindirdi ve Mısır’a dönmek üzere yola koyuldu. Moşe, Tanrı’nın Asası’nı da eline almıştı.

²¹ Tanrı Moşe’ye “Mısır’a dönüş yolunda giderken, eline teslim ettiğim tüm mucizevi güçleri göz önünde bulundur” dedi. “Onları Paro’nun önünde kullanacaksın. Fakat ben onun inatçı davranmasını sağlayacağım ve [bu sebeple] halkı salıvermeyecek.

17. Bu asayı – Mısır Çıkışı’nda önemli rol oynayacak olan asa, Tanrı tarafından, Yaratılış’ın altıncı gününün hemen bitiminde yaratılmış, Adam’dan Noah’a gelene kadar nesilden nesile geçmiş, daha sonra Atalar’a ulaşmış, şimdi de Moşe’nin olmuştur (*Pirke DeRabi Eliezer* 40). Bu da, Mısır Çıkışı’nın Yaratılış’tan beri Tanrı’nın planının bir parçası olduğunu göstermektedir. Asanın üzerinde, On Bela’nın baş harfleri yazılıdır: **DeTSa”H, ADa”Ş, BeAHa”V** (bkz. *Pesah Agadası*). Tanrı’nın bahsettiği “işaretler” işte bu On Bela’dır (*Midraş*).

18-23. Moşe, Mısır’a doğru yola çıkıyor.

18. Yeter – Bu, **Yitro** (3:1) isminin başka bir şeklidir. Bir görüşe göre bu, Yitro’nun asıl ismidir ve Tanrı inancını kabul ettiği zaman ismi Yitro olmuştur (18:1, Raşi o.a.). Yitro’nun yedi ismi vardır (18:1-12 ačk.).

Lütfen – Moşe, Yitro’yla kalacağına söz verdiğinden (2:21 ačk.), gitmek için kayınpederinin izni ni alması gerekmektedir (Raşi). *Midraş*’a göre, Moşe Tanrı’ya “Yitro beni kabul etti, bana evini açtı ve onurlu bir şekilde davrandı. İnsan kendisine evini açan birine hayatını borçludur. Bu nedenle, onun izni olmadan gidemem” demiştir.

Moşe, Yitro’yu telaşlandırmamak (*Midraş Agadol*) amacıyla, ya da Tanrı ona söyleme yetkisi vermediği için, görevinden kayınpederine bahsetmemiştir. Zira Tanrı bir peygambere, ilahi görevini açıklama talimatı vermediği sürece, pey-

gamberin bunu yapması yasaktır (*Or Ahayim*).

19. Midyan’da – Tanrı Horev Dağı’nda bu konuda bir emir verdiğine göre, Midyan’da verilen bu emirde ne yenilik vardır? Moşe, Mısır’a yalnız ve kılık değiştirerek gitmeyi düşünmüştür. Zira katil olarak arandığı için tanınmak istememiştir. Dahası, pasuk “Mısır’daki kardeşlerime gidip döneyim” şeklinde de anlaşılabilir. Buradan, Moşe’nin Mısır’a ailece temelli dönmeyi değil, vermesi gereken mesajı verip görevini tamamladıktan hemen sonra Midyan’a geri gelmeyi düşündüğü anlaşılmaktadır. Bu nedenle Tanrı şimdi ona, bu önlemlerin gereksiz olduğunu, düşmanlarının artık ölü [ya da, Raşi’nin belirttiği gibi, çok fakirleşmiş ve dolayısıyla etkilerini kaybetmiş] olduklarını belirtmektedir. Bunu duyan Moşe, eşi ve çocuklarını da yanına alarak, Yahudiler’e, Tanrı’nın yardımına güven duyduğu mesajını vermeye karar vermiştir. Bu da, onların Moşe’ye inanmaları konusunda yeni bir etken olacaktır (Ramban).

Canını [almak] isteyen insanlar – “Seni öldürmek isteyen kral (2:23) ve kulları” (Sforno). Ya da “Senin can düşmanların Datán ve Aviram” (*Talmud* – *Nedarim* 64b’den alıntı yapan Raşi; bkz. Bamidbar 16:1). Ancak Datán ve Aviram gerçekte ölmemişler, sadece fakirleşmişlerdir ve Yahudi felsefesine göre, fakirlik, ölüye eşdeğer dört özellikten biridir. Diğerleri, körlük, *Tsaraat* (bkz. Bamidbar 12:12) ve çocuksuzluktur.

- 22 כב וְאָמַרְתָּ אֶל־פְּרָעָה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי
 23 יִשְׂרָאֵל: כֹּה וְאָמַר אֱלֹיךְ שְׁלַח אֶת־בְּנִי וְיַעֲבֹדֵנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ הַגָּז אֶנְכִּי
 24 הֲלֹג אֶת־בְּנֶךָ בְּכֹרֶךָ: כֹּה וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשׁוּהוּ יְהוָה וַיִּבְקֶשׂ הַמִּיתוֹ:
 25 כֹּה וַתִּקַּח צַפְרָה זָר וַתְּכַרֵּת אֶת־עֲרֹלֶת בְּנָהּ וַתַּגֵּעַ לְרִגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי
 חֲתַן־דָּמִים אַתָּה לִּי:

artık Tsipora için aşıkardır. *Berit Mila*, bir babanın oğluna yönelik görevlerinden biridir ve Moşe'nin bunu ihmal ettiği için ölümle burun buruna geldiğini gören Tsipora, hemen çocuğu sünnet ederek, Moşe'nin hayatını kurtarır.

Elbette bir babanın oğlunu sünnet etmeyi ihmal etmesinin cezası ölüm değildir; ancak Moşe gibi *Tsadikler*, Tanrı katında daha katı kriterlere göre yargılanırlar (Maarşa).

Raşbam'a göre Tanrı'nın Moşe'yi öldürme isteğinin altında, Moşe'nin aldığı görevi yerine getirmekte yavaş davranıp bunu geciktirmesi vardır (bkz. p. 27 açık.; krş. *Talmud – Nedarim* 34a).

25. Tsipora – Moşe meleğin etkisindedir. Buna göre melek hala Moşe'yi tutmaktadır; ya da ikinci bir görüşe göre Moşe'yi etkisiz kılan “melek” bir tür hastalıktır ve onun titremesine sebep olmaktadır (İbn Ezra). Bu sebeple, normal şartlarda bir oğlanın sünnetinde yükümlü taraf baba olmasına karşın, sünneti Tsipora yapmıştır. Bu da, gerektiğinde bir kadının *Berit Mila* yapabileceğini göstermektedir (*Talmud – Avoda Zara* 27a).

Keskin bir alet – İbn Ezra. Bu bazılarına göre bir ustura (Raşbam), bazılarına göre de keskin bir taşdır [İbranice *Tsor*; “*Tsur – Kaya*” sözcüğüyle aynıdır].

Oğlunun – Bu, Moşe'nin yeni doğan ikinci oğlu Eliezer'dir (*Midraş – Şemot Raba*; Raşi; İbn Ezra). İkinci görüşe göre ise bu, Moşe'nin büyük oğlu Gereşom'dur ve şimdiye kadar onu sünnet etmemiş olmasının nedeni, kayınpederi Yitro'nun buna izin vermemiş olmasıdır (*Targum Yonatan*; *Sefer Ayaşar*).

[**Moşe'nin**] – Raşi; Raşbam; İbn Ezra. *Talmud*'da söz konusu ayakların kime ait olduğuna dair bir görüş ayrılığı vardır. Birine göre ayaklar Moşe'nin, diğerine göre bebeğin, bir üçüncüsüne

göre de meleğindir (*Talmud Yerusalmi – Nedarim* 3:9).

Ayaklarına attı – Tam çeviriyle “değdirdi”. Mısır'dan Çıkış'ın gerçekleştiği gece, *Pesah-korbanının*, kapı pervazlarına sürülen kanı, Bene-Yisrael'in evlerinin zarar görmesini engelleyecektir. Tsipora da, buna benzer bir davranışla, sünnet derisini Moşe'nin ayaklarına değdirerek, onu melekten kurtarmayı ummuştur (İbn Ezra).

Alternatif olarak “[sünnetin ardından akan] kan, çocuğun ayaklarına kadar ulaştı” (Ralbag); ya da “[Tsipora] sünnet derisini [çocuğun] bacakları yönünde geri katladı” (Malbim; bkz. s.a. Sforno).

Kan-kocamsın – İbranice *Hatan Damim*. *Hatan* sözcüğü genel olarak “damat” ya da “koca” anlamındadır. Genel olarak bu sözcük, “sevinçli olayla ilgili kişi”yi de temsil edebilir; ve bir görüşe göre bu örnekte “sünnet edilen kişiyi” yani bebeği temsil etmektedir (İbn Ezra). Bu durumda; Tsipora'nın sözleri hem Moşe'ye hem de bebeğe yönelik olabilir (bkz. *Talmud Yerusalmi – Nedarim* 3:9). İkinci olarak, **Damim** sözcüğü tam anlamıyla “kanlar” demektir, fakat deyimsel olarak “cinayet / öldürmek / ölüme sebebiyet vermek” manalarını da taşır. Bu giriş bilgilerinin ışığında, Tsipora'nın bu ve bir sonraki pasuktaki sözleri ile ilgili bazı farklı açıklamalar şöyledir:

- **Raşi**: Tsipora meleğin Moşe'yi *Berit Mila* noktasına kadar yuttuğunu görünce konunun sünnetle ilgili olduğunu anlamıştır. Fakat emin değildir; acaba Moşe oğlunun sünnetini ihmal ettiği için mi cezalandırılmaktadır; yoksa kendisi de mi sünnetsizdir (*Daat Zekenim*)? Her iki ihtimalle ilgili olarak oğlunu sünnet eder ve bebeğe [**Hatan**] hitaben “Kocamın ölümüne sebep olacaktın!” der. Sünnetin ardından meleğin Moşe'yi bıraktığını görünce, sebebin “bebeğin sünnetinin ihmali” olduğu açıklığa kavuşur ve “Kocamın

²² Paro'ya [o zaman şöyle] söyle: ‘Tanrı şöyle diyor: Yisrael Benim Oğlum; Behorum’dur. ²³ Sana [defalarca] Oğlum’u salıver ve Bana ibadet etsin dedim; fakat onu salıvermeyi reddettin. Bu yüzden Ben de senin behor oğlunu öldüreceğim’ ”. ²⁴ [Moşe] Yolda konakladıkları yerdeyken, Tanrı onun karşısına çıktı ve onu öldürmek istedi. ²⁵ Tsipora keskin bir alet alıp, oğlunun sünnet derisini kesti ve [Moşe’nin] ayaklarına attı. “Çünkü sen benim kan-kocamsın” dedi.

22. [O zaman] – “Paro’nun inatçı davranarak halkı serbest bırakmayı reddettiğini göreceğin zaman” (Raşi).

Oğlum; Behorum’dur – Bu figüratif bir ifadedir. Tıpkı bir behorun, ebeveyni için özel bir yere sahip olması gibi, Yisrael de, Tanrı için en değerli ve özel ulustur. *Midraş’a* göre ise bu, Yaakov’un behorluk hakkını Esav’dan alışına dair Tanrısal onaydır (Raşi).

23. [Defalarca] – İbn Ezra.

Senin behor oğlunu öldüreceğim – Bu, On Bela’nın sonuncusu ve aslında Mısır’ın gerçek cezasını yansıtan beladır. Diğer dokuz bela ise, Mısırlılar’a gelecek felaketin habercisi olarak gönderilmiş ve bir yandan *Tişuva* şansı tanıma, diğer yandan da Mısırlılar’ın Bene-Yisrael’e yönelik suçlarının “kısasa kısas” cezalandırılması amacını taşımıştır. Behorların ölümü en ağır – Paro’nun inatçı direnişini kırarak olan – bela olduğu için, bununla ilgili uyarı ilk başta gelecektir (Raşi).

Or Ahayim ise, Moşe’nin Paro’yu bu bela hakkında belanın gerçekleşmesine yakın bir süreye kadar uyarmayacağı görüşündedir. Tanrı’nın, Moşe’ye bunu şimdi söylemesinin hedefindeki isim ise, Paro değil, Moşe’dir. Paro’nun her belanın ardından sürekli reddedişi karşısında Moşe’nin hayalkırıklığı ve moralsizlik yaşamasa doğal olacaktır. Tanrı bu sebeple Moşe’ye son bela ile ilgili bilgiyi şimdiden vermektedir. Böylece Moşe, Paro reddetse bile “nasılsa henüz son ve asıl bela gerçekleşmedi” diye düşünecek, moral ve cesaretini yitirmeyecektir.

24-26. Tsipora oğlunu sünnet ediyor. Moşe ailesiyle birlikte Mısır’a gitmek üzere yola koyulur. Yanında, yeni doğmuş ama henüz sünnet olmamış oğlunu da götürmektedir. Sünnetin vaktinde yapılmamış olması sebebiyle, Tanrı Moşe’ye öfkeli; zarar verici bir melek göndermiş ve onu (bkz. p. 24 açk.) ölümle tehdit etmektedir. Henüz

sünnet edilmemiş olan oğlun Eliezer olduğu görüşünde olan Rabi Yose şunu öğretir: “Moşe Rabenu gibi birinin, *Berit-Mila* gibi temel bir mitsvayı yerine getirmeyi ihmal etmesi elbette düşünülemez. Bu durumun sebebi, Moşe’nin, bir çelişkiyle karşı karşıya kalmış olmasıdır: Gitmeden önce çocuğu sünnet edip bebeği yanına alsın, çocuğun hayatı sünnetten sonraki ilk üç günde tehlike içinde olacaktır. Diğer yandan, sünneti yapıp yolculuğu üç gün ertelemesi de söz konusu değildir; zira Tanrı’nın “git” şeklindeki acil emri söz konusudur. Moşe, Tanrı’nın, kendisine emir verdiği zaman bebeğin var olduğunu elbette bildiği fikrinden yola çıkarak emrin sünnetten daha acil olduğuna karar verir ve hemen yola çıkar. Fakat Moşe yine de suçlu sayılmaktadır. Çünkü konaklama yerine vardıkları zaman, vakit kaybetmeden sünneti yapmak yerine, yerleşmek için gerekli işlerle ilgilenmeye başlamıştır (*Talmud – Nedarim* 31b-32a, Raşi o.a.). Moşe’nin sünnetten sonra Mısır’a olan yolculuğuna devam etmek zorunda olduğu, dolayısıyla bebeğin tekrar tehlikeye gireceği doğrudur; ancak söz konusu konaklama yeri Mısır’a oldukça yakındır ve bu kısa yolculuk çocuk için tehlikeli olmayacaktır (a.y. Ran o.a.).

24. Onu öldürmek istedi – Şemuel Ben Hofni Gaon, Tanrı’nın kendi elçiliğini yapmakta olan Moşe’yi öldürmek istemesinin beklenmeyeceğini, dolayısıyla ölümle karşı karşıya olanın, henüz sünnet etmediği Eliezer [ya da Gereşom (bkz. s.p. açk.)] olduğunu öne sürer (krş. *Talmud – Nedarim* 32a). Diğer otoriteler ise, oğlunun sünnetini ihmal ettiği için, Tanrı’nın gerçekten de Moşe’yi öldürmek istediğini belirtirler. Ancak elbette bu, Moşe’nin başına mutlaka gelecek şeyi değil, oğlunu sünnet etmeyi ihmal ettiği için “hak ettiği” cezayı ifade etmektedir. *Midraş’a* göre Tanrı, zarar verici bir melek göndermiş, bu melek bir yılın şekline girerek Moşe’yi önce başından uyluğuna, sonra da ayaklarından *Berit Mila* yerine kadar yutmuştur. Sorunun “sünnet” ile ilgili olduğu

- 26 כּו וַיֵּרָא מִמֶּנּוּ אֶזְרָא אֶמְלָה חֲתָן דְּמִים לְמוֹלֶת: פ
- 27 כּז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרֹאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר
- 28 הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקֻלּוּ: כח וַיֵּגֶד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שָׁלַח
- 29 וְאֵת כָּל־הָאֱתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאֲסֹפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי
- 30 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ׀ וַיַּדְבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
- 31 וַיַּעַשׂ הָאֱתֹת לְעֵינֵי הָעָם: ׀ וַיֵּאֲמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פֶקֶד יְהוָה אֶת־בְּנֵי
- יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עֲנָיִם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:
- 1 שביעי א ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל־פרעה כה־אמר יְהוָה
- 2 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיִּחַגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר: ב וַיֹּאמֶר פְּרֹעֶה מִי יְהוָה
- אֲשֶׁר אֲשַׁמֵּעַ בְּקֹלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעָתִי אֶת־יְהוָה וְגַם
- אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:

tan çok daha fazlasını ifade eder. İnsanlar, bir şeyin gerçek olduğuna "sadece" inandıkları için hayatlarını bu uğurda feda etmezler ya da çok yoğun bir çaba göstermezler. Pasukta sözü edilen inanç, bir esasın, hayatın özünü oluşturduğuna ve her türlü çabaya değer olduğuna ikna olmayı ifade etmektedir. Halk bu inancı ifade etme amacıyla başlarını eğerek, tüm entellektüel yeteneklerinin Tanrı'ya hizmet amacıyla olacağını ifade etmişlerdir [serbestçe "*diz kırıp*" şeklinde çevirdiğimiz *Vayikod* sözcüğü, tam anlamıyla "*başı eğmek*" demektir (İbn Ezra)] Ayrıca vücutlarıyla da iyice eğilerek, fiziksel yeteneklerini de Tanrı'ya adadıklarını belirtmişlerdir (Rabi Hirsch).

5.

1-5. Moşe ve Aaron Paro'ya geliyorlar. Moşe ve Aaron, Yahudi ileri gelenlerinin bağlılıklarını kazandıktan sonra, Tanrı'nın mesajını iletme üzere Paro'ya giderler; fakat Paro, tıpkı Tanrı'nın Moşe'ye daha önceden söylediği gibi, uzlaşmacı değildir.

1. Moşe ve Aaron – 3:18'de, Tanrı Moşe ile birlikte halkın ileri gelenlerinin de Paro'nun huzuruna çıkmasını istemişti. Fakat burada sadece Moşe ile Aaron'dan bahsedilmektedir. İleri gelenler ise Moşe ve Aaron'a saraya kadar eşlik etmişler, fakat hedefe yaklaştıkça Paro'dan korkmuş ve

birer birer gruptan ayrılarak, sonunda ikisini yalnız bırakmışlardır. Bunun karşılığı olarak, Moşe Tora'yı almak üzere Sinay dağına çıktığında (24:2), söz konusu kişilerin onunla birlikte çıkmalarına izin verilmemiştir (Raşi).

Kutlama yapsınlar – *Targum Yonatan*. Ya da "*Korban sunsunlar*" (İbn Ezra; Radak, Şeraşim; Ralbag). *Talmud*'da (*Hagiga* 19b) her iki görüşe de yer verilmiştir.

2. Aşem kim ki? – Paro'nun meydan okuması üç şekil almıştır: [a] "Sizin şu Aşem'in gücü nedir ki, onu bir köle ordusunu gönderme gibi önemli bir konuda dinleyeyim? [b] Ben hiç Aşem diye bir Tanrı duymadım. [c] Ve duymuş olsaydım bile, köle bir halkı onun için salıvermezdim (*Or Aha-yim*).

²⁶ [Melek] Ondan gevşedi. [Tsipora] O zaman “Sünnet kan-koca” dedi.

[7. İlk Yüzleşme]

²⁷ Tanrı, Aaron’a “Moşe’yi karşılamak üzere çöle git” dedi.

[Aaron] Gitti ve Tanrı’nın Dağı’nda karşılaştıklarında [Moşe’yi] öptü.

²⁸ Moşe, Tanrı’nın tüm sözlerini, onu gönderişini ve [yapmasını] emrettiği tüm mucizevi işaretleri Aaron’a açıkladı.

²⁹ Moşe, Aaron’la birlikte gitti ve Bene-Yisrael’in tüm ileri gelenlerini topladılar.

³⁰ Aaron, Tanrı’nın Moşe’ye konuştuğu tüm sözleri aktardı ve işaretleri halkın gözü önünde gerçekleştirdi.

³¹ Halk inandı. Tanrı’nın Bene-Yisrael’i hatırd tuttuğunu ve sefaletlerini gördüğünü anladılar; diz kırıp eğildiler.

5

¹ Sonrasında, Moşe ve Aaron geldiler ve Paro’ya [şöyle] dediler: “Yisrael’in Tanrısı Aşem şöyle dedi: Halkımı salıver ve çölde Benim için bir kutlama yapsınlar”.

² Paro cevap verdi: “Aşem kim ki, onun sözünü dinleyip Yisrael’i salıvereyim? Aşem’i tanımıyorum; Yisrael’i de salıvermeyeceğim”.

öldürülüştü, sünnet sebebiyle olacaktı!” der. Bu bize, *Berit Mila* mitsvasının üst düzey önemi hakkında bir fikir vermektedir.

- *Raşbam*: Tek bir mitsva bile insanı ölümden kurtarma gücüne sahip olabilir. Tsipora bundan yola çıkarak, kesilen deriyi Moşe’nin ayaklarına erıştırir ve ona “*Sen benim kan [sayesinde] kocamsın*: Bu kan sayesinde kocam olarak [ve hayatta] kaldın” der (krş. *Targum Yonatan*). Meleğin Moşe’yi bıraktığını görünce de “[*Anlaşılan*] *Kocam sünnet [ihmali] sebebiyle ölecekti*” der.

- *Sforno*: İlk sözler “*Sen benim kan [şartlı] kocamsın*: Benim için damat olduğun – yani evlendiğimiz – zaman, oğullarımızı sünnet edip *Berit Mila* kanı çıkarma konusunda şart koşmuştun” anlamındadır (krş. *Hizkuni*; *Tur*; *Targum*). Tsipora’nın bu sözleri, Tanrı’ya Moşe’nin bu mitsvaya bağlı oluşunu hatırlatma amacıdadır. Melek bunun üzerine gerçekten “gevşer”, ama Moşe’yi tam olarak bırakmaz. Tsipora bunun üzerine *Berit Mila*’nın, deri kesiminden sonraki ikinci kısmı olan “*Peria – Kalan derinin geriye doğru katlanması*”nı da yapar ve “düğün sırasındaki şart, sünnetin her iki bölümünü de kapsıyordu” anlamında “*Sünnetlerle ilgili kan-şartlı koca*” der [p. 26’da *LaMulot*, yani tam çeviriyle “*sünnetlere*” denmektedir].

Alternatif çeviriler şöyledir: “[çocuğa:] *Bana kalırsa sen kanla evlenmiş birisin*” (Rabi Arye Kaplan); “*çok fazla kan kaybediyorsun*” (Rablag); “[oğlumun] *sünnet kanı sabit ve güvenilir*” (*Septuaginta*).

26. Gevşedi – Bkz. ö.a. *Sforno*. Ya da “*onu bıraktı*” (*The Artscroll Chumash*).

27. Tanrı’nın Dağı’nda karşılaştıklarında – Moşe Midyan’dan, Aaron da Mısır’dan yola çıkmış, ikisi Sinay dağında karşılaşmışlardır (Ramban). Bkz. 3:1 açık. Bu, Sinay dağının Mısır ve Midyan arasındaki düz bir hattın üzerinde yer aldığını ima etmektedir. Ancak dağın Sinay yarımadasının güneyinde bulunduğu görüşü kabul edilirse, Tanrı’nın Moşe’ye yönelik öfkesinin (p. 24 açık.) sebebi, Moşe’nin elçilik görevini yerine getirirken uzun bir yol izleyerek oyalanmış olması olabilir.

Midraş’a göre, Aaron, Moşe’ye “Zaten Mısır’da olanlar sebebiyle acılar içindeyiz. Bir de neden sen aileni oraya götüresin?” diyerek, onu, eşi Tsipora ile çocuklarını Midyan’a geri göndermesi için ikna etmiştir.

31. Halk inandı – İbranice *Vayaamen. Emuna* sözcüğü, bir şeyin doğruluğuna dair basit inanç-

3 ג וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הָעֲבָרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נִלְכֶּה-נָּא
 דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פְּרִיפְגָּעֵנוּ בְּדָבָר אֵן
 4 בְּחֶרֶב: ד וַיֹּאמֶר אֱלֹהֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם לָמָּה מִשְׁנֶה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת-הָעָם
 5 מִמִּצְרָיִם לָכוּ לְסִבְלַתְכֶּם: ה וַיֹּאמֶר פֶּרְעֶה הַיִּרְרָבִים עֲתָה עִם-הָאָרֶץ
 6 וְהִשְׁבַּתְם אֹתָם מִסִּבְלַתְם: ו וַיֵּצֵא פֶּרְעֶה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת-הַנְּגָשִׁים בָּעָם
 7 וְאֶת-שֹׁטְרָיו לֵאמֹר: ז לֹא תֹאסְפוֹן לָתֵת תְּבֹן לָעָם לְלֶבֶן הַלְבָּנִים כְּתָמוֹל
 8 שְׁלֹשׁ הֵם יִלְכוּ וּקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבֹן: ח וְאֶת-מִתְכַּנֶּנֶת הַלְבָּנִים אֲשֶׁר הֵם
 9 עֲשִׂים תָמוֹל שְׁלֹשׁ תִּשְׁיִמוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי-נִרְפִּים הֵם
 10 עַל-הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ-בָהּ וְאֶל-יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר-יִשְׁקָר: י וַיֵּצְאוּ נְגָשֵׁי הָעָם
 11 וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ אֶל-הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פֶּרְעֶה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תְּבֹן:
 12-13 יב וַיִּפֶּן הָעָם בְּכָל-אָרֶץ מִצְרַיִם לְקִשְׁשׁ קֶשׁ לְתֹבָן: יג וְהַנְּגָשִׁים
 אָצִים לֵאמֹר כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר-יָנוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת הַתְּבֹן:

5. **Toprak işçisi** – İbranice **Am Aarets**. Tam çeviriyle “ülke halkı”. Kölelerden bahsedilmektedir. Çok kalabalık bir işçi ordusunun üç günlük bir yola gidip gelmesinden doğacak iş boşluğu, büyük bir ekonomik kaybı ifade edecektir. Moşe, birkaç gün sadece bin kadar kişi için izin istese, Paro belki de bunu dikkate alacaktır – ama elbette bütün bir ulus için değil! Bu nedenle, Moşe ve Aaron’a sorun yaratmamalarını ve kendi işleriyle ilgilenmelerini söylemiştir.

Am Aarets sözcükleri, deyimse olarak “cahil” anlamını verir. Sforino buradan yola çıkarak, Paro’nun, bir anlamda “Gidin bunları size inanacak cahil ve düşünce yoksunu insanlara anlatın. Ben böyle sözlere aldanmayacak kadar zekiyim” dediğini söyler.

6-17. **Paro, halkın yükünü arttırıyor.** Bene-Yisrael’in, sorumluluklarını azaltmak için bahaneler aradığına kani olan Paro, Moşe’nin tahrikine karşı en iyi ilacın insanları daha da çok çalıştırmak, böylece onlara “saçma sloganlarla” uğraşacak ne zaman ne de enerji bırakmak olduğuna

karar verir. *Or Ahayim*’in açıklamasına göre, Paro, kölelerin Tanrı için bir “kutlama yapma” isteklerini, artık eskisi gibi çok çalışmamalarına bağlar; zira Tanrıları’na minnettar olmak için başka ne gibi bir sebepleri olabilir ki? Ve madem öyle; daha sıkı çalışmalıdırlar!

7. **Tuğla yapmak için saman** – İnşaatlarda, bazen güneşte kurutulan, bazen de fırına verilen kil tuğlalar ve bunların dağılmadan durabilmesi için de saman kullanılırdı. Bu tip kerpiçlere günümüzde de rastlanmaktadır.

8. **Tembeller** – İbranice **Nirpim**. “Avare” ya da “gevşek” olarak da çevrilebilir. Paro’nun söylemek istediği, Bene-Yisrael’in yeteri kadar çalıştırılmadıkları ve boş kaldıkları için idealler peşinde koştuklarıdır.

11. **[Vakit kaybetmeden]** – Raşi.

13-21. **Halkın üzerindeki hiyerarşik düzen.**

Angaryacılar Mısırlı, ustabaşları ise Yahudi’dir. Kotaları angaryacılar belirliyor ve ustabaşlarını

³ “İbraniler’in Tanrısı bizimle temas kurdu” dediler [Moşe ve Aaron]. “[İzin verin;] Çölde üç günlük bir yolculuk yapıp Tanrımız Aşem’e *korbanlar* sunalım ki bize salgın bir hastalık ya da kılıçla zarar vermesin”.

⁴ Mısır kralı onlara “Moşe ve Aaron; neden halkı işinden alıkoyuyorsunuz?” dedi. “Kendi işinize dönün!”

⁵ Paro devam etti: “Şu anda çok sayıda toprak işçisi olduğunu [siz de] görüyorsunuz; ama [yine de] onlara işlerinden el çektiirmek istiyorsunuz!”

⁶ Paro o gün halkın angaryacılarına ve ustabaşlarına emretti: ⁷ “Artık halka, şimdiye kadar olduğu gibi, tuğla yapmak için saman vermeyeceksiniz. Onlar gidip kendi samanlarını kendileri biçsinler. ⁸ Fakat onların şimdiye kadar ürettikleri tuğla kotasını aynen talep edeceksiniz; onu azaltmayın. Çünkü onlar tembeller ve bu yüzden ‘Gidip Tanrımız’a *korbanlar* sunalım’ diye yaygara kopartıyorlar.

⁹ Adamların işleri ağırlaşsın; onla meşgul olsunlar da boş şeylerle uğraşmasınlar”.

¹⁰ Halkın angaryacılarıyla ustabaşları çıkıp halka duyuru yaptılar: “Paro şöyle diyor: Size [artık] saman vermiyorum. ¹¹ Sizin [vakit kaybetmeden] gidip bulabildiğiniz yerden kendinize saman toplamanız gerekecek; çünkü işinizde hiçbir indirim olmayacaktır”.

¹² Halk, samanlık sap biçmek üzere bütün Mısır Ülkesi’ne dağıldı.

¹³ Angaryacılar da “İşinizi tıpkı saman olduğu zamanki gibi tamamlayın. Her günün işi kendi gününde [bitecek]!” diye baskıda bulunuyorlardı.

3. Paro’nun kesin reddine karşı Moşe ile Aaron’un sanki baştan alır gibi konuşmaları dikkat çekicidir. Moşe ve Aaron, Paro’ya bu kez, Tanrı’nın Moşe’ye kullanmasını emrettiği sözcükleri (3:18) aynen kullanarak cevap vermektedirler. Paro Aşem’i tanımadığını söyleyince, Moşe bu kez ‘İbraniler’in Tanrısı’ tanımıyla konuşmaya başlamıştır. Ne de olsa, her ulusun sorgusuz sualsiz bağlı olduğu bir Tanrısı olması, Paro’nun bile kabulleneceği bir şey olmalıdır.

Sforno, bu sözlerin Paro’nun reddine cevaplar içerdiğini öne sürmektedir. “Aşem’in kim olduğunu sordun; ünlü İbraniler’in – Ever’in (Bereşit 10:21) ideallerini kendilerine kural edinmiş olanların – Tanrısı’dır. Ne olursa olsun salıvermeyeceğini söyledi; bil ki, salıvermezsen, bunun karşılığı salgın hastalık ve kılıç olacaktır”; bkz. s.a.

Bize – Raşi’ye göre, Moşe aslında “size” deme amacındadır [ve bunu Paro da anlamıştır]; fakat kraliyet makamına yönelik saygısı nedeniyle, bunu dolaylı ifade etmektedir. İbn Ezra ve Sforno’ya göre ise, Tanrı’nın İsteği’ne itaat edilmemesi du-

rumunda, bundan herkes, yani hem Bene-Yisrael hem de Mısırlılar, acı çekecektir ve Moşe Paro’yu tam olarak bu konuda uyarmaktadır.

Ramban ve Rabenu Behaye, bu pasuktan, *korban* yapmanın, salgın hastalık ve savaş gibi olumsuz olayları engelleme etkisine sahip olduğunu öğrendiğimizi belirtirler.

4-5. Paro, Moşe ve Aaron’un isteklerini değerlendirmeyi bile reddetmiştir. İki Yahudi lidere özel isimleriyle hitap ederek, az miktarda saygı gösterse de, onları kabaca göz ardı etmekte, dahası onları, Yahudi işçilerin Tanrı’ya ibadet fantezilerini avarelik için bahane olarak kullanmalarına sebep olarak Mısır ekonomisine zarar verdikleri imasıyla suçlamaktadır.

4. Kendi işinize – Paro, Moşe ve Aaron’un kendi özel sorumluluklarını kastetmektedir; zira Paro’nun da kabullenmesiyle halkın ruhani liderliği ve öğretmenliğini üstlenmiş olan Levi kabilesi, hiçbir zaman kölelik yapmamıştır. Moşe ve Aaron’un serbestçe gidip gelmelerinin sebebi budur (Raşi).

יָד וַיָּכֹן

14

שֹׁטְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׁמוּ עֲלֵהֶם נִגְשִׁי פֶרֶעַה לֵאמֹר מָדוּעַ לֹא
 15 כְּלִיתֶם חֻקֵּם לִלְבֹן כְּתַמּוּל שְׁלֹשׁ גִּם-תַּמּוּל גִּם-הֵיוּם: טו וַיָּבֹאוּ שֹׁטְרֵי
 16 בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל-פֶּרֶעַה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ: טז תָּבֹן
 אֵין נָתַן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשֹׂן וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מְכִים וְחֹטְאֵת
 17 עֲמָךְ: יז וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל-כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים גִּלְכָּה גִלְכָּה גִלְכָּה
 18 לִיהוָה: יח וְעַתָּה לָכוּ עֲבְדוּ וְתָבֹן לֹא-יִנָּתֵן לָכֶם וְתָבֹן לְבָנִים תִּתְּנוּ:
 19 יט וַיֵּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶתֶם בָּרַע לֵאמֹר לֹא-תִגָּרְעוּ מִלְּבַנֵיכֶם
 20 דְּבַר-יָנוּם בְּיוֹמוֹ: כ וַיִּפְגְּעוּ אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן נָצְבִים לְקִרְאָתָם בְּצֵאתָם
 21 מֵאֶת פֶּרֶעַה: כא וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יֵרָא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבֵּאתֶם
 אֶת-רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פֶרֶעַה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתַת־חֶרֶב בֵּידָם לְהַרְגָנוּ: כב וַיִּשָּׁב
 22 מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הִרְעַלְתָּה לָעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה
 שְׁלַחְתָּנִי:

rumlarda Moşe'nin kendisini nasıl hemen feda ettiğini görmekteyiz. Halkının acı çekmesine dayanmadığı için, Tanrı'ya sitem etme cüretini göstermekten kaçınmamaktadır.

20. [Ustabaşları] – *Talmud*'da (*Nedarim* 64b), Rabi Şimon Bar Yohay'ın Rabi Yohanan tarafından aktarılan görüşü uyarınca, “*Nitsavim* – *Dikildiler / Karşısında dimdik durdular*” ya da “*Nitsim* – *Tartışıyorlar / Kavga ediyorlar*” sözleri, Moşe'ye hep muhalif olmuş [ve birer ustabaşı] olan Datan ve Aviram'ı belirtir (bkz. 2:13: *Nitsim*; burası ve Bamidbar 16:27: *Nitsavim*). Raşi'ye göre ise bunlar ustabaşları değil, halktan basit kişilerdir.

Alternatif olarak; “*Paro'nun huzurundan çıktıklarında, [ustabaşları] kendileriyle buluşmak üzere bekleyen Moşe ve Aaron'la karşılaştılar*” (Rabi Arye Kaplan).

21. **Danışmanlarının** – Tam çeviriyle “*kullarının*”.

İtibarımızı zedelediniz – Tam çeviriyle “*Güzel kokumuzu kötüleştirdiniz*”; ancak bu bir deyimdir. Bkz. Bereşit 34:30.

22. **Efendim** – Moşe burada, Tanrı'nın Merhamet Niteliği'ni simgeleyen İsmi olan *Ašem*'i kullanmamaktadır. Zira halkı kurtarmak için Mısır'a gelişinden beri meydana gelen gelişmelerde herhangi bir merhamet ögesi görememiştir (Ramban).

Neden... – “*Bu halka neden ters davrandım? Ve eğer ‘seni ne ilgilendirir?’ diyorsan, o zaman beni neden gönderdin?*”. Başka bir deyişle Moşe, Tanrı'nın kendisini görevlendirmiş olmasının, kendisine bu şikayette bulunma hakkını verdiğini ima etmektedir (Raşi). Ya da “*Ve eğer kendi günahları sebebiyle bu ters davranışı hak ettiklerini söylüyorsan, o zaman neden beni bu yolda araç olarak kullandın?*” (Sforno); ya da “*Kurtarılmayı hak etmiyorlarsa en baştan beni neden gönderdin?*” (Raşbam).

Rabenu Hananel'e göre Moşe aslında şikayet etmemektedir. Buna göre Moşe, Tanrı'yı Yahudiler'in artan acılarından sorumlu tutmakta değildir – bu, merhametli Tanrı'nın “*Behorum*” (4:22) diye tanımladığı Halkı'na yapacağı bir şey değildir. Moşe sadece bir soru sormaktadır: “*Halkın başına bu kötülüğün gelmesine neden izin ver-*

¹⁴ Bene-Yisrael'in, Paro'nun angaryacılarının atadığı ustabaşları, "Neden dün de bugün de, şimdiye kadarki tuğla üretim miktarınıza ulaşamadınız?" sözleri eşliğinde kırbaçlanıyorlardı.

¹⁵ Bene-Yisrael'in ustabaşları gelip Paro'ya yakındılar. "Kullarınıza neden böyle davranıyorsunuz?" dediler. ¹⁶ "Kullarınıza saman verilmiyor ama tuğla yapmamız pekala isteniyor. Sonuçta kullarınız kırbaçlanıyor ve bu, halkınız adına günahıdır".

¹⁷ "Tembelsiniz siz; tembel!" dedi [Paro]. "Zaten bu yüzden 'Gidip Tanrımız'a *korban* sunalım' diyorsunuz. ¹⁸ Şimdi gidin çalışın! Size saman verilmeyecek; ama tuğla kotasını tamamlayacaksınız".

¹⁹ Bene-Yisrael'in ustabaşları, [kendilerine açıkça] "Tuğla sayısını azaltmıyacaksınız; her günün işi kendi gününde [bitecek]" denince, başlarının ciddi bir deritte olduğunu anladılar.

²⁰ Paro'nun huzurundan ayrıldıklarında, [ustabaşları] Moşe ve Aaron'un karşısında dikildiler. ²¹ Onlara "Tanrı sizi görsün ve hükmünü versin" dediler. "Paro'nun ve danışmanlarının gözünde itibarımızı zedelediniz. Bizleri öldürmek üzere ellerine kılıç verdiniz".

²² Moşe Tanrı'ya geri döndü ve [şöyle] dedi: "Ey Efendim! Bu halka neden ters davrandın? Beni neden gönderdin?"

bu amaca ulaşılması için köleleri zorlamakla sorumlu tutuyorlardı. Köleler işlerini bitiremezlerse, Mısırlılar, Yahudi ustabaşlarını dövüyorlardı. Bu, daha ileri dönemlerde başka zalimlerce kullanılan antisemit stratejilerle benzerlik göstermektedir. Temelde Yahudiler'i birbirlerine kötü davranmaya zorlamak vardır. Fakat ustabaşları, Yahudi kardeşlerini korumak için kendilerini feda etmişlerdir. Aşırı çalıştırılmış Yahudiler'i zorlamaktansa kırbaçlanmayı göze almışlardır. Kardeşlerine olan bu bağlılıklarından dolayı, daha ileride çöldeki 70 kişilik *Sanedrin*'in üyeleri bu ustabaşları arasından seçilmiştir (Raşi). Bu şekilde Tora, liderliğe giden yolun, kendini üstün görmekten değil, insanlara olan hesapsız bağlılıktan geçtiğini öğretir.

14. Kırbaçlanıyorlardı – *Targum*; Raşi. Tam çeviriyle "dövülüyorlardı".

15-18. Yahudi ustabaşlarının yakınmaları sonuçsuz kalıyor.

16. Halkınız adına günahıdır – *Targum Yonatan*; Raşi; Raşbam. "İşimizi yapmadığımız iddialarının aksine, bizlere haksızlık yapılıyor ve bu haksızlık, Mısır halkına – dolayısıyla da size – atfedilecek" (Raşi).

Sforno, ustabaşlarının şikayetlerini şu şekilde

açıklamaktadır: "Bizler dövülüyoruz, suçlu olan da dövenler de sizin adamlarınız. Hepimiz sizin halkınız sayılırız ve kral olarak hem kurbanları hem de suç işlemeye zorlananları korumak sizin göreviniz".

Alternatif olarak "Kırbaçlananlar bizleriz; oysa aslında bu sizin halkınızın suçu" (Rabi Arye Kaplan).

19. Pasuğun tam çevirisi şöyledir: "Bene-Yisrael'in ustabaşları, [kendilerine] 'Tuğla sayısını azaltmıyacaksınız; her günün işi kendi gününde [bitecek]' denildiğinde, onları kötü bir durumda gördüler". Raşi'ye göre "onları" sözcüğü, kendi emirleri altında çalışan Bene-Yisrael'i ifade etmektedir. Zira halk üzerindeki baskının ve iş yükünün artması, onları büyük bir sıkıntıya sokacaktır. Çevirimiz, "onları" sözcüğünün "kendileri" olarak anlaşılabilceğini belirten İbn Ezra'ya göredir.

20-23. Yahudiler Moşe ve Aaron'a, Moşe de Tanrı'ya yakınıyor. Yahudi ustabaşları, Yahudiler'i daha büyük acılara gömen yeni kurallardan Moşe ve Aaron'u sorumlu tutmaktadırlar (ancak bkz. s.a.). Kardeşlerine gerçekten de sadece zarar verdiği hissine kapılan Moşe de, Tanrı'nın tutumunu sorgulamaktadır. Bir bakıma, bu noktada, Bene-Yisrael'in çıkarları söz konusu olduğu du-

23 כג ויִמָּאֵז בְּאֶתִי אֶל־פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הֲרַע לָעַם הַזֶּה וְהֵצֵל
לְאֶ־הֵצֵלְתָּ אֶת־עַמְּךָ:

1 א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפְרַעֲהַ כִּי בֶן־חֲזָקָה
יִשְׁלַחֻם וּבֶן־חֲזָקָה יִגְרֹשֻׁם מֵאֶרֶץ:

kurtuluş için geçerli olmuştur ve bizim zamanımız da bu konuda istisna değildir. Tarih süreci bu bakışla değerlendirilmelidir. Yisrael gittikçe daha çok acı çekiyor görünebilir; fakat bu, kurtuluş ışığından önce yaşanan karanlık niteliğindedir. Tanrı, tıpkı Mısır'da olduğu gibi, *Maşiah* dönemi-ne giden yolu hazırlamak amacıyla da, çekilen acıları arttırma yolunu seçiyor olabilir (Rabenu Behaye).

²³ Senin Adına konuşmak üzere Paro'ya gelişimden beri, [Paro] bu halka daha da kötü davranmaya başladı. Ve [Sen] hala Halkın'ı kurtarmış değilsin".

6

¹ Tanrı Moşe'ye "Paro'ya yapacaklarımı şimdi göreceksin" dedi. "Onları salıvermeye zorlanacak. [Üstelik,] Onları ülkesinden güç kullanarak kovacak!"

din?". Moşe kötülüğü yapanın Paro olduğunu anlamıştır; fakat Tanrı'nın bunların olmasına neden izin verdiğini merak etmektedir. Sorusunun temelinde insanoğlunun en temel felsefik problemlerinden biri vardır: Kötüler için her şey yolunda giderken neden iyiler acı çekerler?

İbn Ezra, Moşe'nin çıkışını garipsemektedir. Tanrı önceden Moşe'yi, Paro'nun halkı özgür bırakmayacağına dair zaten bilgilendirmiş olduğuna göre, Moşe neden yakınmaktadır? İbn Ezra bu sorusuna cevaben, Moşe'nin Tanrı'nın elçisi olarak gelişinden itibaren halkın yükünün hafifleyeceğini düşündüğünü söyler. Fakat bu beklentisinin tam tersi olmuştur ve bu yüzden yakınmaktadır. Ramban ise aynı soruya farklı bir yaklaşımla cevap verir: Moşe, kurtuluş sürecinin çok daha hızlı olacağı fikrine kapılmıştır. Düşüncesine göre, Paro Moşe'nin isteğini [Tanrı'nın da belirttiği üzere] reddettiği anda, Tanrı, Paro'nun direnişini kırmak amacıyla hemen belaları gönderme aşamasına geçecektir. Ve elbette halkın durumunun daha kötü bir hal alacağı Moşe'nin beklentilerinin dışındadır. Fakat durumun kötüleştiğini görünce, Moşe kurtuluş vaktinin henüz gelmediği sonucunu çıkarmıştır. Moşe bu düşünce ile sormaktadır: "Beni neden zamanından önce gönderdin?"

23. Senin Adına konuşmak üzere – İbranice *Ledaber Bişmeha*. Bu ifade "İsmi'nin bahsetmek" şeklinde de anlaşılabilir. *Or Ahayim*, Moşe'nin bu sözlerle konuşmasına, Tanrı'yı bir bakıma harekete geçirecek yeni bir boyut kattığını belirtir. Moşe, Paro'ya Tanrı'nın İsmi olan *Aşem*'den bahsettiği andan itibaren, Paro esaretin şiddetini arttırmıştır. Bu da, Paro'nun Tanrı'nın İsmi'ne saygı bir yana, O'na karşı hakir gören bir tavır içinde olduğunu göstermektedir. Ve saygısızlığın bu denli anıtsal boyutlara erişmesi karşısında, Tanrı, durumun bu şekilde devam etmesine göz yummamalıdır.

6.

1. Şimdi göreceksin – Tanrı'nın tavrını açık bir şekilde eleştirdiği için Moşe bir anlamda sınırını aşmıştır. Bu, Avraam'ın haklı bir sebebi olduğu söylenebilecek durumlarda bile yapmadığı bir şeydir. Tanrı, Avraam'a, Yitshak'ın onun tek gerçek çocuğu olacağını söylemiş; sonra da onu kurban etmesini emretmişti. Fakat Avraam kesinlikle yakınmamıştı. Biraz daha sabırlı ve inançlı olma konusunda başarısız olduğu için, Moşe, çok önemli bir fırsatı kaçıracaktır. Tanrı, Moşe'nin *şimdiki* kurtuluşu göreceğini, fakat Erets-Yisrael'e girmekten sonra, buradaki yedi ulus karşısındaki zaferleri göremeyeceğini ima etmektedir: "*Şimdi göreceksin* – ama sonrakileri göremeyeceksin" (Raşi). Başka bir deyişle, Tanrı, Moşe'nin, Erets-Yisrael'e giremeyeceğini ima etmektedir. (Rabenu Behaye).

Zorlanacak... Güç kullanarak... – Her iki ifade için kullanılan İbranice deyim, "*Beyad Hazaka – Kuvvetli Elle / El Kuvvetiyle*"dir. Bunların ilki, Tanrı'nın Paro'yu zorlaması sonucunda Bene-Yisrael'i salıvereceğini; ikincisi ise Paro'nun, *behor*ların ölümü ile ilgili belanın ardından Bene-Yisrael'i Mısır'dan gitmeye zorlayacağını (bkz. 12:33) belirtmektedir. Bkz. 3:19 açık.

Gelecekle ilgili alamet

Tanrı, bazı durumlarda kötülere iyi davranarak, gelecekte alacakları cezaların artmasını sağlarken, masumlara acı çektirerek, ileride daha çok ödül almalarına zemin hazırlayabilir. Tanrı'nın, Moşe'nin sorusuna verdiği cevap budur: "*Şimdi göreceksin...*". Paro'nun yenilmez görünümü geçicidir; Tanrı'nın gazabını hissetmesi an meselesidir. Aynı şekilde, Bene-Yisrael'in acıları da geçicidir; tarih boyunca tüm nesillerine de ilham kaynağı olacak kurtuluşuna çok az kalmıştır. Bu, Yahudiler'in *şimdiki* sürgünleri sırasında da, onlara bir perspektif ve rahatlık sağlamalıdır. Tarihte Mısır'dan kurtuluş süreci başlamak üzereyken, çekilen eziyetin şiddeti artmıştır. Aynı durum her